

B U R G Â Z Î F Ü T Ü V V E T N Â M E S İ

(Transkripsiyon ve Değerlendirme)

Ankara Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans Tezi
(1983-1984)

B U R G A Z Î F Ü T Ü V V E T N Â M E S İ

(Transkripsiyon ve Değerlendirme)

Tezi İdare Eden : Prof. Dr. Aydın Taneri
Tezi Hazırlayan : Ayhan Pala

Ö N S Ö Z

Türk İçtimâî Tarihi bakımından ehemmiyet arzeden eserlerden olan fütüvvetnâmeler üzerinde henüz kâfi miktarda durulmadığı kanaatindeyiz. İçtimâî târih araştırmaları bütün dünyada gün geçtikçe daha büyük bir ağırlık kazanmaktadır. Ülkemizde bu vâdîde büyük bir boşluk olduğu inkâr edilemez gerçeklerdendir.

Transkripsiyonunu yaptığımız Burgâzî Fütüvvetnâmesi bilinen ilk türkçe fütüvvetnâme olmakla ayrı bir ehemmiyete sâhiptir. Bu kitabın bir kaç nüshası epey zamandır bilinmekteydi. Franz Taeschner, Muallim Cevdet, Fuad Köprülü, Abdülbâki Gölpınarlı gibi bâzı araştırmacılar eserlerinde Burgâzî Fütüvvetnâmesinden bahsetmişlerdir. Abdülbâki Gölpınarlı İktisat Fakültesi Mecmuası'nın 15 inci cildinde Burgâzî Fütüvvetnâmesini lâtin harflerine çevirerek neşretmiş, fakat bu eserin DTCF nüshasını görmediğinden neşredilen metin eserin aslına nazaran çok eksik kalmıştır.

Mevcûdiyetinden Prof. Dr. Neşet Çağatay'ın Bir Türk Kurumu Clan Ahilik adlı kitabı vasıtasıyla haberdâr olduğumuz ve transkripsiyonunu yaptığımız bu nüsha Gölpınarlı'nın esas aldığı nüshanın iki misli hacimde olduğu için esas metne doğru mühim bir adım atılmış olduğu düşünülebilir. Müellifin elinden çıkma nüsha ise henüz bulunamamıştır.

Transkripsiyonunu yaptığımız nüsha DTCF Kütüphânesinde 536 numarada kayıtlıdır. Siyah meşin ciltli eser x ebadındadır. Yazı ebadı ise x dır. Harekeli nesih yazı ile yazılmıştır ve her sahifede 11 satır vardır. Eserin tamamı 110 varaktır.

Metni hazırlarken Gölpınarlı'nın çalışmasından büyük ölçüde istifâde ettik. Bizim yaptığımız, eserin DTCF nüshasının transkripsiyonu ve değerlendirmesidir. Eserin tenkidli basımının yapılması ayrı ve yorucu bir çalışmayı îcâb ettirmektedir. Ancak bu şekilde eserin aslına yakın bir metin elde edilebilir.

Transkripsiyonu yaparken metnin imlâsına sâdık kaldık. Metinde imlâ birliği olmadığı gibi çok sayıda imlâ hatası da vardır. Aynı sahifenin aynı satırında bir kelime iki farklı şekilde yazılmaktadır: tanrı-tengri, bes-pes gibi. Bâzı ayetler de hatalı yazılmıştır. Eserin dili üzerinde çalışacaklara müellifin kültürü ve devrinin dil hususiyetleri hakkında fikir vermek düşüncesi ile pek âşikâr istinsah hataları hâriç olmak üzere diğer hatalı yazılışları aynen muhafaza ettik.

Derkenar yazılarını parantez işâreti ile gösterdik. Sure ve ayet numaraları da aynı şekilde gösterilmiştir.

Çalışmamı yürüten Hocam Prof. Dr. Aydın Taneri'ye kıymetli yardımlarından dolayı teşekkür ederim. Çeşitli hususlarda yardımlarda bulunan arkadaşlarım Halil Açıkgöz, Mehmet Ali Ünal ve Osman Bilen'e de şükran borçluyum.

Ayhan Pala

K I S A L T M A L A R

A.	Aleyke	عليك
A.S.	Aleyhisselâm	عليه الثلام
K.V.	Keremallahu vechehu	كرم الله وجهه
R.	Radıyallahu	رضى الله
r.	Rahmetullahi	رحمت الله
R.A.	Radıyallahu anhu	رضى الله عنه
R.a.	Rahmetullahi aleyha	رحمت الله عليها

İ Ç İ N D E K İ L E R

ÖNSÖZ III
KISALTMALAR.....V
İÇİNDEKİLER.....VI
GİRİŞ.....
A- FÜTÜVVET VE FÜTÜVVETNAMELER.....VII
1. Feta ve Ahî Mefhumları.....VII
2. Fütüvvet.....VII
3. Fütüvvetnâmeler.....VIII
B- MÜELLİF VE ESERİ.....IX
1. Müellif.....IX
2. Eserin Yazıldığı Yer ve Zaman.....X
3. Eserin Nüshaları.....XI
4. Eserin Kaynakları.....XII
METİN.....1
HULASA VE DEĞERLENDİRME.....48
SÖZLÜK.....55
KİTABİYAT.....58
İNDEKS.....59

G İ R İ Ş

A- FÜTÜVVET VE FÜTÜVVETNÂMELER

1. Fetâ ve Ahî Mefhûmları

Fetâ kelimesi Arabcada genç adam, delikanlı mânâlarında kullanılmaktadır. Kur'an'ı Kerîm'de de vazıyet aynıdır. Bâzan köle karşılığı olarak kullanıldığı da görülmektedir (XII,30,36,62; XVIII,60,62)(1).Fakat bu, kölenin gururunu incitmemek için yapılmaktadır, yâni köle dememek için delikanlı denmektedir. Eski Arab şiirinde ise "asîl ve tam mânâsiyle insan" mânâsına gelmektedir. Cömertlik, misâfir - perverlik ve kahramanlık gibi vasıfları taşıyan kişilere fetâ denirdi(2). Kelime "fityân" şeklinde cemi olarak da kullanılmıştır. Farscada fetâ ile berâber Cuvanmerd kelimesi de aynı mânâda kullanılmıştır(3).

Ahî kelimesi de fetâ yerine kullanılmıştır. Kelimenin mensei hakkında iki görüş vardır. Bunlardan birincisi Ahî'nin Arabcada "kardeşim" mânâsına gelen kelime olduğudur(4). İkinci görüşe göre Türkçede eli açık ve cömert mânâlarına gelen "akı" kelimesinin bir harfinin telaffuzunun değişmesiyle,-ki bu Türkçede çok görülen bir hâdisedir- ahî kelimesi ortaya çıkmıştır. Tabiî ki o zaman kelimeyi "ahî" veya "ahi" şeklinde telaffuz etmek îcâb edecektir. Ahî, fütüvvet mesleğine girenlerin şeyhlerine denmektedir(5).Bir başka tasnifde ise şeyh-ahî-yiğit sıralamasının ikinci kademesini teşkil eder(bk. metin).Anadolu'da ahî şeklinin fetâ'dan daha fazla kullanıldığı fütüvvetnâmelerin tedkikinden anlaşılmaktadır. Bununla berâber fetâ ve cüvanmerd kelimeleri de muhafaza edilmiştir.

2. Fütüvvet

Fütüvvet kelimesi Arabca'dan Farscaya ve Türkçeye geçmiştir. Fetâ kökünden gelir. Mânâsı gençlik, delikanlılık ve delikanlıca tavırdır. Kelimenin mânâsı zamanla genişlemiş, cömerdlik, mürüvvet, asalet gibi vasıfları nefslerinde toplamış gençlerin kurdukları birlikleri ifâde etmekde kullanılmıştır. Ortaçağ İslâm dünyasında bütün memleketlerde görülen bu birlikler daha ziyâde İran geleneklerinden ilhâm alı-

yordu(6).

Tasavvufî mânâsı ile fütüvvet, muhtelif sâhalarda tecellî eden bir ruh hâletini ifâde eder. Fütüvvetin mümeyyiz vasfı "başkalarını nefsinden yüksek tutmaktır". Bu vasıf cömerdlik, menfaat endîşesinden âzâdelik, kendi nefsini unutmak, nefis ferâgati, husrân karşısında sekînet, başkalarının kusurlarına musâmaha ile tahakkuk eder(7). Hâtimü't-Tâî cömerdlik bakımından, Alî bin Ebû Tâlib ise kahramanlık bakımından fütüvvetin örnek isimleri olmuşlardır(8).

Abbasî halîfesi Nasır li-Dînillah'ın (hilâfeti 1180-1225) fütüvvet târihinde yeni bir devir başlattığını görüyoruz. Fütüvvet birliklerini kendi idâresinde toplamak ve bu yeni nizâmı kabûl etmeyenleri fütüvvet dışında bırakmak suretiyle tamâmen kendisine bağlı yeni bir fütüvvet teşkilâtı kurarak nüfûzunu kuvvetlendirme yoluna gitti. Anadolu Selçuklu hükümdârı İzzeddîn Keykâvus'a fütüvvet sembollerinden olan şalvar gönderen Nasır böylelikle bu hükümdârı da şahsına bağladığını düşünüyordu. Alâaddîn Keykubâd'a da devrin meşhur sûfîlerinden Şihâbüddîn Sühreverdî'yi yolladı. Sultan ve devlet büyüklerine Şeyh tarafından hırka giydirildi. Sultan, Şeyh'in elini öptü. Daha sonraları da görülen benzeri hâdiseler fütüvvetin Halife Nasır'a verdiği gücü göstermektedir(9).

Osmanlı devletinin ilk devirlerinde Ahîliğin müessir olduğunu gösteren bilgiler vardır. Pâdişah Murad I. ın ahîlerin riyâsetini elinde bulundurduğunu gösteren vakfiye günümüze kadar gelmiştir(10).

3. Fütüvvetnâmeler

Fütüvvet hakkında sözler, an'ane ve rivâyetler ve fütüvvet ehlinin erkânı hakkında bilgiler veren kitaplara "fütüvvetnâme" denmektedir.

Ebû Abdurrahmân Sülemî'nin X uncu asırda yazılmış olan "Kitâbu'l-Fütüvve"si bilinen en eski fütüvvetnâmedir. Hâce Abdullah-ı Ensârî'nin "Fütüvvetnâme"si, Ahmed ibn İlyasü'n-Nakkaşü'l-Hartburtî'nin "Tuhfetü'l-Vesâya"sı, Halîfe Nasır li-Dînillah'ın oğlu Ebu'l-Hasan Alî'nin "Umdetü'l-Vesîle"si, Şihâbüd-dîn Suhreverdî'nin "Risâletü'l-Fütüvve"si, Nâsırî'

nin manzûm "Fütüvvetnâme"si ve Feridü'd-dîn Attar'ın manzûm "Fütüvvetnâme"si en tanınmış fütüvvetnâmelerdir. Bunlar gibi daha pek çok Arabca ve Farsca fütüvvetnâme vardır.

Bilinen ilk Türkçe fütüvvetnâme, Yahya bin Halil bin Çoban el Burgâzî'ye aittir. Seyyid Gaybî oğlu Şeyh Huseyn'in fütüvvetnâmesi, Seyyid Muhammed ibnü'l Seyyid Alâü'd-dîn Hüseynî er-Razavî'nin "Miftâhü'l-Dakaik fî Beyânü'l-Fütüvvet-i ve'l-Hakâyık"ı pek çok Türkçe fütüvvetnâme arasında ilk akla gelenleridir(11).

B- MÜELLİF VE ESERİ

1. Müellif

Müellif hakkında sahib olduğumuz çok az bilgiyi eserine borçluyuz. Fütüvvetnâme'nin çeşitli nüshalerında müellifin ismi farklılıklar göstermekte olduğundan bu mesele hakkında son söz söylenmiş değildir.

Transkripsiyonunu yaptığımız ve tama en yakın nüsha olan DTCF nüshasında müellifin ismi Yahya bin Halil bin Çopan el-Bulgârî olarak geçiyor. Ali Emirî nüshasında (Millet Kütübhânesi, 1352) Yahya bin Halil bin Cuban Feta'l-Bur'avî, aynı Kütübhânedeki 901 numaralı nüshada ise Yahya bin Halil Feta'l-Burgavî olarak geçen müellif ismi Bayezid Kütübhânesi nüshasında (5482) Yahya bin Halil Çoban Feta'l-Burgâvî, Konya Mevlânâ Müzesi nüshasında Yahya bin Halil bin Çopan el-Burgâvî olarak geçmektedir. Târih Encümeni azasından Ârif Beğ'e ait nüshada Yahya ibnü'l-Halil bin el-Çoban el-Yahya Feta'l-Burgâzî şeklinde geçtiğini Prof. Dr. Fuad Köprülü'nün Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar isimli eserinden öğreniyoruz. Bu sâhada çalışmış Abdülbâki Gölpınarlı, Prof. Dr. Neşet Çağatay gibi araştırmacılar tarafından Burgâzî şekli doğru kabûl edilmiş olduğundan ve aksini isbat edecek inandırıcı delillere henüz sâhib olmadığımızdan biz de aynı yolu tuttuk. Müellifin elinden çıkma nüsha bulununcaya kadar tereddüdün devâm edeceği anlaşılmaktadır. Burgâzî şeklini kabûl ettiğimiz takdirde müellifin eskiden Edirne'ye tâbi İslimye livâsındaki Burgaz kazasına mensup olduğu söylenebilir. Bulgârî şeklini esas alırsak, müellifin Bulgar Türk Devletinin başşehri olan Bulgar şehrinden olduğuna hükmetmemiz îcâb eder(12).

Müellifin hayatı ve tahsili hakkında malûmâtımız yok denecek kadar azdır. Ali Emirî nüshasında müellif kendisinden şu şekilde bahsediyor :" diledüm kim Fütüvveti beyân kılam, şöyle ki ben yiğirmi yaşa girince câhilidüm, ya'nî okumak yazmak hiç bilmezidüm, ammâ âlimleri yavlak severdüm, dâim dânişmendler birle sohbet kılurdum, hem Fütüvvet erkânlarından bilürdüm. Pes andan medreseye vardum, ilim taleb kıldum, Antaliyalu Hoca Salâhüddîn nevverallâhu rûhahû mektebine vardum, elifden sebak okıdum, Tangrı taâlâ okımağı ve yazmağı üç ay bir hefte eksükde rûzî kıldı, cümle halk ve üstâzum hayran kaldılar"(4b-5a)[13].

Gölpınarlı'ya göre Burgâzî,"bilhassa sohbetlerde yetişmiş, müntesir terbiyeyle bilgi elde etmiş, arapçayı, bulunduğu illerde bellemiş, bâzı kitapları karıştırıp mâna çıkaracak kadar ilerlemiş bir adam olmakla beraber öyle kudretli bir bilgiye sahip değildir[14].

2. Eserin Yazıldığı Yer ve Zaman

Eserin yazıldığı yer hakkında bazı tahminlerde bulunmak mümkündür. Ali Emirî nüshasında geçen "Andan Freng-i lâin İskenderiye'yi bağlamışıdı, ol vaktde bir kaç pâre kitâb Freng'den satun aldum" cümlesinden hareket eden A.Gölpınarlı, İskenderiye'nin muhasara veya yağma edildiği tarihler üzerinde durarak 1250 yılında karar kılıyor. Eserin dil hususiyetleri ve Fütüvvet şeceresindeki son isim olan Haleb emiri ez Zâhir Gazî (h.589-613, m.1193-1216)[15] bu tarihi teyid edebilecek ipuçları olarak görünüyor.

Gölpınarlı'ya göre eser XIII üncü yüzyılda, Anadolu'nun Mısır'a yakın yerlerinde, belki de Haleb'de yazılmıştır[16]. Eserin Ayasofya Kütübhânesindeki nüshasına dayanarak fikir yürüten Muallim Cevdet ise Burgâzî'nin İskenderiye'nin 1365 yılındaki yağmasından bahsettiğini yazmaktadır[17]. Buna göre eser bu tarihden sonra yani XIV üncü asrın sonunda yazılmıştır. Bizce de bu ihtimal daha akla yakın görünüyor. Yeni vesikalar ortaya çıkıncaya kadar bu tahminlerden birine itibar etmek îcâb ediyor.

3. Eserin Nüshaları

Eserin müellifinin elinden çıkma nüsha elimize geçmemiştir. İstinsah edenler ise eseri kısaltmışlar ve kendi devirlerinin diline göre bazı değişiklikler yapmışlardır. Bu sebeple elimizdeki bütün nüshalar birbirinden az veya çok farklıdır. Tahminimize göre eserin tam veya tama en yakın nüshası Prof. Dr. Fuad Köprülü'nün bahsettiği Tarih Encümeni âzasından Ârif Beğ'e ait olan nüshadır. Bu nüsha elimize geçmediğinden kat'î hüküm veremiyoruz. Gölpınarlı ise Ömer Lütfi Barkan nüshasını tam ve sağlam, Ali Emirî nüshasını da tama yakın nüsha olarak tavsîf etmekte ise de bunu doğru kabûl etmeye imkân yoktur. Zirâ transkripsiyonunu yaptığımız DTCF nüshası Ali Emirî nüshasının iki misli hacimdedir. Böyle olduğu halde bu nüshaya da tam diyemiyoruz. Çünkü diğer nüshalarda okuduğumuz bazı bilgilerin bu nüshada olmaması henüz tam nüshadan uzak olduğumuzu bize göstermektedir.

Ali Emirî nüshasının elimizdeki en eski nüsha olduğunu ifâde eden Gölpınarlı'nın bu fikrine iştirak ediyoruz. DTCF nüshası da hemen ondan sonraki nüshadır diyebiliriz. Bu hükümlere nüshaların dil hususiyetlerinden hareketle varıyoruz. Zirâ bazı nüshalarda istinsah tarihi yoktur. Ali Emirî nüshası h.923 tarihinde (m.1517) istinsah edilmiştir. Eserin tesbit edebildiğimiz nüshaları ve bazı hususiyetleri şöyledir :

1) DTCF Nu.536, istinsah tarihi yok, nesih, 110 varak.
2) Ali Emirî, Fatih Millet Kütübhânesi, Şer'iye kitapları, Nu.1352, istinsah tarihi h.923, nesih, 34 varak.
3) Ali Emirî, Fatih Millet Kütübhânesi, Şer'iye kitapları, Nu.901, tarihsiz, nesih kırması, 60 varak.
4) Bayezid Umumî Kütübhânesi, Nu.5482, tarihsiz, nesih, 34 varak.
5) Muallim Cevdet (Ârif Beğ'e ait)
6) Konya Mevlânâ Müzesi, tarihsiz, nesih, 53 varak.
7) Ömer Lütfi Barkan, istinsah tarihi h.1194
8) İstanbul İnkılap Kitaplığı.
9) Raif Yelkenci.
10) Ayasofya Kütübhânesi, Nu.2049.

4. Eserin Kaynakları

Burgâzî, eserini yazarken hangi kaynaklardan istifâde ettiğini şöyle anlatıyor :"tefsir-i Kur'an'dan ve Hadîs-i Mustafâ'dan, kasasu'l-enbiyâdan ve Tezkiretü'l-Evliyâ'dan ve Kitâbu'l-Kalâid'den ve Esrâru'l-Ârifîn'den ve envâı kütübden ki bu mezhebe muvafıkdur ve fütüvvete lâyıkdur gerekülerin ihtiyâr idüp bu kitaba yazdum..."(5a-5b). Burada geçen Tezkiretü'l-Evliyâ, Feridü'd-dîn Attâr'ın eseridir. Kitâbu'l-Kalâid ve Esrâru'l-Ârifîn ise bilinmemektedir.

Müellifin bu kitablardan başka Ahmed ibni İlyas en-Nakkaş el-Hartburtî'nin Tuhfetü'l-Vesâyâ adlı eserinden kitabının bir çok yerinde iktibaslar yapmak suretiyle istifâde ettiğini görüyoruz. Risâletü'l-Kuşeyriyye ve Nâsırî'nin Fütüvvetnâmesi ile Mesnevî de Burgâzî'nin kaynakları arasında zikredilebilir(18).

NOTLAR

1) C. Van Arendonk ve Bichr Faris, Fütüvvet, İ.A.
2) Franz Taeschner, İslâm Ortaçağında Futuvva (Fütüvvet Teşkilâtı), İst. Ün. İktisat Fakültesi Mecmuası, c.15, s.5
3) Abdülbâki Gölpınarlı, İslâm ve Türk İllerinde Fütüvvet Teşkilâtı ve Kaynakları, İst. Ün. İktisat Fakültesi Mecmuası, c.11, s.6
4) F. Taeschner, A.g.e.,s.18
5) A.Gölpınarlı, A.g.e., s.6-7
6) F.Taeschner, A.g.e., s.3
7) C. Van Arendonk ve Bichr Faris, A.g.e.
8) F. Taeschner, A.g.e., s.5
9) A.Gölpınarlı, A.g.e., s.76-77
10)A.Gölpınarlı,A.g.e., s.81
11)A.Gölpınarlı, A.g.e., s.11-26
12)A.Gölpınarlı, Burgâzî ve "Fütüvvet-Nâme"si, İst. Ün. İktisat Fakültesi Mecmuası, c.15, s.76-77
13)A.Gölpınarlı, A.g.e., s.12
14)A.Gölpınarlı, A.g.e., s.30
15)C.H.Becker, Eyyûbîler, İ.A.
16)A.Gölpınarlı, A.g.e., s.79
17)Muallim Cevdet, Zeyl alâ Asl-ı "El Ahiyyetü'l-Fityâni't-

Türkiyye" fi Rıhleti İbh Battûta, İst. 1932, s.170

18)A.Gölpınarlı, A.g.e., s.84 ve İslâm ve Türk İllerinde Fütüvvet Teşkilâtı ve Kaynakları, s.6

فتوة نامه و سلم

(1b) بسم الله الرحمان الرحيم و بر نستعين/ لحمد لله الذى نور قلوب اوليائه
بنكة/حقايق معارف الفتوة و طهر بوطنهم بلطايف الغرائب و تحف المروة و
زين اسرارهم بحقايق الرأفة والرحمة و زكى/ نفوسهم من هوى الشهوات
والهما /النقى و النعمة و جعل الفتوة اسلم الشرف/وابينها و
(2a) واوضح المناهج وانجها فهم /اليها اتصلوا و بها الى الله وصلوا ار
واحهم /فى ملكوته باجنحة الانس طائرة و نفوسهم/بمعرفته فى حضرة
القدس جائرة اشهد ان لا/اله الا الله وحده لا شريك له واشهد ان/
محمدًا عبده و رسوله صلى البيه و على/آله و اصحابه
اجمعين

yüz biñ şükr ve sipas ol pādişāhlar pādişāhına ki ʿazīm ve kerīmdür ve müdebbir-i ḳadīmdür رازق/كل حى ء خالق كل شئ
~~dür~~ ve yüz biñ ṣalavāt-ı zākiyāt ol/ server-i enbiyāya ve mefāḫir-i asfiyāya Muḥammed Muṣṭafā/ya olsun ki ümmü'l-emīn-
(2b) dür ve anıñ āli/ ve aṣḥābı üzerine olsun ki ṭayyibiyn ü ṭāhiriyndür şöyle bilü iy kardaşlar iy dostlar ki fütüvvet aʿlā ve şerīf nesnedür ve key ulu maḳāmdur ve ʿazīz fütüvvet ehl-i ḳadīmdür ve ezelī ve ebedīdür aṣl-ı īmāndur yaʿnī aṣl-ı Allah teʿālādur zīrā ki fütüvvet Allah ṣıfatıdur pes fütüvvet ṣıfatın kimesne bilmez ve ṣıfatlanmaz illā ol kişi ki Allah teʿālā anı cümle günāhlardan ṭāhir kılmış ola ve her kişi ki fütüvvet ṣıfatıyla muttaṣıf ola ol kişi Allah ṣıfatında olur ve her ki Allāh ṣıfatıla muttaṣıf ola ḥaḳḳā ki
(3a) / ol kişi Allāh'a irişmişdür ve fütüvvet bir aġacdur ki ol aġac Allāh ṣıfatıdur ve budakları enbiyā ṣıfatıdur ve yaprakları evliyā ṣıfatıdur ve yimişi mü'minler ṣıfatıdur pes bu ṣıfatı ṣıfatlanmaya illā ṣıdk u vefā ehli ve fütüvvet tonın giymeye illā kendözin fenā iden ve fütüvvet yolın yürimeye illā edeb ve ḥayā ehli fütüvvet menzilıne irmeye illā kerem ve mürüvvet ehli pes maḳām-ı mürüvveti Allah teʿālā ʿazīz ve şerīf kıldı nice ki enbiyā ʿazīz ve şerīfdür evliyā benüm aḳlumda ve bilümde şöyledür ki enbiyā maḳāmına

kimse irmeye meğer ki enbiyā ammā sebeb-i te'lif-i kitāb
(3b) budur ki/ gördüm ki fütüvvet ehli ṭāyifesi çok bāṭıl işe
meşġūl olup fāsid ʿizzete maġrūr oldılar ve dalālet yolına
kendözlerin sebīl kılılar yiğitlikde ṣıdḳ u hidāyet yolın
koyup ṭuġyān u ḍalālet ü fitne vü ḥiyle dāmın kurdılar hevā
vü heves ġālib olup şehvet bunlara ḥākim oldı ḍalālet birle
çok mekirler düzdiler ve nizāʿ vü ġavġā vü raṭb u yābis keli-
mātuñ adını maʿānī ve maʿrifet ve fesāḥat kodılar gökden
inen sofraya ḥarām ṭaʿām koydılar ve meskenet ve tevāżuʿ yo-
(4a) lına tekebbür ve enaniyyet kodılar ve fütüvvet/ yolında uğ-
rulıġı ve ḥıyāneti bahadurlıkdur didiler ve dürlü bidʿatle-
rüñ adını fütüvvet kodılar ve ṭāʿat yirine feśād vażʿ it-
diler ve edeb ve ḥayā yirinde bīşermlik ḫarc itdiler ve ev-
liyā ve ḫavāṣ ṣoḥbetin terk idüp oğlanlar ṣoḥbetin iḫtiyār
kıldılar ve ġammāzlıġı fütüvvete ḥürmet ve ʿizzet düzdiler
Allāh teʿālā kapusından iʿrāż idüp ümerā ve nüvāt kapusına
teveccüh itdiler ḫod aṣılda bu işler cümle ḫilāf-ı ṭariyḳat-
dür ve dahı ādāb-ı fütüvvetde bu efʿāl maḳbūl degüldür zīrā
(4b) ki Allāh teʿālā erkān-ı/ ṭarīḳatın ve efʿāl-i fütüvveti
ʿazīz ve muḥterem ve mükerrem kıldı ve dahı bünyādını şöyle
metīn ve muḥkem kıldı ki cümle nesnelere zevāl ve mekrü ye
ḥiyle irer ammā fütüvvet ṣıdḳu ve ṣafā vü vefā maḳāmıdur ki
hiç fitne ve mekr ve ḥiyle sığmaz pes şürūṭını yirine getür-
mediklerinden niceler ol ʿazīz ve şerīf mertebe-i fütüvvet-
den maḥrūm kaldılar ammā ümīd söyledür ki maḥrūm kalmayalar
kalmasınlar
inşāallāhı teʿālā Yaḥyā bin Ḫalīl bin
Çopan el-Bulġārī aydur gördüm ki fütüvvet kapusında oturan
(5a) aḥīlerde fütüvvet/nāme yok ki anuñla şerāiṭ-i fütüvveti ve
ḥaḳāyıḳ-ı mürüvveti gücleri yitdükce öğreneler ve elleri er-
dükce tutalar ve baʿżı nüsḫalar dahı ki ellerine düşmiş asl-ı
fütüvvet üzerine degül şöyle - ki her kātib ādāb-ı ṭarīyḳatı
iḫtişār itmekden ʿilm-i fütüvvet metrūk oldı ve hemān adı
kaldı pes çün bu meẕheb-i şerīfüñ Allāh teʿālā ʿilmini beyān
bu kitāb sāzı
kılam tefsīr-i Ḳurān'dan ve Ḥadīs-i Muṣṭafā'dan ve ḳaṣaṣu'l-
(5b) enbiyādan ve Tezkiretü'l Evliyā'dan ve Kitābu'l Ḳala/yīd'den

kitāb ibtidāsında fütüvvet ilmin

ve Esrāru'l ʿĀrifiyn'den ve envāʿı kütübden ki bu mezhebe muvafıḳdur ve fütüvvete lāyıḳdur gereklülerin iḫtiyār idüp bu kitāba yazdum veʿıyān kıldum ki aḫīlıḳ yolı nedür ve fütüvvet nicedür ve ne ki ṭarīḳatda müşkil mes'eleler vardı cevābın bile yazdum ve şöyledür her ki bu mezhebüñ ṣıḥḥatine inanmaya mürted olur zīrā ki ḥükm-i Ḳurān'ıla ve Ḥadīṯ-i Resūl'ile sābit olmışdur ve dahı ehl-i ṭarīḳat katında meşrūṭdur ki her cumʿa gicesi çıraġ dibinde ve aḫīler ḥuzūrında bu kitābı zikr ideler/ tā ki bilmiyenler öğrene ve bilenlerüñ yaḳıyni muḥkem ola ve ellerinden geldükce edeb ve erkānın yirine getüreler ve dahı türk dilince yazduġuma sebeb ol oldı ki Rūm ḫalḳı ekser türk diline mensūbdur biz dahı türk ıṣṭılāḥı üzerine yazduk tā ki ekser ḫalāyıḳ andan müstefīd olalar ve dahı bu āyet muḳteżāsına iḳtidā itdük ki

قال الله تعالى وما ارسلنا من رسول/VI بلسان قومه (XIV : 4)

yaʿnī Allah teʿālā buyurur ki hiç peyġamber viribimedüm illā kendünüñ ḳavmi dilince ve dahı yidi kat yidi içinde niçündür/ anıñçün ki Ḥaḳ teʿālā ʿālem ḫalḳınuñ üstine güni yidi kıldı ve dahı insānı yidi kıldı ve dahı gökleri yidi kıldı ve yirleri yidi kıldı ve Fātiḥa āyetin yidi kıldı ve deñizleri yidi kıldı Kelām-ı Ḳadīm'i yidi ḳıraʾāt üzerine nāzil kıldı ve Resūl Kaʿbe'yi yidi kez ṭavāf itdi ve Ṣafā'yıla Merve ortasında yidi kez seʿirtdi ve İsmaʿīl pey'gamber İblīs'i yidi taşıla atdı ve Allāh teʿālā Ḳadir gicesini Ramażan'uñ yigirmi yidisinde kodı her kişi ki bu kitābı okıya çok dürlü fāyide bula ilāhi sen/ sen raḥmet eyle bunı yazana ve düzene ve okıyana vé diñleyene ve yazdurana āmīn yā rabbe'lʿālemīn bilgil iy Īmān ehli kardaşlar ki yigitlik ve aḫīlıḳ ve şeyḫlık üçi birdür yigitlik heves eylemekdür aḫīlik başlamakdur şeyḫlık temām eylemekdür yigitlik sakal gelmekdür aḫīlık sakala ak düşmekdür şeyḫlık temām pīr olmakdur yigitlik mü'minler yolın almakdur ve aḫīlık evliyā yolın almakdur ve şeyḫlık peyġamber dirligin dirlimekdür ve dahı yigitlik şerīʿatdur ve aḫilık ṭarīḳatdur ve şeyḫlık ḥaḳīkat/dur ve dahı yigitlik yola gitmege niyyet eylemekdür ve aḫīlık

yola girüp gitmekdür ve dahı şeyhlık menzile irmekdür ve dahı yigitlik ana raḥminden toġmekdur aḥīlık dünyada dirilmekdür şeyhlık īmanıla ölmekdür pes yigitlik ve aḥīlık ve şeyhlık üçi birdür nite ki Resūlullah buyurur ki انا الفتى اخ الفتى ابو الفتى yaʿni ben yigitven ve yigit kardaşıvan ve yigit atasıvan اخ الفتى didüği Abu'l Hüseyn
a) Emīrü'l mü'minīn ʿAlī'dür K.V. ابن الفتى / didüği īmāmü'l ʿālemīn budur ki ayıtdı انا ابن الذبيح صاحب الوجد الصبيح didüği Emīr اسمعيل بن ابرا/هيم واما ابو الفتى ü'l mü'minīn Hüseyn tarafındandur R.A. Emīrü'l mü'minīn ʿAlī evvel yigididi andan aḥī oldı ve Emīrü'l mü'minīn Ebī Bekr-i Sıddīḳ R. şeyhidi dünyādan naḳl eyleyeceği vaḳt şeyhlığı ʿAlī'ye virdi pes yigit ve aḥī ve şeyh tutınmak farż ve sünnet vācib oldı nite ki peyġamber ayıtdı صلوات الرحمان عليه/ من لا شيخ له و لا دين له ve dahı bir yerde aydur
→ yaʿni kimüñ ki şeyhı yokdur من لا شيخ له فشيخه الشيطان dīni yokdur ve dahı her kimüñ ki şeyhı yokdur anuñ şeyhi şeyṭandur ve bir delīl aydur ki Allah teʿālā Mūsā peyġambere A.S. buyurdı ki yā Mūsā var bir aḥī tutın Mūsā peyġamber ayıtdı ilāhī aḥī tutmakdan murād nedür Ḥaḳ teʿālā ayıtdı anuñçün ki cümle ʿilmüñ yigreği edebdür ol sañа edeb öġrede Mūsā ayıtdı yārabbī kimi aḥī tutayın ayıtdı var Ḫıżr'ı aḥī tutın didi baʿzılar Bulukya'ya (بُلوقيَا) vardı dirler ammā eṣṣaḥ ḳavl budur ki Ḫıżrr'a vardı nite ki Kelām-ı / Kadīm'de mezkūrdur قال له موسى هل اتبعك على ان تعلمن ehl-i tefsīr katında bu ḳıṣṣa (XVIII : 66) مما علمت مرشدًا maʿlūmdur pes Mūsā peyġambere vardı ḥāżır buldı selām virdi Ḫıżır A. aldı ayıtdı nite oldı ya kelīmu'llāh Mūsā ayıtdı ya velīyyu'llāh geldüm ki seni aḥī tutınam beni ṣoḥbetüñe ḳabūl kılasın Ḫıżır ayıtdı yā Mūsā bu yol ṣarb yoldur ve bu ʿilim key daḳīḳ ʿilmdür gönlüñile muḥkem tanış ki soñra peşīmān olmayasın didi zīrā ki ehl-i ṭarīyḳat katında ki aḥīdür ve şeyhdür kimseye cebrile gel bañа ʿayān ol dimek ḫilāf-ı ṭarīykatdur revā/ degül bil ki kendü irādetiyle gelen dahı defʿatā ḳabūl itmek revādeğüldür tā ki müddet-i medīd ve rūzıgār-ı baʿīd ḫizmet maḳāmında anı ġāyet imtiḥān itmeyince ḳabūl itmeyeler ve dahı ehl-i şerīʿat

Her bir bahsa pes dühelī mükellef manzuma ahī ve şeyh

müddeʿīden iki tanuk ister ammā ehl-i ṭarīḳat katında bir şaḫṣuñ ḥaḳḳında kırk kişi şehādet virse gerekdür tā ki ehl-i ṭarīḳat katında maḳbūl ola ve dahı yā Mūsā bu yolda kişi ḫayr iş işledüğin söylememek gerek ve gördüği ʿayıbnı ḫalḳuñ setr itmek gerek ve her ne zahmet ve cefā görse ṣabr ve teḥammül
a) gerek Mūsā ayıtdı صابرًا ولا اعصی لک امرًا / ان شا الله ستجدنی (XVIII:6
bu ḥikāyet meşhūrdur ki Ḫıżır bir gemi deldi ve bir dīvārı yıkdı ve bir oğlanı boğazladı Mūsā ṣabr eylemedi söyledi pes Ḫıżır ayıtdı (XVIII:78) هذا فراق بینی و بینک yaʿnī yā Mūsā çün ṣabr eylemedüñ söyledüñ senüñile benüm aramda andan girü firākdür didi Mūsā ayıtdı yā Ḫıżır bāña edeb ʿilmin öğret didi Ḫıżır ayıtdı yā Mūsā ol vaḳt ki Allāh teʿālā ḥażretine varursın Ṭūr tağına nicesi çıkarsın ve Allah-ı teʿālā birle nice söyleşürsin ve girü nicesi dönürsin Mūsā ayıtdı bir taş var/anuñ kab) tında turursın ve söyle bāña iy Çalabum dirin Ḫıżır ayıtdı küstāḫlık kılursın cümle ʿilmüñ yigreği edebdür sen edebile var tā ki Allah teʿālā sāña dahı yigrek maḥabbet ide ve mertebe ve menziletüñ dahı ziyāde eyleye Mūsā ayıtdı bāña öğret nice varayın didi Ḫıżır ayıtdı evvel ki varursın Ṭūr tağınuñ dibinde iki rekʿat namāz kılgıl ve naʿlınıñı anda koġıl ve andan Ṭūr'a çıkgıl ve ol taşa varıcak secde kılgıl ve eline kavuşgıl turgıl ve Allah teʿālādan sāña nidā ve ḫitāb gelme-
a) yince sen kelimāt/ itmegil ve çün girü dönesin gitmeğe girü secde kılgil ve arkāña dönüp gitmegil tā naʿlīnüñe varınca kıçın kıçın gitgil ve girü anda secde kılgıl naʿlīnüñi geygil dahı döngil gitgil pes Mūsā çün ki girü Ṭūr'a vardı ve her ne ki Ḫıżır didi yirine getürdi pes Allah'dan nidā geldi ki yā Mūsā dergāhumuza buġez eyü geldüñ (yaʿnī bu kerre eyü geldüñ sair gelmeklerinden dimek olur) ki edeb-i ṭarīḳatı yirine getürdüñ didi pes enbiyāñuñ ve evliyāñuñ ve meşāyihüñ çünki kemāl mertebesi celāl menzileti şeyḫ ve aḫī ṣoḥbetinde ḥāṣıl olur sāña ve bāña ve cümle-i mü'minīne
b) lāzımdur ḳi esbāb-ı ṭarīḳatı ve erkān-ı/ fütüvveti öğrenmeğe cehd eyleye ve dahı bilgil ki fütüvvet Resūl ḥażretine geldi ve Resūl aṣḥābā öğretdi aṣḥāb gördiler ki key ince yoldur ve sarb mezhebdür bu mezhebüñ riʿāyet-i edebinde ve ḥıfẓ-ı tertībinde mütehayyir oldılar pes bir gün Resūl ḥażreti Emīrü'l-

mü'minīn ʿAlī'ye sordı ki yā ʿAlī sāña yavuzlık kılsana sen ne kılayduñ ʿAlī ayıtdı ben āña eyilük kılaydum Resūl ayıtdı eğer ol yavuzlığı arṭursa ʿAlī ayıtdı ben eyilüği arturam
12a) Resūl ayıtdı eğer günde biñ kez gönlüñ yıkub cigerüñ/ ḳān eylese ʿAlī ayıtdı ben anuñ bir günde biñ kez ḥāṭırın riʿāyet kılam ve envāʿı tevāżuʿ ve meskenet ile ānı utandurам didi pes Resūl buyurdı ki ——— ve dahı bir gün
لا فتی الا علی ولا سیف الا ذالفقار ʿAlī'nüñ dört akçası varidi birin gice ve birin gündüz ve birin gizlü ve birin āşikāre fuḳarāya virdi Ḥaḳ teʿālā anuñ ḫayrını ḳabūl kıldı ve anuñ ḥaḳḳında āyet nāzil oldı ki (II:274) الذین ینفقون اموالهم pes Resūl ve aṣḥābı ve evliyā بالیل والنهار سرًا وعلانیةً ye meşāyiḫ fütüvveti ʿAlī'ye revā gördiler ve ḳabūl kıldılar
12b) B ā b در بیان انك خزاي تعالی/چند کرد افتی کفته
iştikol beyāndur ki Allah teʿālā yidi kişi fetā adıla Resūl ḥażretine ḫaber virdi ve dahı incir aġacı ḥaḳḳında ol vaḳt ki Âdem peyġamber Ḥavva'yıla uçmakdayıdı (II:35) کقوله/تعالی
وقلنا یا ادم اسکن انت وزوجك الجنة
Allah teʿālā buyurur ki yā Âdem uçmakda ol Ḥavvā'yıla ve envāʿı nīmetleri yīñüz içüñüz ve illā işbu aġacuñ yaʿnī buğday aġacınuñ ḳatına varmañ ve yirişin yinen eğer virseñüz kendü nefsüñüze ẓulm itmişlerden olasın pes Âdem ve Ḥavvā dāimā
13a) ol aġacdan iḥtiyāt iderlerdi ammā taḳdīr-i ilāhī/ söyleyidi ki ʿāḳıbet iḥtiyāt fayide kılmadı bu ḳażıyyede ḫikāyet çokdur ammā maḳṣūd-ı ḳażıyye budur ki çün İblīs vesvese kıldı Âdem buğdayı yidi ve Tengri emrine muḫālefet itdi Âdemüñ başından tāc ve eğninden ḥulle düşdi Âdem ve Ḥavvā yalıncak kaldılar Âdem mecmūʿ ucmaġ ehlinüñ katına vardı ve tażarruʿ kıldı setr-i ʿavretiçün libās diledi hiç kimse āña nesne virmedi bes incir aġacı üç yaprak Âdem'e virdi ve biş yaprak Ḥavvā'ya virdi bu sebebdendür dидiler ki erüñ kefeni üç oldı
13b) ve ʿavretüñ biş oldı bes/ Allah teʿālā incir aġacına ʿitāb kıldı ve ayıtdı hiç kimse Âdem'e nesne virmedi sen niçün virdüñ didi incir aġacı ayıtdı bārī Ḫuzāyā dükeli aġaclar senüñ ḳahrlığuña nazar eylediler Âdem'e nesne virmediler ammā ben żaʿīf ve bīçāre kuluñ senüñ kerīmliğüne ve raḥīm-

liğüne ve settārlığuña iʿtimād kılup lûṭfuña iʿtibār ve iʿtiḳād itdüm ve Âdem'e yaprak virdüm didi tā ki ben dahı senüñ dergāhuñda kerīmler ve raḥīmler ve settārlar sevābın bulam didi çün sen cuvānmerd pādişāhsın ben dahı diledüm ki senüñ
(14a) şıfatuñıla/ muttaşıf olam ve gücüm yetdüginçe sahavetde bulınam didi bes Ḥaḳ teʿālāya bu kelām hoş geldi ayıtdı iy aġac çün sen żaʿīfliğiñile kerem ve mürüvvet gösterdüñ ve Âdem'e şefḳat kılduñ ben dahı sāña üç dürlü hediyye ʿivaż virdüm ki hiç ayruk aġaca virmedüm evvel seni yandurmağı ḥarām kıldum şöyle ki her kişi ki incir aġacın yandura ve nesne pişüre ol pişürdüği ṭaʿām ana ḥarām ola elbette ve dahı kankı göze ki dokına anuñ tütüni ol göze ziyān eyleye ikinci her yimişi
14b) baʿżı yirde merġūb ve muʿazzez görürler ve baʿżı mekānlarda/ hor ve ḥaḳīr tutarlar ammā sen her yirde merġūb ve muʿazzez olasın ve hiç iklīmde seni yirmeyeler ve dahı haber dahı gelmişdür ki bir gün Resūl'e bir tabak incir getürdiler Resūlu'llah kendü yidi ve hem aṣḥāba virdi ve ayıtdı yiñüz ki bevāsīr rencine kefāretdür ve nikrīs rencini defʿ ider ve dahı ādemīzād içinde niçe ki ehl-i fütüvvet muʿazzez ve mükerremdür
incir aġacı dahı aġaçlar içinde şöyle mükerremdür ve
incir dahı yimişler içinde şöyle mükerremdür bu iʿtibārıla her
(15a) ehl-i fütüvvete/ lāzımdur ki elbette hānedānında incir ola üçünci ʿatā vü hediyye ki Allah teʿālā incir aġacına virdi oldur ki aydurlar Âdem peyġamber ol yapraġı incir aġacından üzdüği vaḳt südi tamladı ve Allahı teʿālā panbuġı ol sütden yaratdı ve Âdem dünyaya geldüği vaḳtin Allah teʿālā Cebrayil'e emr eyledi ki ol panbuġı çekürdeğinden ayırtladı panbuġı uçmak'da kodı ve çekürdeğin Âdem'e getürdi ve ayıtdı yâ Âdem nite ki cennetde sāña fütüvvet ve mürüvvet gösterdi ve senüñ ḥaḳḳıñda setr-i ʿavret itdi irādetullah şöyledür ki dar-ı dün-
(15b) yada dahı senüñ ve żürriyetüniñ/ libāsı ve setr-i ʿavreti bunuñıla ola tā ki ālemde şefiḳatı ve settārlığı şıfatı meşhūr ola ve dahı Âdem peyġamber ol vaḳt ki cennetden yiryüzine indi üç yüz yıl yüzin toprağa urdı aġladı Allah teʿālā ayıtdı yā Âdem aġlama ki benüm taḳdīrümde böyle olsa gerekdir ki seni dünyāya iletüp neslüñi ve żürriyetüni zuhūra getürsem gerek idi Âdem ayıtdı (XXI:87) لا اله الا انت سبحانك انی کنت من الظالمین
bāri Ḥudā'ya eğerçi ki her nesne senüñ taḳdīrüñdedür ve illā

ben bu ḫaṭayı kendü nefsümden bilürin hāşā senüñ merḥametüñ-
(16a) den/ ki sen bāña günāh kıldursın günāh benden oldı yā ʿafv
ve ġufrān senden olsun ki sen kerīm ve settārsın ve raḥīm ve
ġaffārsın benüm bī edebligüme naẓar eyleme didi Ḥaḳḳ teʿālā-
ya anun taẓarruʿı ve günāhına iḳrār itdügi ḫoş geldi ve bu
ḳażiyyede iki dürlü ʿibret ḥāsıl oldı evvel bu ki Allah te-
ʿālā ayıtdı yā Âdem çün sen beni kerīm vü settār ve raḥīm ve
ġaffār bildüñ ben dahı sāña keremümi erzānı kılam ve gü-
nāh günāhlaruñı setr eyleyem ve her ḥalde seni esirgeyem ve
āḫiretde seni yarlıġayam didi ki انا عند ظن عبدي ikinci/
(16b) ʿibret budur ki her kişi ki ehl-i kemāl ṣāḥib-i ṭarīḳat ola
her ḥalde kendü nefsini eksüklü ve şikeste bile tā ki ʿindal-
lahe seyyi'atı ḥasenāta mübeddel ola ammā ol vaḳt ki İblīs
Âdem'e secde kılmadı ve Allahı teʿālā anı melʿūn kıldı ve
ayıtdı yā İblīs niçün secde kılmaduñ İblīs ʿaleyhillaʿnet
ayıtdı cümle nesne senüñ elüñdedür secde kıl diyen eğerçi ki
sensin ve lākiñ kıldurmayan dahı girü sensin ki taḳdīrüñden
taşra hiç nesne yokdur Allah teʿālā ayıtdı yā melʿūn ben secde/
(17a) kıl didüm kılma dimedüm İblīs ayıtdı İlahī āşikāre emr iʿtibā-
riyle kıl didüñ ve lākin irādet iʿtibāriyle kılma didüñ Allah
teʿālā ayıtdı yā melʿūn sen suç kılursın suçuñı bana mı iftī-
rā idersin indi ben dahı seni ebeden melʿūn kıldum didi indi
bir suç Âdem kıldı ve bir suç İblīs kıldı ammā Âdem tevāżuʿ
ve meskenet kıldı raḥmet buldı ve İblis tecebbür ve tekebbür
kıldı laʿnet buldı bes ehl-i fütüvvet ve sāir ehl-i īmān ge-
rekdür şeyṭān ṣıfat mütecebbir ve mütekebbir olmaya ve lā/-
(17b) zımdur ki Âdem bigi mütevāżıʿ ve münkesir ola tā ki كل شئ
يرجع الى اصله anuñ şānında şādıḳ ola dördüncü ŞĪt pey-
ġāmbere ol vaḳt ki Cebrāīl çulahalık öğretdi ol panbuk bitdi
Ḥavvā iğirdi ŞĪt tokudı Âdem ŞĪt'i görmeğe vardı ŞĪt turdı
Âdemüñ öñine etmek kodı mes'ele eğer sorarlarsa ki dünyāda ev-
vel konuklık kimden resm kaldı cevāb viresin ki evvel konuk
(18a) olan Âdem/ peyġāmberdi ve evvel konuġa etmek kesen ŞĪt pey-
ġāmberidi pes Âdem aleyhisselām etmeği yidi ve ŞĪt'e duʿā kıl-
dıṭaʿām yiyip ṣaḥib-i niʿmete duʿā kılmak Âdem'den sünnet kal-
dı bes ŞĪt ol tokudığı bizden kesdi bir pāre Âdem'e tekellüf
kıldı ve konuġa ḥilʿat tekellüf kılmak ŞĪt'den sünnet kaldı

bes Âdem ol bīzi biline tennūre tutındı bes şeyhler tennūre tutınmak andan kaldı ve her konuk kişi ki Şīt'üñ katına geleydi etmek yidürürdi ve biline tennūre tutardı beş Allah
18b) teʿālā Âdem'e buyurdı ki/ oğlanlarına ayıt mallarınuñ zekātın çıkaralar ve Şīt'e vireler ve dahı ahīlere ve şeyhlere nezr ve hediyye virmek bu sebebden sünnet oldı ve dahı ahīye gerek ki her ki kapusından içerü girse evvel aña taʿām yidüre ve andan soñra söz söyleye bişinci İbrāhim peyġāmber ʿaleyhisselām ol vaḳt ki Nemrūz-ı laʿīn birle mücādele kıldı Nemrūz pādişāhidi ve katunda müneccimler çoğidi bir gün müneccimler Nemrūz'a ayıtdılar bu yıl içinde gerek senüñ ilüñde bir oğlan toġa ki bütleri oda yaka ve vilāyetleri tuta ve/ā-
19a) kıbet sen dahı anuñ elinde helāk olasın didi bes Nemrūd buyurdı ki her kande ki er oğlan toġarsa öldüreler bes ol zamānda Âzer'üñ ʿavreti İbrāhim'i toġurdı ve Nemrūd'un korkusından bir maġarada gizledi bir ulu taşı maġaranuñ kapusına kodı ve berkitdi ve kendü gitdi bir kaç günden soñra girü geldi maġaranuñ kapusın açdı girdi gördi ki İbrāhīm ﷺ diridür biraz emzürdi ve girü maġara kapusın berkitdi gitdi bes her bād ge-
19b) lürdi emzürürdi ol gün ki anası/ gelmezdi İbrāhīm barmağın ağzına koyup emerdi Allah teʿālā rızḳını barmağından virüridi bes İbrāhīm bir yaşına değdi ve illā on yaşar oğlan kadarınca oldı bir gice anası geldi İbrāhīm peyġamberi maġaradan taşra çıkardı yire ve tağlara ve göğe bakdı ayıtdı bunları kim yaratdı bunlarun ve benüm tengrim kimdür didi nāgeh gök yüzine bakdı bir ulu yılduz gördi ayıtdı yaʿnī budur tañrım didi
20a) çünki yılduz (٧٦:٦) هذا ربی / tolundı İbrāhīm ayıtdı لا احب الآفلین (٧٦:٦) yaʿnī sevmezün ol nesneyi ki tolanur ve zevāl irişür bildi ki Ḥaḳ teʿālā bīzevāldür bes bir zemandan soñra gördi ki ay toġdı girü İbrāhīm ayıtdı yaʿnī tengri budur didiçünki ay dahı هذا ربی (٧٦:٧٧) tolundı güneş toġdı İbrāhīm anı gördi ayıtdı yaʿnī (٧٦:٧٨) tengrim budur ki bu ulurakdur هذا ربی هذا اکبر didi çünki güneş dahı tolundı anasına ayıtdı bu dahı tengrilige yarımaz didi İbrāhīm'i anası eve getürdi ve ata-
20b) sına aḥvāli dili pes gönline Âzer'üñ / İbrāhim'üñ sevgisi düşdi buḳaʿayyede ḥikāyet çokdur ammā maḳṣūd şöyledür ki İbrāhīm tañrı istedi buldı oda atdılar Ḥaḳ teʿālādan yüz

döndürmedi ve bütleri uvatdı Allah teʿālā anı medḥ idüp yigit adı birle zikr eyledi nite ki Kelām-ı Ḳadīm'de buyurdı (XXI:60) قالوا سمعنا فتى يذكرهم يقال له ابراهيم bes soñra İbrāhīm Şām'a vardı Ḳıbṭī kabusınuñ üstinde maḳām tutdı çok yıllar gelene gidene etmek yidürdi her giz konuksuz ṭaʿām yimezdi eğer it-
21a) tifāḳan konuk gelmese üç dört gün taʿām / yimezdi bir kez bir hefte oldı ki konuk gelmedi İbrāhīm aclıkdan muzṭar oldı Allah'dan konuk temennā itdi Ḥaḳ teʿālā Cebrā'īl'i ve Mīka'īl'i ve İsrāfīl'i viribidi âdem şüretinde geldiler ve İbrāhīm'e konuk oldılar İbrāhīm turdı bir kuzı boğazladı biryān eyledi önlerine koḍı ayıtdı bismillah anlar şunmadılar İbrāhīm korkdı ve beñzi müteġayyir oldı ve katı korkdı ve Sāre Ḥatūn turup kulluk ideridi bes ahīlerüñ gerek ki ʿavretleri dahı ḫizmet
21b) ehli ola bes Sāre/ ayıtdı bunca ḳavm içinde bunlardan niçün korkarsın didi İbrāhīm ayıtdı iy aṣḥāb niçün ṭaʿām yimezsiz firiştehler ayıtdılar and içdük bahāsın virmeyince ki ṭaʿāmı yimeyüz didiler İbrāhīm ayıtdı indi eyü bahā virüñ didi ayıtdılar eyü bahā ne ola İbrāhīm ayıtdı elüñüz sunıcak bismillah diñ ve temām yiyicek elhamdülillah diñ taʿāmuñ bahāsı budur didi cebrā'īl bildi ki İbrāhīm korkdı zīrā bir kişi bir kişiye yavuzlıġa gelicek ṭaʿāmına sunmaz olur bes cebrā'īl ayıtdı
22a) yā İbrāhīm/ korkma biz firiştelerüz sāña beşārete geldük ki Allah teʿālā sāña Sāre'den bir İsḥāḳ adlu oğlan rüzı kıldı didi (XI:71) " كقوله تعالى" فبشرناها باسحاق ومن وراء اسحاق يعقوب İbrāhīm ayıtdı ben pīr oldum bāña oğlan nice ola didi bes ol dem nice yıllardan berü kurımış aġac yaşardı ve yapraklandı firişteler ayıtdılar (XI:73) انتعجبين من امرالله yaʿnī Allah'uñ emrinden ʿaceb mi tutarsın sāña oğlan virdügini ki bunca müddetden berü kurumış aġac irādet-i yezdānī ve ḥükm-i sulṭānī irişicek yeşerür didiler bir ḳavül de cebrā'īl İbrā-
22b) hīm'e hizmet kuşa/ġın bunda kuşatdı ve fütüvvet geydürdi dirler ammā bir ḳavül de budur ki Allah teʿālā çün İbrāhīm'e buyurdı ki Kaʿbe'yi yapa cebrā'īl geldi hizmet kuşaġın kuşatdı ve o incir südinden biten panbukdan tubbān getürdi İbrāhīm anı geydi āña değin dahı tubbān yoğidi ammā bir ḳavül de aydurlar ki ol panbuġı Ḥavvā eğirdi evvel Âdem geydi ve andan şit geydi Şīt vefāt idicek girü cebrā'īl aldı ol vaḳt ki münāfıḳlar Resūl ḥażretine geldiler ayıtdılar fülān eri fülān ʿavretile tutdıḳ/

(23a) ve kapuyı üstlerine bağladuk didiler Resūl ayıtdı bir kişi olsa varsa bize toğru ḫaber getürse didi Emīrü'l mü'minīn ʿAlī ayıtdı ben varayın ḫaber getüreyin didi Resūl destūr virdi ʿAlī vardı kapuyı açdı iki gözin yumdı ayıtdı ikiyi-señüz bir kaluñ didi er çıkdı gitdi ʿavret kaldı ʿAlī gözin açdı ʿavreti gördi döndi girü Resūl'e geldi ayıtdı yā Resūlallah ev içinde bir kişi gördüm didi münāfıḳlar feryāẕ eylediler ʿAlī yalandur didiler derḥal Cebrā'īl geldi ayıt-

(23b) dı/ ʿAlī gerçekdür didi ve ol tubbānı Resūl'e virdi Resūl ʿAlī'ye virdi ʿAlī geydi ذكر ميان بستن ve dahı Resūl miʿ-rāca çıkduğı gice ḫizmet kuşaġın Cebrā'īl'e getürdi ve Resū-le kuşatdı bes lāzım oldı ki aḫīler ve cümle ṭarīḳat ḫizme-tine mensūb olan kişiler bel bağladılar ve kuşaḳ kuşandılar altıncı ol vaḳt ki Zelīḫā Yūsuf peyġāmberi sevdi çok dürüşdi Yūsuf'uñ ʿışḳını gönlinden çıkarmadı her vaḳt ki Yūsuf'ı ka-tına getürürdi Yūsuf Zelīḫā'ya hiç bakmazdı gördi ki çāre bula-

(24a) maz / Zelīḫā buyurdı ki sarayuñ için temām gözgü sırçasın ey-lediler tā ki her şūretün ʿaksi ẓāhir ola bes Zelīḫā taḫtında otururken buyurdı ki Yūsuf'ı getürdiler çün ki Yūsuf geldi her kankı tarafa ki nazar kıldı āyinede Zelīḫā'nuñ yüzin gör-di Yūsuf bu ḥīleyi añladı ve başın koynına sokdı ayruḳ gözin açup bakmadı Zelīḫā girü çāre eyleyemedi bes Zelīḫā melāmet oldı bu ḥali Mısr'uñ ḫātūnları işitdiler ayıtdılar pādişā-

(24b) huñ ʿavreti kulın sevmiş didiler çün ki ol / ʿavretlerüñ melāmet kıldukların işitdi Zelīḫā konuklık eyledi ol ʿavret-leri çaġırdı biş ʿavretidi ve beglerüñ ʿavretleridi pes bula-rı getürdi konukladı ve ellerine birer turunc ve birer bı-çaḳ virdi ayıtdı ol vaḳt ki ben kesüñ diyem kesesiz andan Yūsuf'ı tonatdı ve ol meçlise getürdi çün ki ol ʿavretlere Yūsuf'ı gördiler ḥayrān kalup beñizleri müteġayyir oldı ve ʿaḳılları gitdi bes Zelīḫā ayıtdı kesüñ turunclu turuncuñuzı

(25a) didi turunc ellerinden düşdi /tuymadılar ve turunc diyü el-lerin pāre pāre kıldılar ve acısın tuymadılar ve ayıtdılar (XII:31) حاش لله ما هذا بشرًا ان هذا إلا ملك كريم ya ʿnī ḥāşā ki bu ādem ola varisa bu bir kerīm firiştedür didiler ve Ḥaḳ elün-deyimiş seni melāmet itmek ḫaṭāyımış didiler bes bir gün Ze-līḫā Yūsuf'ı getürdi ḫalvetserāya koydı kapuları berkitdi İblīs anda şād oldı ayıtdı Yūsuf zinā kıldı didi zīrā ki Ze-

līhā ġāyetde ḫūbidi ammā Yūsuf rāżı olmadı kaçdı Zelīhā Yū-
5b) suf ardından eteğine yapışdı eteği yırtıldı ve kapı/lar açıl-
dı Yūsuf kurtıldı murād bu ḳażıyyeden Yūsuf'uñ pāk dāmenligi-
dür ki nefsini yiñdi İblīs kör oldı Ḥaḳ teʿālā anuñ ol faźile-
tini Kelām-ı Ḳadīm'de zikr eyledi ve adın fütüvvetile yād kıl-
dı (XII:30) كقوله تعالى " وقال نسوة في المدينة امرأت العزيز تراود فتيها عن نفسه
bes gerek ki → aḫīlere pāk dāmen dāmen olalar ki yiği-
de ve aḫīye ve şeyḫe pāklik farżdur A l t ı n c ı Yūşaʿ bin
Nūn aleyhisselām Mūsā peyġāmberle yoldaş oldılar şöyle ki
6a) Yūşaʿ hiç Mūsā sözinden taşra çıkmadı/ ve Mūsā andan çok ḫız-
met ve eyü ḫulk ve muḥabbet gördiğüçün Allah teʿālā Ḳur'ān'da
Yūşaʿı feta lafźıla zikr eyledi (XVIII:60) قوله تعالى " واذ قال موسى
لفتيه لا ابرح حتى ابلغ مجمع البرين او امضى حقبا فلما بلغا مجمع بينهما
Bes aḫīlere gerekdür ki yoldaşını ḫayra kılavuzlaya ve bilme-
düğin öğrede ve yoldaşınuñ zaḥmetine-teḥammül ide tā ki fütüv-
vetde ṣādıḳ ola Y i d i n c i ol vaḳt ki Aṣḥābu'l-kehf De-
ḳayānūs'dan kaçdılar zīrā ki Deḳayānūs tengriven didi bunlar/
6b) (Deḳayānūs جبار Aṣḥāb-ı kehf vezirleri idi eşrāf-ı rūm idi-
7a) ler altı kimesne idiler ki ṣaḥīḥ rivāyet üzre adları budur
Yemlīḫā (يملخا) Mekşülīymā (مكشلينا) Keşlīnā (مشلينيا) bunlar
sağ vezirleridi dahı Mernūş (مرنوش) Deberrnūş (دبرنوش) Şāzenūş
(شاذنوش) bunlar sol vezirleridi şehirleri adı ol zemānda
Efsūs (افسوس) idi şirdi Tarsūs dirler kelblerinüñ ṣaḥīḥ rivā-
yet adı Ḳıṭmīr'dir) altı kişi Deḳayānūs'uñ katında olurladı
bir gün Deḳayānūs uyurken dereçeden bir çedük düşdi Deḳayānūs
beliñledi bunlar ayıtdılar şol bezbeḫt ki bir çedükden beliñ-
leye ol maʿlūmdur ki tengri degüldür zīrā ki teñri bu şıfatlu
olmaz bes gelüñ varalum teñrimüzi isteyü gidelüm didiler ol
altı kişi giderken Deḳayānūs'uñ çopanına uġradılar çoban bun-
lara sordı ki kande gidersiz bunlar aḥvāli didiler çoban ayıt-
7a) dı ben dahı sizüñle giderin didi bes yidi/ kişi oldılar çoba-
nuñ itcüğezi varıdı ol dahı ol aṣḥāba uydı nice kez kovdılar
gitmedi urdılar bir ayağın sıdılar dönmedi Allah teʿālā dil
virdi itcüğez söyledi ayıtdı iyʿ zīzler beni niçün kovarsız
ayıtdılar sen bizüm cinsimüz degilsin didiler ol itcüğez ayıt-
dı siz ol pādişāh ki isteyü varursız sizüñ cinsiñüz midür didi
bes ol itcüğezi boynuzlarına getürdüler anunle sekiz oldılar
bunlar ḫayrān oldılar evvel biriniñ adı Mükseleymīnādur (مكسلينا)

ikinci Sārbūs'dur (سارابوس) üçünci Rabūs'dur (رابوس) dördünci
b) Lesṭū/yus'dur (لسطويس) bişinci Ḳaranṭūş'dur (قرنطوش) altıncı
Yemlīḫā'dur (يملخا) yidinci Bībūs'dur (بيبوس) itlerinüñ adı
Nūn'dur Ḳıṭmīr'dür Ḳıtfīr'dür Şuheyb'dür (صهيب) beş bunlar
bir mağaraya girdiler ayıtdılar biraz uyıyalum andan gide vüz
didiler (XVIII:25) كقوله تعالى و لبثوا فى كهفهم ثلثمائة سنين ol mağarada üçyüz
tokuz yıl uyıdılar cebrā'īl her bār geldi bunları bir yanla-
rından bir yanlarına dördürürdi (XVIII:18) ammā ol itcüğez hiç
uyımadı كقوله تعالى ونقلبهم ذات اليمين و ذات الشمال şol ihtiyāṭdan ki nāgeh
a) ben uyıyam bunlar beni koyalar gideler ben bunlaruñ / firāḳı-
na mübtelā olam didi ol mağaranuñ işiğinde iki elin yire dö-
şedi ve anları bekleyüp yatdı (XVIII:18) كقوله تعالى وكلبهم باسط ذراعيه بالوصيد
üç biñ şeyṭan cem' eyledi geldi ki عليه اللعنة
anları helāk eyleye ol itcüğez mağara üstine çıkdı ve Allah
te'ālā dergāhına yā Hū diyü bir nidā kıldı Şeyṭanuñ leşke-
ri sindi tārümār oldı ol itcüğez Allah'ı ṭaleb kıldı lācerem
ādemī ḥesābına girdi bes Aṣḥābu'l-kehf bāṭılı terk edüb Allah
b) dergāhına döndükleriyçün/ Allah te'ālā anları Ḳur'ān'da yiğit
adıyıla fetā şıfatı birle zikr eyledi كقوله تعالى اذ اوى الفتية الى الكهف
peş bunlaruñ ḥālinden ma'lūm فقالوا ربنا اتنا من لدنك
oldı ki her kişi fetā ola ve fütüvvete mensūb
ola lāzımdur ki bāṭılı terk idüp Ḥaḳḳ'a mutaba'at ide tā ki
fütüvvet ṭarīḳında şādıḳ ola

D e r b e y ān - ı erkān-ı fütüvvet

şöyle ki şeyḫ Cüneyd R. a. ayıtdı ki
9a) Allah te'ālā çün ki bu cihānı yaratdı / fütüvveti Şām'da kodı
murād Şām'dan gicedür ve giceden murād settārlıḳdur ya'nī ni-
ce ki gicenüñ karanlıġı mecmū'ı ayıblar setr ola ve dahı
şeyḫ Fużayl aydur fütüvvet oldur ki yoldaşını yavuz yoldaşdan
ve fesād işden saḳlaya ve itdüği va'deye vefā kıla fütüvvet
ḫod 'aynı vefādur ve dahı Ebūbekir Varrāḳ aydur fütüvvet ol-
dur ki dünyāda kimseye ẓulm itmeye tā ki āḫiretde kimse añā
ḫaşm olmaya ve ḥaḳḳın da'vī kılmaya ve dahı şeyḫ Ḥarīş ayıtdı
b) fütüvvet oldur ki ḫız/met içinde cüst ola ve kendü ḫaṭasına
munṣıf ola ve ırāḳ kişilerden inṣāf almaya ya'nī kendü yol
ısmarlaya ve ırāḳlara yol ısmarlatmaya ve dahı şeyḫ Naṣr Âbā-
dī aydur R. fütüvvet bir āğacdur ve anuñ köki 'ārifleriñ

cānindadur ve ol aġacuñ dört budaġı var bir budaġı mürüvvetdür ve bir budaġı terkdür ve ol iki budaġun biri dünyādur ve biri āḫiretdür yaʿnī her ki ehl-i fütüvvetdür dünyāyı terk itse gerek ve āḫiretde dahı cuvanmerd olsa gerek ve dahı şeyḫ
(30a) Muḥammed bin ʿAlī / R.a. ayıtdı fütüvvet oldur ki hevā-yı şehvetden nefsini menʿ ide şöyle ki bir ḫalvet maḳāmda ki bir cemiyle ḫatūnile ḫaşr ola ve ol ḫatūn aña mutiʿ ola fütüvvet ehli anuñıla yakınlık itmeye ve dahı aydurlar ki fütüvvet Ḥaḳḳ teʿālāya ve enbiyāya ve evliyāya mutābaʿat kılup anlara yakın olmakdur ve ehl-i fütüvvet oldur ki evvel Allah teʿālā ve ikinci ādemī zād ve üçinci ḥayvanāt andan incinmeye ve dahı şart-ı fütüvvet oldur ki gözsüz ve dilsiz
(30b) ve sağır ve elsüz ayaksuz ola B ā b/ ehl-i ṭarīḳat şöyle buyurmışlar ki bir kac kişiye fütüvvet değmez evvel kāfire anuñçün ki aşlı iymān ve islāmdur çünki iymān yokdur ve Ḥaḳ'dan bāṭılı farḳ itmez aña fütüvvet değmez zīrā ki fütüvvet ḥaḳdur bāṭıl ḳabūl kılmaz ikinci münāfıḳlara değmez zīrā ki münāfıḳ eğerçi ṣūretā ādemīdür ve līkin sīretā itdür ve namāza kāmeldür āḫiretde yiri esfelesāfiliyndür bes aña fütüvvet revā değüldür üçünci müneccimlere fütüvvet revā de-
(31a) ğüldür zīrā ki ekşer sözi yalandur yalancıya fütüvvet/ değmez dördünci ḫamr içene fütüvvet değmez zīrā ki fütüvvetüñ aşlı ḥayādur ve Allah emrine mutiʿ olmakdur bu ḫod ẓāhirdür ki ḫamr içen Allah'a ʿāṣīdür ve çün ḫamr içe ḥayā dahı zā'il olur ve ḫalāyıḳı incidür ve kendü rüsvā olur bes aña fütüvvet değmez bişinci dellāke fütüvvet değmez nekadar ṣāḥib-i kerem olsa zīrā kāfiri ve mü'minleri ḥammāmda yumakda berāber tutar altıncı dellāllara fütüvvet değmez zīrā ki bunlar bīvefādur bir metāʿı ki satmağa virürler her zemān ḫalḳuñ ziyānın
(31b) ister/ ve cefā kılur katında dost ve düşmen ve kāfir ve mü'min berāberdür temyizi yokdur aña dahı fütüvvet değmez yidinci şöl piysekār ki vaʿdesin yirine getürmeye aña dahı fütüvvet değmez sekizinci kaşşāba fütüvvet değmez zīrā ki biraḥmdur işi kan dökmekdür şefiḳaʿı yokdur her kişide ki şefeḳat olmaya ve ruḥ anadan müteneffir olsa aña fütüvvet ḥelāl değüldür bu ḫod cāne ḳaṣd ider bes aña fütüvvet lāyıḳ olmaya tokuzuncı
(32a) cerrāḥa fütüvvet değmez zīrā ki piysesi dāyim / ḫalḳa zaḥm

ve cirāḥat itmekdür ve dāyim ḥalāyıḳı mecrūḥ ve zaḫimlü ister ḳasāvet-i ḳalb ġālib olmışdur ana dahı fütüvvet revā değül onuncı aʿmeledārlara fütüvvet değmez zīrā ki her kişi ki bir sünnet-i seyyi'e ve bir bidʿat-ı resm vü āʿdet koya ḳıyāmete değin ol bidʿatden nekadar ki günāh ḥāṣıl olursa yarısı anuñdur ana dahı fütüvvet değmez onbirinci ṣayyādda fütüvvet değmez zīrā işi aġ vü ṭuzaḳ kurmakdur mekr vü hiyleyile maʿṣūm canavarcukları tutar yavrıcakları öksüz kalur ve aclıkdan helāk/
(32b) olur bu sebebden anlara dahı fütüvvet değmez onikinci müḫtekirlere ki maʿkūlātı ucuz alurlar ve kız ola ṣatavüz diyü saklarlar anlara dahı fütüvvet değmez Laṭīfe bir kaç kişiler bir gemiye girdiler meğer bunlarunıla bir peyġāmber varıdı çün ki gemi sürdiler deñizde giderken geminüñ yöresine bir kaç iri balıklar çıkdı gemi ḳaṣd itdiler ki yudalar ḥalāyıḳ feryād kıldılar ol peyġāmber ayıtdı ne dilersiz benden ol balıklar ayıtdılargemide bir müḫtekir vardur ve niçe biñ مدّ خلی var-
(33a) dur anı dilerler ki/ vara gemiden çıkıcak ḥalāyıḳa kız ṣata ol kişiye diñ bu ḥāle tevbe kılsun ve yaḫud kimisi anı buluñ deñize bıraġuñ ol teferrüḳ kıldı ve ol şaḫṣı kimdüğin bildi ve ḥāli iʿlām eyledi ve ol kişi ayıtdı niçe yıldur ki bu ḥadaḳaya irürdüm şindiki behāya çıkdı fayidesin nice terk ideyim didi gördiler ki terk itmedi getürdiler deñize atdılar filḥāl deñiz sākin oldı selāmetile gitdiler bes böyle olsa müḫtekir fütüvvete lāyıḳ olmaya ve dahı bu on iki kişiye fü-
(33b) tüvvet değmez meğer ki tevbe kıla ve tev/be ḳıldıkdan soñra yidi yıl geçe andan fütüvvete lāyıḳ ola Sürūtü'l fütüvve bir kaç nesneler vardır ki ol fesāddan kişinüñ dīnine ve iʿtiḳādına ḫalel gelür anuñıla yiğitler yigitlikden çıkar ve aḫīler aḫīlikden çıkar ve şeyḫler şeyḫlikden çıkar ve cennet ehlini cehenneme müstaḥaḳ eyler Allah teʿālā ḳavli birle ve ḥadīs-i Resūlile bir beyān kılam inşāallah teʿālā evvel süci içen ki mest olur ve kendü ḥālini ve söyledüği sözi ve kılduğı işi
(34a) bilmez olur niteki bu āyet süci/ içen ḥaḳḳında nāzil olmışdur

'Abbās iymana gelicek R.A. كقوله تعالى " يا ايها الذين آمنوا لا تقربوا الصلوة و انتم سكارى "

ve dahı Resūl ḥażreti buyurur عن ابن عمر رضي الله عنه عن النبي ﷺ

" كل خمر حرام و من شرب الخمر في الدنيا و هو يدمنها و لم يتب لم يشربها في الاخرة "

yaʿnī hep süci harāmdur her kişi ki süci içdi ve tevbe itmeden öldi mü'minler şarābın içmeye ve maḥrūm kala yaʿnī cennete girmeye العیاذ باللہ ikinci zinā kılmak müşkil işdür ve şol
(34b) kişi/ler ki şehvet altında zebūn olup zināya mürtekib olalar Allah teʿālā anlaruñ ḥaḳḳında buyurur ki

"الزانیہ و الذی
فاجلدو اکل واحد منہا"

ve bir yirde dahı buyurur ki "ولا تقربو الزنا انہ کان فاحشہ
ve dahı Şeddād bin Evs rivāyet kılur Resūl'den ki buyurdı
الکیس من دانہ نفسہ و عمل لما بعد الموت والفاجر من اتبع نفسہ و
تمنی الرحمۃ من اللہ

yaʿnī zeyrek ve ʿāḳıl kişi oldur ki nefsine zecr eyleye fācir
(35a) kişi oldur nefsinüñ dilegün yirine getüre ve iʿtiḳādında/ bunı bağlaya ki Allah kerīmdür (LXXXII:6) کقولہ تعالی "یا ایہا الانسان ما
غرک بربک الکریم" Allah kerīmdür ammā hevāy-ı nefs ve şehvet kaçan fütüvvete lāyıḳ ola üçünci her ki livāṭa ehli ola añā fütüvvet lāyıḳ değüldür ki Allah teʿālā ol işüñ fāʿilinden ve mefʿulinden bīzar nice ki işitdük ki Lūt ḳavmine belā bu nesneden vāḳiʿ oldı nite ki Kelām-ı Ḳadīm'de bu ḳażıyye üzerine Allah teʿālā buyurur ki (XI:77) ولما ان جاءت
رسلنا لوطاً سیٔ بہم و ضاق بہم ذرعاً و قال

(35b) / ve dahı İbnü ʿAbbās R.A. Resūl'den rivāyet kılur ki لا ینظر اللہ تعالی الی رجل اتی رجلاً او مئۃ فی دبرہا و عن ابن
"ہرنیۃ رضی اللہ عنہ عن النبی علیہ اللہ انہ قال ملعون من عمل عمل قوم لوطٍ

yaʿnī Allah teʿālā raḥmeṭ naẓarın eylemen şol kişiye ki er oğlan tuta veyā ʿavretin dübüründen istīʿmāl ide ve dahı
(36a) bigi ola ḥikāyet ḥikāyetde gelmişdür ki / bir gün ʿAlī kerremallahu veche mescidde otururdı nāgeh bir oğlan kaçup geldi bir kaç kişi anı kovalayu ardınca geldiler ʿAlī ayıtdı ḥāl nedür size ne vāḳıʿa düşdi ayıtdılar yā Emīrü'l mü'minīn işbu kul bizüm kardaşumuz depeledi ki kendüñ mevlasıyıdı biz dahı dilerüz ki bu kulı öldürevüz ʿAlī R.A. ol

kula ayıtdı yā ġulām mevlāñı niçün öldürdüñ ol kul ayıtdı mevlām beni وطئ iderdi ben gencidüm bilmezdüm şindiki hālde ki büyüdüm bildüm ki ol muʿāmele ḫilāf-ı şerʿdür kerrātile temen-
(36b) nā kılup / ayıtdum ki yā mevlāya Allah teʿālā bu fiʿli baña ayruk işleme ki ben bu işden ḫalāyıḳ katında ʿārlanuram ve Ḫālıḳ katında utanuram sen dahı Tengriden utan ayruk benümle bu ḫāli kılma didüm çāre olmadı ben dahı urdum öldürdüm didi ʿAlī ayıtdı ol kişinüñ kardaşlarına varuñ bu gice ṣabr idüñ ve bu oġlanı baña payendāne virüñ yarın gelesiz Ḥażret-i Risālet nice ki buyurdı hükm idem cezāsın idesiz bunlar vardı-
(37a) lar gitdiler ol gice geçdi ṣabāḥ oldı / ol ḳavm girü geldiler ʿAlī R.A. ayıtdı gelüñ varalum görelüm ol kişi ḳabrinde yatur mı yoḫsa anda degül mi eğer ol şaḫış sīninde bulınursa bu ġulām kanluñuzdur elüñüze virem öldüresiz ve eğer ol kişi sīninde bulunmazsa bu oġlanıla işüñüz yok bes vardılar ol ḳabri açdılar ve ol şaḫşı anda bulmadılar ayıtdılar subḥanallah bu meyyit nice oldu kende gitdi didiler ʿAli R.A. ayıtdı ben Resūl'den صلوات الرحمن عليه işitdim ki ayıtdı kaçan ki livāta
(37b) ehli olalar / Ḥaḳ teʿālā iki firişte komışdur ki anı kabürden. çıkarurlar ve iletürler Lūt deñizüne bıraġurlar ol deñizüñ kenarında bir ḳarye vardur anuñ ḳavmi ʿaleṣṣabāḥ tururlar ol deñizüñ kenārına varurlar görürler ki mevc ol meyyitüñ kefenin kenāre getürür anuñ yakınında bir şehir vardur ol kefeni getürürler anda ṣatarlar ol tayifenüñ vech-i maʿāşı anuñıladur didi Resūl didi indi bu iʿtibārıla bu kuluñ günāhı yokdur
(38a) kanlu değüldür belki ġāzīdür varuñ bu ġulāmdan vaz gelüñ/ didi ve ol kulı anlaruñ elinden aldı āzād eyledi bes böyle olsa Lūtīlere fütüvvet ḥarāmdur dördünci ġammāzlık yavuz işdür zīrā ki İblīs fiʿlidür gice gündüz ḫalḳ andan ırakdur قاله رسول الله صلعم من كان فى حاجة اخيه كان الله فى حاجته ومن فرج عن مسلم كربة فرج الله بها كربة من كرب يوم القيمة ومن ستر مسلما ستر الله يوم القيامة

ya ʿnī Resūlullah buyuı ır ki her müslümān ki bir müslümān kar-
(38b) daşınuñ ḥācetin revā ıla Allah / teʿālā anuñ ḥācetin revā kıla ve her kişi ki bir mü'minüñ ġuṣṣasın gidere Ḥaḳ teʿālā ḳıyāmet güninde anuñ uṣṣaların gidere ve her ki bir müslümānuñ ʿaybın örte Alāh teʿālā āḫiretde anuñ ʿaybın örte bi-

şinci münāfıḳuñ işi budur ki bir kişinüñ yüzine bir dürlü ola ve ardınca bir dürlü ola İblīs kendü mel'ūnlığı ḥālinde münāfıḳa la'net okır ittibā' ve eşyā عيله bundan ḳıyās idüñ ki Ḥaḳ te'ālānuñ münāfıḳa ḫışmı katıdur ve ol vaḳt ki aṣḥāb münāfıḳ-
(39a) lık iderleridi Ḥaḳ te'ālā bu sūreyi/ anlaruñ ḥeḳḳında viribidi ki (LX:) اذا جاءك المنافقون ve dahı bir yirde buyurur ki

ان المنافقين فى الدرك الاسفل من النار

altıncı zinhār iy müslümānlar tekebbürlükden sakınuñ tevāżu' ve meskenet kılıuñ ki kibr ve enāniyet şeyṭan fi'lidür ki eğer tevāżu' idüp secde kılsa la'īn olmazıdı bes aḫīler ḳendözlerin ża'īf ve miskin görmek gerek ve mütekebbir ve müdde'ī olmasa gerek كما قاله رسول الله صلعم انما نصر الله هذه الامه بضعفهم و
بدعوتهم و اخلاصهم

(39b) ya'nī Allah te'ālā bu ümmete/ ża'īf olduklarıyçün ve du'ā vü iḫlāṣlarıyçün nuṣret virür zīrā ki ża'īfler du'āyı iḫlāṣıla kılurlar Ḥaḳ Te'ālā ol iḫlāṣın berekātında ḳabūl kılur ve dahı dimüşlerdür ki الجند جندان جند الدعاء و جند الوغاء
ya'nī çeri iki dürlüdür birisi du'ā leşkeridür ve birisi çalış leşkeridür ve dahı yidinci yavuz gönüllü kişilere fütüvvet lā-yıḳ değüldür zīrā ki kimseye ḫayr şunmazlar ve hiç kimseye ve-fā kılmazlar gönülleri raḥm ve şefeḳatdan ırakdur zīrā ki iy-
(40a) manları/ ża'īfdür كما قال رسول الله صلعم الشفقة من الايمان
ya'nī şefiḳat ve merḥamet iymāndandur ve dahı buyurur ki
الرحمون يرحمهم الرحمان ارحموا من فى الارض يرحمكم من فى السماء
ya'nī raḥīm gönüllü mü'minleri Allah te'ālā esirger raḥmet kı-lur iy mü'minler yir yüzinuñ ḫalḳına siz raḥmet ide esirgeye ve dahı buyurur ki من لا يرحم لا يرحم ya'nī her ki esir-gemeye ve kimseye merḥameti olmaya anı dahı kimse esirgeyüp merḥamet kılmaya sekizinci her kimüñ ki gönlinde ḥased vardur
(40b) كانه şöyledür / ki kendü boynına bir ip takmışdur ve ol ipile kendözini helāk eyler nite ki Ḥaḳ te'ālā Ebū Leheb ḥaḳḳında buyurur ki (CXI: 4) وامراته حمالة الحطب فى جيدها حبل من مسد
bes dayim ḥasūd renç içindedür nite ki dimişlerdür الحسود لا يسود
ya'nī ki ḥasūd ulu olmaya ki zīrā ululığa lāyık değüldür ve dahı Ebū Ḫarīre rivāyet kılur ki قال رسول الله صلعم
الحسد يأكل الحسنات كما تاكل النار الحطب او العشب
ya'nī ḥased ḥasenāt yir fenā kılur nite ki od oduni yir ve

(41a) yāḫud kuru otı / yir beş şart-ı fütüvvet budur ki ehl-i fütüvvet gerek ki gönlinde buġuż ve kīnẖ tutmaya ve eğer kimsenüñ günāhı dahı olsa ʿafv ide yüzine urmaya tā ki

والكاظمين الغيظ و العافين عن الناس

ḳabīlinden ola ve dahı kibr ehli olmaya nite ki ʿAbdullah bin Mesʿūd rivāyet kılur Resūlullah'dan

قال رسول الله صلعم لا يدخل الجنة من كان في قلبه مثقال حبة من خردل من الكبر

yaʿnī cennete girmeye şoẖ kimse ki gönlinde bir ḫardal dānesince kibr ola beş fütüvvet ehli gerek ki mütekebbir ve

(41b) müddeʿī / olmaya onuncı şart-ı fütüvvet budur ki vaʿde kılsa vefā ide ve ʿahdinde ve andında sābit ola zīrā ki bu nesneler kuldan sorılacakdur (XVII:34) كقوله تعالى "واوفوا بالعهد ان العهد كان مسؤلا"

yaʿnī ʿahde vefā idüñ ki ḫilāf iderseñüz ḥisābın ve ʿazābın göreceksiz ve bir mevżuʿda dahı buyurur ki( ) قال الله تعالى

واوفوا بعهد الله اذا عاهدتم ولا تنقضوا الايمان بعد توكيدها

yaʿnī iy mü'minler vefā idüñ şol ʿahde ki Allah teʿālā dergāhında idersiz ve dahı anduñuzı şimeñ muḥkem kılduġuñuzdan

(42a) soñra ve dahı Allah teʿālā / buyurur ki

ولا تكونوا كالتي نقضت غزلها من بعد قوة انكاثا

yaʿnī ol kimseler ki ʿahdini naḳz ider anları Allah teʿālā şol ʿavretlere teşbih kıldı ki zaḥmet çekip iplik eğireler ve döneler ol ipliği çözeler fesāda vireler bes Allah teʿālā kullarını bu ṣıfatdan nehy kıldı ve ayıtdı şol ʿavretler bigi olmañ ki eğirdüği ipliği girü çözeler ve dahı bilmezlikile işledükleri ḫayrı bāṭıl eyleyeler bes ehl-i fütüvvet ʿahdini sımaḳ ḫilāf-ı tariyḳatdur ve dahı gerek ki ehl-i fütüvvet hiç

(42b) yalan söylemeye ki girçek söylemek Allah teʿālā / ṣıfatıdur nite ki Dāvud peyġāmber Süleymān'a sordı ki dünyāda gönülden yüksek nedür ayıtdı girçek sözdür ve ḥaḳ sözdür didi on ikinci ḫıyānet yaramaz işdür Allah teʿālā ol kişiden bīzār ki ḫāyin ola ve Resūl buyurur ki Tengrinüñ raḥmeti şol eve inmez ki anda yüzsüz ʿavret ola bes fütüvvet ol kişiden bīzār ki evinde anuñ gibi ʿavret besleye on üçüncī ehl-i fütüvvet emānete ḫıyānet kılmaya

كما قال الله تعالى ان الله لا يحب الخائنين

(43a) yaʿnī Allah teʿālā ḫayinleri sevmez ve emīn/lik Allah ve Resūl ṣıfatıdur ondördünci şehvet naẓarıyla bakan kişilere fütüvvet ḥarāmdur ki cümle günāhuñ ġammāzı gözdür ve şehvāt odın yanduran gözdür kim ki gözni menḫiyātdan bağladı fütüv-

vet aña helāldür onbişinci Allah teʿālānuñ bir adı Settārdur ʿayıblar örticidür ehl-i fütüvvet gerek ki settār ṣıfat ola ḥikāyet İbnü ʿAbbās aydur bir gün Resūl ḥażreti maḳbereye çıkdı bir ḳabrüñ üzerine geldük Resūl ʿaleyhisselām aydur işbu iki kişiye iki sehel nesneden ötürü ʿazāb virürler ayıtdum yā Resūlallah ol iki sehel/ nesne nedür ayıtdı birisi (43b) dāʾimā diñlemekden kimsenüñ ʿaybını söyleyicek ve birisine buldan sakınmadığıyçün didi andan bir pāre tāze çıbuk pāresin diledi getürdüm iki pāre eyledi birisin bir ḳabre dikdi ve birin bir ḳabre dikdi ve ayıtdı işbu budaklar nice ki yaşdur ümīzdür ki bunlaruñ azābı ḫafīf ola her ki bir müslümānuñ ʿaybını göre örte Allah teʿālā anuñ ḳıyāmet gününde on ʿayıbın örte (44a) onaltıncı baḫiyle fütüvvet değmez nite ki Resūl ḥażreti buyurur الجنة ولا كان / زاهدًا الجيل لا يدخل yaʿnī baḫil kişi cennete girmez eğer zāhid dahı olursa ve dahı Allah teʿālā Kelām-ı Ḳadīm'de baḫil ḥaḳḳında buyurur (وما يغنى عنه ماله اذا تردى yaʿnī baḫīlüñ mālı baḫīle assı kalmaz öldükden soñra on yidinci ehl-i fütüvvete ġaybet söylemek revā değül ki Ḥaḳ teʿālā rıżāsından ırağ olmakdur nitekim Kelām-ı Ḳadīm'de buyurur ولا يغتب بعضكم بعضًا yaʿnī ġaybet kılmasunlar ve dahı bir yirde buyurur ويل لكل همزة لمزة yaʿnī vay sol kişilere ki ġaybet söyleyeler ve dahı ḳammāzlık ideler Ḥażret-i Risālet ʿaleyhisselām / buyurur ki miʿrāc gicesi bir ḳavme uġradur ki ba- (44b) kırdan tırnakları var ve yüzlerini yirtarlar ayıtdun yā cebrāʾīl bunlar ne ḳavümdür ayıtdı anlardur ki ḫalḳuñ mesāvīyesin söylerlerdi on sekizinci kimseye bühtān kılmakdur ki ziyānı girü bühtān idene vaḳıʿ olur zīrā ki bühtān şeyṭān işidür nite ki Dāvud peyġāmber Süleymān'a sordı ki dünyāda Ḳaf tağından büyük ne nesnedür Süleymān ayıtdı suçsuz kişiye bühtān itmekdür nite ki Kelām-ı Ḳadīm'de buyurur سبحانك هذا بهتان عظيم bes ehl-i fütüvvet gerek kimseye (45a) bühtān kılmaya on tokuzuncı/ uġrulık fütüvvet ehline revā değüldür ve key ulu ʿayıbdur eğer çi ki uġrı bir nesneyi alur şād olur şerīʿatde anuñ elin kesmek gerek ki Allah teʿālā toġru kullarını sever uġrı bu dünyāda ne alduğın bilür ve illā āḫiretde girü vireceğin bilmez Ḥażret-i Risālet buyurur ki bir kişi kimi incitse veyā mālın alsa ʿalellik dilesün zīrā

ki āḫiretde ne altun bulınur ve ne aḳca eğer ʿamel-i ṣālih
işlediyse fi-bahā ve niʿmet ve eğer hod zulm işmin ola zul-
münden ötürü müzdin alurlar ol maẓlūma virürler ve eğer müz-
(45b) di yoğısa ol/ maẓlūmuñ günāhın ẓālimun boynına bıraġurlar
yiğirminci fütüvvetdār dayim sakınsa gerek ḥarāmdan ve ḥe-
lāli ṭaleb itse gerek nite ki Ḥażret-i Risālet buyurur ki
bir mü'min evine bir arpa kadarı ḥarām girürse duʿāsı ḳabūl
olmaz bes ḥarāmdan sakınmak gerek yiğirmibirinci Ḥażret-i Ri-
sālet buyurur ki ne çirkin kuldur ol kişi ki mütekebbir ola
kendözin göre ve kendüyi beğene ve ẓulm ide ve şehvet kova
ve diyni dünyāya ṣata ve ḫalḳdan ummağıla kendüyi ḫor kıla
(46a) eğer/ sen bu öğüdi tutarsañ dünyada ve āḫiretde diflenesin
dünyāda ādemīlere yakın olasın ben ḍaʿīf bīçāre kul her birin
bir kitābdan çıkardum ve dahı sāña bildürdüm ki şol zikr it-
düğümüz menhī işler aḫīleri aḫīlıkden çıkarur ve yiğitleri
yiğitlikden çıkarur ve şeyḫleri şeyḫlığından çıkarur ve dahı
ʿilm-i şerīʿat farīża olupdur cümle müslümānlara nite ki Ḥaż-
ret-i Risālet buyurur ki طلب العلم فريضة على كل مسلم و مسلمة
(46b) bes her ṭāyife/ eğer faḳīh ve eğer müfessir ve eğer muḥaddiṯ
veyā ehl-i ṭarīḳat ve ehl-i şerīʿat ve ḥaḳıḳat her biri
kendü ʿilminde ḳādir gerek eyle olsa yiğide ve aḫīye ve
şeyḫe fütüvvet ʿilmin bilüp erkān-ı ṭarīḳatı yirine getürmek
farżdur ana göre ʿamel kılup meẕhebini riʿāyet itmek gerek ki
ʿamelsüz aḫīler yarın ḳıyāmet güninde Emīrü'l mü'minīn ʿAlī'-
den ve Resūl'den ve Allah te'ālādan şermsār olalar bilmedü-
ğüñüz işe ve şarṭın yirine getürmedüğüñüz işe niçün mensūb
(47a) olduñuz diyü ʿitāb ideler ki kişi bilmedüği işi / işleyümez
كقوله تعالى قل هل يستوى الذين يعلمون و الذين لا يعلمون
yaʿnī bilürle bilmez berāber değüldür ve bir yirde dahı buyu-
rur ki (XVI:43) . فسئلوا اهل الذكر ان كنتم لا تعلمون
yaʿnī eğer bilmezseñüz bilenlerden soruñ öğrenüñ B ā b fütüv-
vetüñ ağacı ṣıdḳ vü ṣafādan biter ve emānet şaklamakdan ve
mürüvvetden ve keremden ve edebden ve ḥayādan biter iymanuñ
yaşıfları işbunlardur her ki işbu ṣıfātdan taşra olsa Allah
te'ālā andan bizār ve ol aġacuñ özdeki Allah te'ālā yolına
(47b) iḥsān eylemekdür ve budakları ṣıdḳ vü ṣafā vü hidāyet/dür ve
ve yapraġı edeb ve ḥayadur ve kökü tevḥīd ve tehlīldür ve yi-

mişi evliyā şoḥbetidür ve ol aġacuñ şuyı raḥmetdür ol şu evliyānuñ gönli taḫtına akar ve ol aġac yiğidüñ gönli taḫtında biter ve budaklanur ve yücelür nūrı celāle irişür yiğit ol aġac dibinde ḳarar kılupdur Emīrü'l mü'minīn ʿAlī K.V. buyurur ki aṣlı bu yidi ḥarfdür ي ه م ت ن ا ق yaʿnī ḳāf ṣıdḳdur elif ṣafādur nūn emānetdür ti taḳvādur yaʿnī Teñri-
(48a) den korkmak mın keremdür/ ha mürüvvetdür ya ḥayādur bes kanı yiğitde ki bu yidi ḥarfüñ maʿnīsi vardur ol aġac fütüvvet aġacıdur anuñ güli gönül taḫtında biter anuñ gibi yiğide aydalar ki السلام عليك يا فتى الام عليك يا فتيان

bes bize suāl kıldılar ki niçün selām iki kezdür biz cevāb virdük ki selām virmek sünnetdür alçaklık (1) farżdur ikinci kez selām duʿādur bildük ki yiğitlik maḳāmı şerīf ve aʿlā maḳāmimiş kişi yigit olmayınca aḫī ve şeyḫ olmaz evvel yigit
(48b) andan aḫī andan şeyḫ B ā b Keyfiyyet-i uḫuvvet/ bu ol beyāndur ki aḫī nicesi kişi ola ve aña ne gerek ve ne eylese gerek anı diyelüm surūt u uḫuvvet aḫī gerek ki cuvanmerd ola ki dünyāda cömerd olan āḫiretde daḥı cömerd olur şöyle ki kendü sevābından bir ṭamulığa vire ṭamudan kurtara andan Ḥaḳ subḥāne ve teʿālā ayıda ki iy kulum bana saḫāvet mi gösterürsin ikinüzi daḥı yarlıġadum diye bes aḫīler iki cihānde cömerd olsa
(49a) gerek şöyle ki cömerdler ḥaḳḳında Allah teʿālā buyurur (LXXVI:8)

و يطعمون الطعم على حبه مسكينا و يتما و اسيرا

ikinci Resūlallah buyurur ki cömerd kişi Tamuya yakındur ve uçmaġa yakındur ve ādemīlere yakındur ve ṭamudan ırakdur ve daḥı fāsık cömerd yiğrekdür Tengri katında şol kişiden ki ʿābid ve zāhid ve nākes ola üçünci şarṭ aḫī gerek ki namazın ḳażaya komaya niteki Kelām-ı Ḳadīm'de buyurur

فويل للمصلين الذين هم عن صلوتهم ساهون

yaʿnī vay ol namāz kılıcı kişiye namāzın ḳażāya kor Ibnü ʿAbbās R.A. aydur bu āyet münāfıḳlar ḥaḳḳında nāzil oldu
(49b) yaʿnī yaʿnī şunlar ki ḫalḳ içinde namāz kılur ḫalvet / olıcak namāz kılmaz nite ki Resūlullah buyurur بنى الاسلام على خمس شهادت ان لا اله الا الله و ان رسول الله و اقام الصلوة و ايتائ الزكوة و صوم شهر رمضان وج البيت من استطاع اليه سبيلا

(1) almaklık, olsa gerek

yaʿnī islāmuñ bünyāzı biş nesnedür evvel Tengriyi bir bilmekdür ve nebi Ḥaḳ Resūl bilmekdür ikinci namāzaʿ ḳıyām olmakdur üçünci zekūt virmek dördünci ramażan ayın oruc tutmak bişinci güci yiterse ḥacca varmak bes dördünci şarṭı aḫīlerüñ

(50a) oldur ki edeb ve ḥayā / ehli ola niteki Resūl buyurur الحياء شعبة من الايمان . yaʿnī ḥayā iymandan bir budakdur bes aḫīye gerekdür ki edeb ve ḥayā ehli ola tā ki terbiyeler andan öğreneler eğer çi ṭariyḳatda edeb ḥayādur ġllā maʿnīde gevher didikleri edebdür ve bu arada edeb bābında çok söz vardur ammā dahı yirde ayıdavuz ammā bişinci şarṭ aḫīye oldur gerek terk-i dünyā kıla ve arzūlardan geçe ve ulu yir gözetmeye ve zaḥmeti ve meşaḳḳatı nefsine ḳabūl ide nite ki Resūlallaḥ buyurur الدنيا سجن المومن و جنة الكافر

(50b) yaʿnī/ dünyā rü'minlerüñ zindanıdur ve kāfirlerüñ cennetidür zīrā dünyālık çoġ olıcak maġrūr olurlar fütüvvet yolından şaparlar eyle olıcak aḫīlere terk-i dünyā lāzımdur ki maġrūr olup fesād itmeyeler altıncı şarṭ gerek ki aḫī ḥelāl kesb ide ve ḥelāl lokma yiye (11:57) كقوله تعالى كلوا من طيبات ما رزقناكم yaʿnī ḥelāl rızḳ eyledüğünüzü pāk rızḳları yaʿnī ḥelāl rızḳı ve dahı Resūlullaḥ buyurur ki her ki gice yatduġı vaḳt niyyet kılsa ki irte ḥelāl kesb kazanam dise olkişi irteye

(51a) yarlıġanmış olur çıkar / bes aḫīlere ḥelāl kesb itmek farżdur ve hem vācibdür ve hem sünnetdür ve her kimüñ ki piyşesi yoġısa aña fütüvvet değmez ve dahı fütüvvet şol kişiye ḥelāldur ki ḥelālden kesb ide ve yidüre ve dahı dimişler ki aḫīnüñ gerek ki onsekiz dirhem gümiş sermāyesi ola ve bir şuġule meşġūl ola biykār olmaya eğer suvāl ideler ki ehl-i fütüvvetde iki kişi kimidi ki ṣanʿatları ne varidi ve ne yoġidi cevāb viresin ki Emīrü'l mü'minīn Ebū Bekir Sıddıyḳüñ piyşesi yoġidi ammā ġāziyidi ve ġazādan fāriġ olı-

(51b) cak bağcede / biylik aġac diblerin düzerdi bağbānlık iderdi her nesnenüñ ṭuzı vardur aḫīlıġüñ ṭuzı etmek yidirmekdür yidinci şarṭ oldur ki gerek aḫī ʿālim ola ve eğer ʿilmi yoġısa ṭaleb ide ve ʿālimler sözin işide ve ʿālimleri seve ve ṭāḳatı yitdükce ḫoş tuta ki Resūl buyurur الناس عالم او متعلم او متمع و الباقى همج yaʿnī ādem oldur ki ʿālim ola veyāḫud öğredici ola veyā dinleyici ola ve burdan

artuğında hayır yokdur pes insāna cehlden katı ayıb yokdur
عما قال النبی اکثر شی و الجاهل لیس بشئ
yaʿnī nesne nesnedür ammā cāhil hiç nesnedür bes anuñ gibi kişiler haḳıyḳatde hayevān mertebesindedür eğer başında muraṣṣaʿ tāc dahı geyürse līkin ʿilm bu değüldür ki kara ve akı fark eyleye belki haḳıyḳat ʿilmi oldur ki eyü ḫulḳı ve luṭf ve sehā vü kerem ve hayır ve şerri bilmekdür bes ehl-i fütüvvete lāzımdur ki hayrı ve şerri farḳ ide ve luṭf ve seha vü kerem ehli ola nite ki Ḥażret-i Risālet ayıtdı ben halāyıḳı diyne eyü ḫuḳıla getürdüm dedi sekizinci şarṭ oldur ki
(52b) aḫīler beğler kapusına/ varmaya belki beğler aḫīler ve dervişler kapusına varsa gerekdür ve dahı beğler pādişāhlar aḫīnüñ adın bilmeyeler zīrā ki her kimüñ ki beğlerile ülfeti ola anuñ şefiḳatı żaʿīf olur ve ehl-i fütüvvet katında kimde ki şefeḳat olmaya ḥarāmzādedür dimişler ve ḥarāmzādeye fütüvvet revā değüldür nite ki server-i ḳāyinat buyurur ki نعم الامیر
علی باب الفقیر بئس الفقیر علی باب الامیر yaʿnī beğler
eyüsi oldur ki dervişler kapusına vara ve dervişler kötilüsi
(53a) oldur ki beğler kapusına vara / bes şeyḫ ve aḫī ve yiğit şol dirlikde olsa gerek ki beğler anuñ ayağına geleler ve dahı diyüp dururlar ki her kişi ki beğler katına vara Ḥaḳ'dan zikrin unudur nite ki Kelām-ı Ḳadīm'de buyurur (XLIII:36) و من یعش عن ذکر
الرحمن نقیض له شیطانا فهو له قرین yaʿnī her kişi ki Ḥaḳ
teʿālā żikrinden yüz döndüre biz anā şeyṭanı ḥavāle eylerüz ki anā yoldaş olur ve andan ayrılmaz ve/deyim anı azdurur bes
aḫīlere lāzımdur ki bu şurūṭı żabṭ ide ve bu żikr olan ḳavā-
(53b) ʿide riʿāyet kila nite ki ehl-i fütüvvet ün muḳaddemi/ İbrahim peyġāmber cismini Allah teʿālānuñ ṭaʿatına şarf kılmışıdı ve mālını Ḥaḳ teʿālā yolına iysār kılmışıdı ve oğlını Ḥaḳ ʿışḳına ḳurbān kıldı ehl-i fütüvvete de lāzımdur ki bu cümlesi mevcūd tā ki fütüvvete leyāḳ ve ṭariyḳatde ṣādıḳ ola vallahu aʿlem B ā b sıyret-i ehl-i fütüvvet Aḫīlerüñ ṣıfatın żikr eyledük geldük buña ki şūʿetin ve sıyretin dahı beyān idevüz bu ol beyāndur ki terbiye nice ola ve aḫī terbiye ḥaḳḳında ne
(54a) kıla terbiye vācibdür ki aḫīsinüñ her emrine muṭīʿ ola/ şöyle ki şākird üstād emrine muṭīʿdür ve üstāże muṭīʿ olmayan ʿāṣī olur aḫī sözine dahı uymayan ʿāsī olur ve terbiye gerek ki aḫī

destūrınsuz hiç iş işlemeye ve aḫīnüñ karşusına gülmeye ve tükürmeye ve sümkürmeye ve aḫīnüñ küfri terbiye katında islām yirine geçe ve Allah taʿālāya Tengri resūl nice yakınısa terbiye dahı aḫīye şöyle yakın ola ve Ebū Bekr Resūle nicesi ṣıdḳ itdise terbiye aḫīye şöyle ṣıdḳ itse gerek ve dahı ʿÖmmer Allah'dan nicesi ki korkardı terbiye aḫīden şöyle korkmak
(54b) gerek / ve dahı ʿOsmān Tengridan nicesi utanursa terbiye aḫīden şöyle utansa gerek ve dahı ʿAlī Resūl'e nice ḫızmet iderdi terbiye aḫīye şöyle ḫızmet itmek gerek ve dahı aṣḥābı Resūli nice severse terbiye aḫīyi şöyle sevse gerek ve dahı Eyyüb ve Circīs belāya nicesi ki ṣabr iderdi ve zecr ve miḥnet çekerdi terbiye aḫīnüñ yolında şöyle bela vü miḥnete ṣabr itse gerek ve yüz döndermese gerek ve eğer teḥammül itmese yüz dönderse ṭarīḳ mürteddür delil oldur ki ilerü
(55a) zemānda bir peyġāmberüñ ardınca bir peyġāmber / dahı gelse ol peyġāmbere uymak gerekidi bes ḫātemü'nnebīn Muḥammed de ki nübüvvet ḫatem oldı ayruk bu diynden dönmek revā değüldür bes hemān fütüvvet dahı Resūlde temām oldı ve lākin nice ki Resūlüñ şerīʿatı yirinde aṣḥab ve e'imme-i ḫulefā baḳī kaldılar ehl-i ṭarīḳatda dahı aḫī ve yiğit ve şeyḫ baḳī kaldılar ve ṭarīḳat ehlinde dahı bir aḫiyi terk idüb birine dönmek yokdur eğer münkir olup aḫīsini ḫorlasa ol kişi ṭarīḳ-i mür-
(55b) teddür ve erkān-ı fütüvvet ana ḥarām olur / ve dahı nite ki enbiyāya inanmasa ve sünnetine inanmasa kāfir olur ammā kendü peyġāmberin artuk sevse gerek terbiye dahı kendü aḫiysini kamu aḫīlerden yiğrek sevse gerek ve dahı terbiyeye evvel yiğite gerek ki ol anı oğlanlığı vaḳtında yavuz işden ve yoldaşdan sakleya ve ana ādāb-ı ḫızmet ve şarṭ-ı terk ve tecrīd ve erkān-ı mürüvvet ve kerem nicedür anlada ve andan dahı ḫızmetine ilede ve aḫīnüñ ḫızmetinde maḳbūl oldukdan soñra anı şeyḫe
(56a) irişdüre ve şeyḫ dahı ana zuhūr ve tāʿat ve ṭaḳvā vü / ʿibādet öğrede tā şeyḫ andan Tengri'ye irdüre bu erkān dürüst erkāndur maḳṣūd terbiye ḥāṣıl olmakdur ve illā terbiyenüñ ḥāṣıl olmağı aḫī katındadur eğer terbiye bir yiğidi yiğit idinse ve dönse ol yiğidi aḫī ve şeyḫ tutınsa revādur illā ol üçi dahı olmasa gerek dahı ol kişi boynına alsa gerek terbiye hem yiğit olmağa ve hem aḫī olmağa ve şeyḫ olmağa bu şerḥ yukaru geçdi ve dahı terbiyenüñ yiğidi kimise aḫīsi ol olsa gerek aḫīnüñ

(56b) şeyhi kimise ol olsa gerek yukaru yad kılduk / ki üçi birdür
bes bu zikr olan nesneler ṭariyḳatuñ erkānıdur kişi gerek ki
bu erkāndan taşra olmaya B ā b Aḫīye vācibdür ki terbiyet
kıla perveriş vire aḫī terbiyeye ḥızmet kıla ki terbiyet gö-
re öğrene zīrā ki kişi her bir nesneyi görmeyince öğrenmez
şöyle perveriş yire ki terbiye hünermend ola ve cümle erkānı
bile aḫī / gerek ki aḫīnuñ ʿilmi ola ve şanʿat bile eğer şanʿat
bilmezse fütüvvete lāyıḳ değüldür aḫī terbiyeyi şöyle maʿmūr
(57a) eylese gerekdür ḳi cümle / ādemīler anı göreler ve aḫīye duā
eyleyeler bes aḫīlerüñ gerek kemālini terbiyesinden bileler
ki ṭariyḳ-ı fütüvvetde ne miḳdardadur ve dahı aḫī terbiyenüñ
gönlinde de ʿilm ve ʿirfān çerāġın yandura tā cehl-i zulumātı
bāṭınından zāil ve dahı dimişler ki meşelde aḫī şol sengtıraş
ve çöb tıraş miṡālinde olsa gerek şöyle ādī taş iken çönik bir
üstāduñ eline düşe ve anda bir şanʿat ḫāre ola ol taşlıkdan
çıkar ve ṣüret-i leṭāfeti artar ve kadr ve ḳıymetde bahāsı ar-
(57b) tar / ve andan bir nice menfaʿat ḥāṣıl olur ve aġac dahı ancı-
layın indi ādemī dahı gerçi ki ādemdür ammā aḫī ve şeyḫ ḫizme-
tine irişmeyince ve andan terbiyet görmeyince ḫalḳ arasında
zikri ḫayrı anılmaz ve insaniyyeti ẓāhir olmaz görmez misin ki
şol tağda biten yimişlebaġda biten yimişüñ adı birdür ve tadı
ve bahāsı müteṭavitdür ve dahı perveriş bir taş laʿl olur
(58a) ve dahı çün Allāh teʿālā Resūle perveriş / kıldı iki cihānuñ
şāhı oldı ve her ādem ki terbiyet yimedi eğer başı irer göğe
kālbehāyimdür meşel meğer bir zemānda bir ulu aḫī varidi ve
bir kaç kişiler ṣıdḳ ve iʿtiḳādıla ana ḥızmet kılurlardı ol
cemāʿatıla bir gice oğlancuḳı dahı varidi ve aḫī ol oğlana
katı ʿizzet kılurdı bu maʿniyde aṣḥābuñ gönli müteneffir oldı
ve aḫīye ṭaʿn itdiler ki aḫīnüñ bu oğlanda ġarażı var aḫī
aṣḥābuñ sırrından vāḳıf oldı ve her birinüñ eline bir kuş virdi
(58b) / ve ayıtdı varuñ her birüñüz bir ḫalvet yirde boğazlañ ki
kimse görmeye didi bes her biri vardı bir maḳāmda boğazladı ve
aldı geldi ammā ol oğlan girü diri getürdi aḫī ayıtdı sen ni-
çün diri getürdüñ oğlan ayıtdı her kande verdümse Allāh'ı ḥā-
żır gördüm ḫalvet maḳām bulamadum didi aḫī ayıtdı iy aṣḥāb
ben bunda işbu taşra rufı ḳābiliyyeti gördüğümçün buña artık
ʿizzet kılurın didi bes aḫīde nazar şöyle olsa gerek ve ter/

(59a) /biyede taşarruf şöyle olsa gerek ve dahı evvel terbiye tutan Şīt peyġāmberdür Allah teʿālā Âdem peyġāmbere buyurdı ki oġlanlarıñ ve oġluñ oġlanlarını Şīt'e ilet terbiye kıl ki Şīt anlara edeb ve erkān ʿilmin öğrede Âdem ayıtdı ilāhī ben öğreneyin didi Ḥaḳ teʿālā ayıtdı revā değüldür oġul ataya terbiye olmak yokdur bes Âdem peyġāmber oğlanların Şīt'e terbiye kıldı cebrāʾīl gelürdi Şīt'e öğredürdi Şīt'e elli şuḥuf şöretdi ve

(59b) mecmūʿı ol şuḥūfuñ içinde şerāʿiṭve erkān / edeb ve ḥayā ve ḳavāʿid-i ṭarıyḳat çoġ idi bes her kişiye perveriş gerekdür ki perverişsüz kişi tağ canavarı bigi ve ʿilmi ve ʿirfānı şoḥbetinüñ çāşnisi tağ yimişi bigi olur ki terbiyetler ḥamlar köynilür ve çiğler pişer indi aḫīlere lāzımdur ki terbiyet ve perveriş kıla ve terbiyelere vācibdür ki mālı ve cānı aḫīsi yolında sebīl ola B e y t

پیش در ویثان نوذخونت مباح
کر نباشد در میان مالت سبیل

(60a) / B ā b Bu ol bābdur ki fütüvvet iki nevʿ üzere mebnidür Kitābü'l Ḳalāidde şöyle buldum ki biri ḳavlidür ve biri seyfīdür ve Kitābu'l Müsemma'da şöyle gördüm ki ḳavli Ebū Bekirdür ve Seyfī ʿAlī'dür ve dahı ḳavli oldur ki aḫī ve şeyḫ görmedin ṣıdḳ vü iʿtiḳād bağlaya ve aḫīye ḳavül ola ve ʿışḳıla fütüvvetde anuñ adın aña ve aḫīysi ʿışḳına cömerd ola ve aḫī ne işde ve ne şüretde ve ne dirlikdeyise terbiye dahı ol ṣıfatlu ola tā

(60b) bileler ki ol aḫī terbiyesi /dür ve baʿżılar aydurlarsa ki revā değül yalan söylerler aḫī ve şeyḫ görmedin dürüstdür ve illā yiğit görmeyince olmaz zīrā ki Ebū Bekiri ṣıddıyḳ ḳavlidür anuñ İslāmın Resūl cihāne gelmedir dürüst tutdı Allah teʿālā dahı peyġāmberi ḳabūl kıldı ve dahı Ḳur'ān'da buyurur ki
كقوله تعالى والذى جاء بالصدق وصدق به اولئك هم المتقون (XXXIX:33)
bes ḳavline muḥkem ve ṣıdḳ gerek Ebū Bekir bigi Ebū Derdā aydur bir gün yolca giderdüm ve Ebū Bekir ardumca gelürdi Resūl

(61a) ayıtdı yā Ebā / Derdā ol kişi ki dünyāda ve āḫiretde senden yiğrekdür sen anuñ öninçe yüri sen didi ve dahı ol Tañrı ḥaḳḳıyçün ki Muḥammedüñ nefsi anuñ taşarrufındadur hiç gün toğmadı ve uyalmadı kişi üzerine peyġāmberlerden soñra ki Ebū Bekir andan yiğrek olmaya pes terbiyenüñ ṣıdḳı dürüst olıcak ġālib olıcak ḳavl dürüstdür çünki aḫīye varmağa eli irmeye bāri

anuñ yolın vara ve aña öykine ve dahı ḳavlī budur ki iḳrār eyleyüp niyyet kılmakdur bir kişi evvel niyyet kılur andan
(61b) işler ve dahı niyyetsüz/ ābdest ve ṣadaḳa dürüst değüldür bes ḳavlinüñ bu bu ḳavlidür B ā b Seyfī bilgil ki ʿarab kılıca seyf dir ve illā seyfī oldur ki aḫīyi ve şeyḫi gördi andan terbiye oldı ve dün gün aḫīye ḫarşu ḫızmet kıldı nite ki Emīrü'l mü'minīn ʿAlī R.A. dün gün Resūle ḫızmet kıldı bes ol ki seyfidür aḫīsine ḫızmet kıla aḫī andan ḫoşnūd ola çünki ḫoşnūd oldı bilin bağlaya ve çırağ vire bes anuñ işi
(62a) temām olur ammā ḳavliye / diğer ki eğer ol ṣıdḳ bağladuğı aḫī dünyādan gitmiş olsa ol aḫīnüñ maḳāmına terbiye ola ve andan çırağ ala ve aḫīnüñ bir ḫalīfesi anuñ bilin bağlaya ve illā şol şarṭıla ki ol ḫalīfe bil bağlamağa lāyıḳ ola ve yāḫud aḫīnüñ ḳabri üstine varalar çırağ alalar ol aḫīye lāyıḳ ve yaḳin kimse bilin bağlaya ve eğer ḳavlinüñ eli ve güci irmezise aḫīnüñ üstine varmağa ve dahı ol aḫīnüñ bil ḫalīfesi bulınmaya bes ol ḳavli terbiye ne kıla şöyle gerekdür ki ol
(62b) şehrüñ ḳavmi tanuklık vireler ki bu kişi ol aḫīnüñ / yolına lāyıḳdur bes ol ıḳlīmüñ pāzişāhı veya ḳadısı anuñ bilin bağlaya ve çırağ vire B ā b Sofra Bu ol beyāndur ki aḫīnüñ sofrası ne resm ola gerek ki niʿmeti çoḳ ola ve sofra büyük ola ve şoḳan şarımsaḳ olmaya zīrā ki sofra gökden böyle indi bu żaʿīf tefsīr içinde şöyle gördüm ki ʿIsā peyġāmber ḳavmine otuz gün oruc buyurdı tutdılar ol ḳavmüñ bir nicesi ayıtdı bize otuz gün oruc buyurduñ żaḥmet ve meşaḳḳat çekdük otuz gün bir ādeme ḳulluk itsevüz bizi envaʿ niʿmetlerile
(63a) konuklarıdı ve ya / ḫud dahı nesne ʿaṭa iderdi indi sen dahı eğer elüñden gelürse Tengriden dilegil ki gökden mayide indürsüñ didiler كقوله تعالى هل يطيع ربك ان ينزل علينا مايده من السماء

yaʿnī yā ʿIsā Tengri'nüñ güci yiter mi ki bize gökden māyide indüre ʿIsā ayıtdı اتقوا الله ان كنتم مومنين yaʿnī Tengri'den korkuñ eğer mü'miniseñüz ol ḳavm ayıtdılar نريد ان ناكل منها و تطمين قلوبنا و نعلم ان قد صدقتنا و نكون عليها من الشاهدين
(63b) yaʿnī yā ʿIsā dilerüz ki ol māyideden yiyevüz/ gönlümüz muṭmaʾin ola bilevüz ki girçeksin ve senüñ ol kerāmetüñe biz tanuklıḳ virenlerden olavuz bes ʿIsā elin götürüp duʿā kıldı ve ayıtdı ربنا انزل علينا مايدة من السماء تكون لنا عيدا لاولنا و

اخرنا و ايةً منك و رزقنا و انت خير الرازقين

yaʿni bāri Ḫuẕaya bize gökden mayide indür tā bizüm öñümüze ve soñumuza ʿıyd ola ve senden bu kullaruña bir nişān ve ʿalāmet ola ve bizi rızıḳlandur ki cümle rızḳ yidürenlerüñ
(64a) ve iḥsān idenlerüñ sen yiğregisin / didi bes Allāh teʿālā ayıtdı انی منزلها علیکم فمن یکفر بعد منکم فانی اعذبه عذابا

yaʿnī İsrā'īl şol nesne ki diledinüz ben size indiriciyen ve līkin ol ḳażıyyeden soñra sizden her ki küfrān-ı niʿmet ola añā bir ʿaẕāb idem ki bir kimseye dahı ol ʿaẕāb olmamış ola bes bu ḳavle raẓı oldılar ol dem bakdılar gördiler ki gökden bir sofra iner çegzinü çegzinü ḥalāyıḳ gördiler mütehayyir oldılar ʿİsā peyġāmber anı göricek aġladı ayıtdı اللهم
(Lx:5) احعله لنا رحمة و لا تجعله لنا فتنةً

(64b) / yaʿnī ilāhī ol inen yi bize raḥmet eyle fitne eyleme didi andan ol sofra geldi ʿİsā'nuñ öñinde sākin oldı üstinde bir destār varidi ʿİsā ayıtdı gelüñ buyruñuz bu sofrayı açuñ didi kimse ilerü gelmedi ʿİsā peyġāmber ol destārı sofra üstinden götürdi ve ayıtdı (V:114) بسم الله الرحمن الرحيم و انت حير الرازقين
açdı gördi biş kirde ve bir ḳavrulmış balık öyle ki kılçıġı
(65a) ve derisi yok ve başı ucında yumışak tuz ve kıyru/ġı ucında bir üskürre sirke ve üstinde bir kirde ve bir tabak zeytūn bes ḥalāyıḳ mütehayyir oldılar birisi ayıtdı yā ʿİsā senden bir muʿcize dilerüz ki bu balık diri ola ʿİsā duʿā kıldı balık dirildi ol ḳavm korkdılar kaçdılar ʿİsā balıġa işāret itdi girü hemān bişmiş balıġ oldı ʿİsā ayıtdı gelüñ bu ṭaʿāmı yiñ ayıtdılar evvel sen yi andan biz yiyevüz didiler ʿİsā ayıtdı benim bundan yimeğe ihtiyācum yokdur sizüñçün dile-
(65b) düm gelüñ yiñ didi raẓı olmadılar bes ʿİsā ayıtdı/ gelüñ iy ḥastelar ve rencūrlar ve gözsüzler ve elsüzler ve ayaksuzlar bu ṭaʿāmdan yiñ tāki maraẓlerıñuzdan şifā bulasız bes gürūh gürūh geldiler ve ol ṭaʿāmdan yidiler ve şifā vü ṣıḥḥat buldılar ve yoḫsullaridi ġanī oldılar ol gün bin üç yüz kişi yidiler toydılar ki bir zerre eksilmedi aḫşam olucak ol sofra girü mürtefiʿ oldı öke çıkdı irtesi girü indi buġur ol ḥalāyıḳ cemiʿ geldiler yidiler ki hiç eksilmedi kırk gün bu resme
(66a) oldı ol sofra tañla inerdi / ve öyle namāzına değin tururidi

bes Ḥaḳ teʿālā ʿİsā peyġāmbere vahy eyledi ki ol mayideden
ġaybler yimesünler bu ḫaberi ol ḳavme didi ol ḳavm ayıtdılar
ʿİsā cāzūdur yalançıdur didiler bu ḳażıyyede ḥikāyet çokdur
ammā ʿİsā peyġāmbere cāzū diyenler üç kişiyidi ol gice yat-
dılar ṣabāḥ ṣuretları mesḫ oldı ḫınzır ṣuretına girdiler
نعوذ بالله yidi gün bu rüsvāylıġıla yüridiler sekizinci
gün gice yir yarıldı yire geçdiler tā cehenneme dek gitdiler
(66b) bes bunda ʿibret tutmak gerek her ki Allah teʿālā'/nuñ niʿme-
tine şākir olsa niʿmetin arturur ve her ki küfrān-ı niʿmet
kılsa Allah teʿālā anı ḳatı ʿaẕāblara mübtelā kılur كقوله تعالى
(×١٧:7) كبئن شكرتم لأزيدنكم ولئن كفرتم ان عذابي لشديد
bes gerek ki aḫī dayīm şükr içinde ola ve aḫīnüñ ṭaʿāmında
acı nesne olmaya ve müsafire māḥażarī taʿām yidürdiğinden
soñra maʿẕūr dutuñ dimeye size lāyıḳ değüldür dimeye ve
dahı aḫīye ve şeyḫe lāzımdur ki her ṭaʿāmuñ bişürmeğini bile
(67a) ṭā bileler ki ḫizmetile büyümişdür zīrā ḫizmet bilmeyen / fü-
tüvvete lāyıḳ değüldür ve dahı aḫī ve şeyḫ bāzārda ṭaʿām yi-
meye ve su içmeye eğer bāzārda ṭaʿām yise ve su içse fütüvve-
ti azarlamışdur ve aḫīnüñ sofrasında etmek çok gerekdür ve
sofraya çok ʿizzet gerekdür vallāhu aʿlem [P ā b] اكل الطعام
Ṭaʿām yimekde yigirmi erkān vardur dördi farżdur dördi sünnet-
dür onikisi edepdür baʿżılar aydurlar çünle onikidür dirler
ammā ol dürüst değüldür nite ki biş vaḳt nemāzuñ fariyżası
(67b) vitirle yigirmi rekʿatdur ṭaʿāmuñ dahı erkānı / yigirmidür
evvel ḥelāl yimekdür ikinci pāk ve temiz yimekdür üçünci ken-
dü öñinden yimekdür dördünci şükr kılmakdur ammā ol dört ki
sünnetdür bişinci ṭaʿāmdan öñdin elin yumakdur altıncı ṭaʿāma
şunıcak Bismillāh dimekdür yidinci çanaġuñ kenārından yiye
ortasından yimeye sekizinci ṭaʿāmdan soñra Elḥamdülillah diye
ammā onikisi ki edebdür evvel ṭaʿām yirken tükürmeye ikinci
eğer aksurmağı gelse aġzına destmālin duta elin tutmaya üçün-
(68a) ci ṭaʿām yiriken su içmeye meğer ki żarūret ola dördünci / ṭa-
ʿām yiriken kimseye ikrām itmeyeler yaʿnī taşradan kimse gelse
turmeyalar bişinci örü tururken ṭaʿām yimeyeler nite ki aṣḥāb
Resūl'den rivāyet kıldılar ki نهى رسول الله عن الشرب با القيام
قيل يا رسول الله فالاكل قال اشر اخبث

altıncı nehy itdi Resūl turur ken su içmekden ayıtdılar yā Resulallah içmek nedür ayıtdı dahı şerlidür ve dahı yaramazdur ve dahı ahīye gerekdür ki işbu zikr iddüklerümüzi bile ve hem tuta ve ahīliğüñ bünyāzı ṭaʿām yidürmekdür minnetsüz
(68b) / zīrā her bir kişi rızķın yir ammā aḫīler gerek ki Allah'a şükr ideler ki etmek yidürmeğe beni sebeb eyledi zīrā ki niʿmet Allah teʿālānundur eğer kendü minnet kılursa veyā eylük itdüği kişi incidürse añа hiç ḫayr olmaz (II:264) كقوله تعالى
يا ايها الذين امنو الا بنطلو اصد قاتكم بالمن و الاذى

B ā b Aḫīnüñ gerek ki dört nesnesi açık ola evvel eli açuk ola mālum eksilür dėmeye nite ki Resūl buyurur her ki Ḥaḳ teʿālā yolına mālını ḫarc eylese birine yidi yüz vire Enes
(69a). bin Mālik R.A./ ayıtdı Resūl yarınçün nesne gizlemedi ve dahı ḫaber de gelmişdür ki eğer bir kişinüñ tokuz yüz toksan tokuz ʿaybı olsa ve ol kişi cömerd olsa ol bir saḫāvet buncaʿaybını örter bes aḫīnüñ elü açuk gerek ikinci tā ki ġuṣṣalu kişi gelürse katına ferāḥ kesb ide ve şaz ola ve müsāfirlere beşāretile ve güler yüzile nazar ide üçünci aḫīnüñ kapusı açuk ola dördünci sofrası açuk ola gelenüñ derḥāl öñine sofra getüre bes bu dört nesne açuk olıcak dört nesne añа açıla
(69b) / Evvel Tengri'nüñ niʿmeti kapusı açıla ve ikinci raḥmet kapusı açıla ve üçünci uçmak kapusı açıla dördünci gönüller kapusı açıla ammā ol üç nesne ki baġlu ola ol aḫīnüñ gözi baġlu ola ki ḥiç kimseye yavuz nazarıla bakmaya ikinci dili baġlu ola tā ki yavuz keleci ve şerre ḳopcaḳ söz söylemeye üçünci şalvarı baġluola ,evvel ardın saklaya andan öñin saklaya ve her kimsede ki bu üç nesne baġlu ola üç nesne dahı añа
(70a) baġlana evvel günāḥ kapusı ikinci azāb kapusı üçünci / ṭamu kapusı añа baġlana F ā b في لباس اهل الطريقت Bu ol bābdur ki aḫīnüñ libāsı nice olmak gerekdür anı beyān ider her kişi ki ehl-i ṭarīḳat tonın geye fāsıḳısa fāsıḳlıkdan ol ton anı çıkarur 'yeʿnī ton kişiye muḥtesibdür dilersin ki ḳıyāmetde bitüñ kara olup şermsār olmayasın tonuñı sakın ki niçeler yarın aḫiretde tonından ötürü tamuya gire ve aʿẕāba müsteḥaḳ ola (LXXIV:4) كما قال الله تعالى و ثيابك فطهر و الرجز فاهجر
ehl-i ṭarıḳat aydur gerek ki heftede bir kez ehl-i ṭarıḳat

(70b) / tonın yudura ve dahı aḫīnüñ tonı bir renkde ola ve saru ve kızıl olmaya Ebū Bekir R.A. gök renklü veya bürd ton geyürdi bes şeyḫler gerek ki gök giyeler ve ammā Emīrü'l mü'minīn ʿÖmer R.A. yeşil renklü tonlar geyürdi bes müderrisler ve ḳaḍılar ve ḫalīfeler yeşil geyeler ammā Emīrü'l mü'minīn ʿOsmān R.A. ak ton geyürdi bes ḫaṭībler ve ḥāfıẓlar ve ehl-i ḳalem ak ton geyeler ve ammā Emīrü'l mü'minīn ʿAlī K.V. kara renklü
(71a) ton geyürdi bes yiğitler ve aḫīler / kara renklü ton geyeler kızıl ve saru geyürse fütüvvetden düşer ki hiç peyġāmber kızıl ve şaru geymedi zīrā ki Firʿavn aleyhillaʿne kızıl ve saru geyürdi ve Ḥarīr dahı geymeye ve ton ki geyür kısa giye nite ki Resūlallah buyurdı ki tobukdan aşaġa ton tamulıkdur ve dahı aḫīler altun yüzük geymeye ve dahı her ne ki fütüvvet içinde vardur şerīʿatdan ve ḥaḳıyḳatdan taşra değüldür nite ki Resūl buyurdı ki şerīʿat ḳavlümdür ve ṭarıyḳat fiʿlümdür ve
(71b) ḥaḳıyḳat hālümdür didi ve dahı aḫīnüñ dilbendi / yidi arşun veya tokuz arşun gerekdür güci yiticeği ki bir yalınaḳ göre çıkara bir kaftānın aña vire ve başmakda dahı böyle ide ve hiç kimseye söylemeye her ki bu şerāyıṭı yirine getüre anuñ maḳāmı enbiyā maḳāmında ola zinhār tonuñı arı ve pāk tut. [F ā b] صحبة اهل الفتوة şarṭ-ı fütüvvet budur ki aḫīnüñ ülfeti ve soḥbeti şālih ve müttedeyyin kişilerle ve şālihlerile ve miskinlerile ola nite ki Resūlallah buyurdı عند ذكر الصالحين تترك الرحمة
(72a) ve dahı şol yirdeki şālihlerüñ aḥvāli / zikr ola ol mekāna Allah'uñ raḥmeti nāzil olur Resūl buyurur ki اللهم احيني مسكينا و امتني مسكينا و احشرني في زمرة المساكين.
yaʿnī ilāhī beni miskin dirilt ve miskin öldür ve miskinler gürūhından ḥaşr eyle ʿĀyişe R.A. ayıtdı anuñçün ki miskinler ġanīlerden kırk yıl cennete öndiñ girişerdür ve dahı ya ʿĀyişe miskinleri sevgil ki ḳıyāmetde Allah'a yakın olasın bes aḫīnüñ şohbeti miskinlerile olsa gerek zīrā ki her kişinüñ hemnişīni ne cinsise ol dahı aña müşābih olur nite ki Kelām-ı Sulṭān Ve-
(72b) led'de gelmişdür ki / beyt صافی بصاف آید و دردی دوزبدرد
هرجنس راجنس خود میاو افتقار

ve dahı dimişler ki beyt کند هر مرغ باهم جنس پروان
کبوتر با کبوتر باز با زاغ

ve dahı dimişler ki şiʿr

ve dahı aḥīlerüñ hemnişīni begler ve ġanīler olmasa gerek ni-
tekim ʿĀyişe rivāyet kılur ki Resūlullahdan işitdüm ki ayıtdı
(73a) Allah teʿālā buyurdı ki eğer dilerseñ / ki bana irişesin ḳa-
naʿat eyle ve baylarla oturma dahı bir tonı yamayup geymeyin-
ce bırakmagıl çün balla sirke hemnişīn ola andan sirkelik adı
tebdīl olur ve dahı ḳatre deñize vāsıl olıcak ol dahı deñiz
olur ve dahı gülile toprak ki ḥarīf ola ol toprak dahı gül
bigi kokar bes şālih kişilerle hemnişīn olsan gerek dahı mi-
sāli şöyledür ḥikāyet ve temsīl Mūsā peyġamberle ʿaleyhisse-
lām bir kuru aġac yoldaş oldı ve Mūsānuñ şohbeti berekātında
(73b) ol kuru aġacdan bunca / muʿcizāt ẓuhūra geldi ve dahı bir kuru
aġac Muhammed'e şalavātü'rraḥman علیہ نعلین olduġıyçün ʿarşuñ üze-
rine çıkdı ve ʿarşdan dahı ʿazīz oldı ve dahı aḥīlere vācibdür
ki kaçan bir yire daʿvet itseler yok dimeye vara nite ki Resūl
ḥazreti ayıtdı eğer sizi biregü yiyesiye okısa varuñ ve eğer
oruc dahı olursañuz ol kişiye duʿā kılun eğer şöyle olsa ki
beni bir koyın paçasına daʿvet ideler varurın diyü buyurdı
(74a) B ā b Şurūt-ı Şohbet bu beyāndur / ki aḥī fesād ehli kişilerle
muşāḥib olmaya zīrā ki ehl-i fesāduñ şoḥbeti fütüvvet ehline
ḥalel getürür nite ki gülüñ ḥariyfi dikendür olduġıyçün ʿāḳı-
bet oda göyner bes ādemī oldur ki şoḥbet-i aḥyārı güzīn kıla
nite ki ʿĪsā peyġamberile bir iğne yoldaş olduġıyçün dördünci
kat gökde ḳaldı ve dahı bülbül gülile ḥariyf olduġıyçün yiri
gülzārdur bes aña göre bayġuşile yoldaş olanuñ yiri vīrānedür
ve tütīyile hemnişīn olanuñ ġıdāsı şekerdür ve karağıla hem-
(74b) dem olanuñ ġıdāsı murdārdur / nite ki buyurmışlar beyt

هر کہ یار ہمبرش غراب بود لاجرم منزلش خراب بود

şunuñ ḥariyfi taş olduġıyçün dayim dün gün iñler tā bilsin ki
nācins kişinüñ şoḥbeti kişinüñ iʿtiḳādına ḥalel getürür nite
ki bir pāre bulıt gelür şol ʿaẓametlü güneşi kablar bes nācins
kişi şohbetine mübtelā olın şöyle olur nite ki ḥikāyet dḥ gel-
mişdür ki ḥikāyet Sulṭān Maḥmūd-ı Ġazniy'nuñ meğer bir eyü to-
ġanı varidi tā ki bir gün kaçdı Sulṭān ol toġanı ġāyet sever-
(75a) di ol toġan vardı / bir türkmānuñ ṭamına kondı ol türkmān anı
tutdı evine getürdi ʿavretine ayıtdı uş bir şehr tavuġın tut-
dım didi tavuklarınuñ arasına koyıvirdi toġan fiʿlhāl bir ta-

vuġı basdı yırtdı Türk ayıtdı bunuñ ḳaynaġı (tırnaġı) uzamış
tavuġa ḳatılmaz didi kaynakların kesdi pes öñine taru saçdı
toġan yimedi Türk aydur burnı uzamış eğilmiş taru yimez didi
(75b) burnın dahı kesdi rüsvāy / eyledi bes Sulṭān buyurdı ki ça-
vuşlar çaġırdılar ve ayıtdılar her ki ol toġanı bulup getü-
rürse biñ altūñ alsun Türkmān bu ḫaberi işitdi ve ʿavretine
söyledi ʿavret aydur āşikāre iletme ki elünden alurlar bes
toġanı bir taġarcuġa koydı ve taġarcuġı bir çuvala koydı ve
arḳasına götürdi Sulṭān ḳatına getürdi ayıtdı kuşı ben bul-
dum tutdum didi çuvalı aşaġa kodı ve taġarcuġı çıḳarḍı ve
başın aşaġa silkdi toġan düşdi gördiler ki ölüm ḥāline iriş-
(76a) miş Sulṭān toġanı / eline aldı ve zevāline naẓar kıldı ayıt-
dı niçün ḳanadın kesdüñ ayıtdı uçarıdı Sulṭān ayıtdı burnın
niçün kesdüñ ayıtdı taru yirezidi ayıtdı tırnıkların niçün
kesdüñ ayıtdı tavuġa ḳalḳıriken arḳasına betaridi Sulṭān bu-
yurdı ki taġarcuġın akça ṭoldurdılar ve Türk'e virdiler an-
dan Sulṭān toġanı çavuşlara virdi ayıtdı şehr içinde çaġıruñ
her kişi ki nāçına birile ḥariyf ola işbu ḥāle mübtelā ola ve
soñra iymensuz ḳala bas her kişiye gerekdür ki kendü ḥariy-
(76b) fin bile ve şol ṣoḥbetden ki / diynine veyāḫud dünyāsına ḫa-
lel ideçekdür andan iḥtiraz ide ki anuñ gibi kişi-ile ṣoḥ-
bet iden cāhildür ve bī aṣıl kişiler böyle olur meṯel nite
ki bir gün bir kişi bir yolda giderdi ve gün issiyidi ṣuṣadı
geldi yolı bir kuyıya uġradı ayıtdı işbu ipi sarkıdayım su
çıḳarayım içeyim didi nagāh ki ipi sarkıtdı meğer ki bu ku-
yıya bir ādem düşmişidi ve bir araslan ve bir dilkü ve bir
ilan (yılan) vardı ḳaçan ki bu kişi ipi sarkıtdı dilkü çabu-
(77a) kıdı sıçradı ipe yapışdı / bu kişi ipi yukaru çekdi gördi ki
bir dilkü çikdı ayıtdı iy yiğit nireye gidersin ayıtdı fulan
şehre giderin didi dilkü ayıtdı ben ol yolda sāña küyeyin inüm
ol ḳatındadur gelesin sāña eylük idem didi gitti bu kişi ipi
girü kuyıya sarkıtdı ılan sıçradı bu ipe tolaşdı çıkdı ayıtdı
eylüğüñe eylük idem didi ve illā zinhār ol kuyıdaġı ādemi çı-
karma i anuñ sāña şerri tokınur zīrā bī aṣl ve bī hünerdür
didi ılan dahı gitdi buġur gerü ipi sarkıtdı ayıtdı ola ki
(77b) ādem çıkmakdan / bize bir sevāb ola ki cirsimüzdür didi buġur
araslan çıkdı ayıtdı iy ādemī ne ile gidersin didi ayıtdı Baş-

ra şehrine giderin araslan ayıtdı benüm yataġum ol yoldadur ben seni gözedem gelüp geçerken eylüğüñe eylük idem ve illā zinhār şol kuyıdaġı ādem bī aşıldur sañā şerri tokınur anı çıkarma didi araslan dahı gitti bu kişi dahı bir yañā gitmişiken girü şefḳat ve merḥamet kıldı ayıtdı anlar ki nā cinsidi çı-
(78a) kardum bu ḫod kendü cinsimdür varayım anı dahı / çıkarayım didi geldi anı dahı çıkardı ol şaḫṣ ayıtdı ben Ġazniyn şehrinde Sulṭānuñ kuyumcusıyam anda anda gelesin eylüğüñe eylük idem didi gitti bu kişi dahı yola düşdi gitdi giderken geldi gördi ki bīçāre dilkü yol öñmiş turur ayıtdı iy ādem eğlen işbunda sañā bir māḥazarī ḫıẕmet ideyim didi gitti bir zemāndan soñra gördi ki dilkü bir taġarcuk etmeği yüklenmiş aldı geldi anı kodı vardı bir bağdan bir kaç saḳkum üzüm dahı getürdi ol ādem-
(78b) mī vüsi‘ ṭāḳatca / konukladı ve du‘ā vü ṯenāyıla göndérdi bu şaḫṣ yola düşüp gideriken gördi ki araslan yol öñmiş turur karşu geldi ādeme ikrām ve tevāżu‘ gösterdi ayıtdı iy ādem eğlen işbunda biz dahı şarṭı ve ḫıẕmeti ve ādābı meveddeti el irdükce yirine getürelüm didi meğer ol arada paẕişāhuñ bağı varidi ve kızı anda bir kaç emīrzāde ve ḫocazāde kızlarıyla teferrüc gelmişidi mecmū‘ı altunın incisin çıkarup aġaç di-
(79a) binde ṭosilerdi (قلردی) ve kendiler ‘ayşu u zevḳa / meşġūl olmışlardı araslan sıçradı bu bağa girdi bunlar bunı gördiler tār u mār oldılar araslan ne kadar ki libās ve esbāb taḥammülāt varidi mecmu‘ını dirşürdi getürdi bu kişiye virdi ve en-va‘ tevazzu‘ ve taḍarru‘ gösterüp ḫuşūrına ‘özir diledi ve ādemîlex vedā‘ kıldı bu kişi bu metā‘ı aldı ve andan Ġazniyn şehrine geldi ve ol kuyumcınuñ evini sordı vardı anda konuk oldı ḥīliyā kuyumcı bunı konukladı yatacak vaḳtin müsāfir taş-
(79b) ra çıkdı ki ġöşeğin eyleyeler kuyumcı turdı / bunuñ taġarcuġın açdı çikardı gördi ki Sulṭān kızınuñ altunı ve incüsi meğer Sulṭān ḳıġırmışidi ki her kimse ki kızumuñ giden ṭavārını nişānını bulacak olursa gelsün muṣṭılasun on biñ kızıl alsun diyü ḳıġırtmışidi kuyumcı taġarcuġı götürdi yola girdi sordı paẕişāh katına geldi du‘ā vü ṯenā kıldı ayıtdı iy pāẕişāh uşda ol giden tavarı buldum didi taġarcuġı pāẕişāhuñ öñine kodı ve ḳażıyye ḥikāyet aytdı pāẕişāh buyurdı ki ol kişiyi zindāna
(80a) / koydılar zindānda yaturken(?)lan geldi ayıtdı ha ben sañā

didümidi niçün sen ol bī aṣlı çıkarduñ didi ḥāliyā uş ben
yaturiken seḥer vaḳtinde pāẕişāhuñ kızını soksam gerek aya-
ġında meh işbu üç ẏapraġı ol sokduġum yire urasın ḫoş ola
ve sen dahı pāẕişāh katında muḳarreb olasın ve illā zinhār
kuyumcı depeletgil didi ve (y)ılan gitdi bu kişi zindānbānı
katına okıdı ayıtdı bilmiş olasın ki ben ḥikmeti ġāyet bilü-
rem ve her kimseyi ki (y)ılan ursa ben aña timār iderem
(80b) tiyzcek ḫoş olur / didi çün ṣabāḥ oldı ılan geldi pāẕişāhuñ
kızını sokdı sarāyda ġavġa vü fesād kopdı pāẕişāh geldi bu
aḥvāli gördi katı melūl oldı ayıtdı her ki buña timār iderse
aña yüz biñ kızıl vereyim didi zindānbān bunı işitdi geldi
pāẕişāha ayıtdı iy şāḥ-ı ʿālem zindānda bir yiğit vardır işbu
ṣıfatlu pāẕişāh buyurdı getürdiler ol üç ẏapraġuñ ikisini
döğdi ol ılan sokduġı yire urdı derḥāl ḫoş oldı pāẕişāh māl
(81a) ve ḫilʿat buyurdı / ve ayıtdı dahı benden ne dilersin didi
ayıtdı dilerem ki fülān kuyumcıyı karşuma pāre pāre ideler di-
di getürdiler kuyumcıyı pārelediler pāẕişāh sordı ki bunı pā-
relemekden ġaraẓ neyidi bu dahı vaṣf-ı ḥāli bir bir pāẕişāha
ḥikāyet itdi pāẕişāh şehrinde ḳıġırtdı ki her kişi ki bī aṣıl
kişiye hemnişīn ola ve aña eylük itse ḥāli böyle olur valla-
hu aʿlem (B ā b) Semāʿ Ammā geldük semāʿ ki ʿāriflerüñ rūḥı
anda zevḳ ve ṣafā bulurlar ve cānuñ rāḥatıdur ki çün ol naġa-
meyi ʿāşıḳlaruñ cānı imişdür kuş gibi uçar celve urur dost
(81b) /dın yaña ve dahı semāʿ gönlüñ arzūsıdur ve gökler firişteleri-
le semāʿ içindedür ve şeş cihet her laḥẓa cünbişdedür lāyen-
ḳatıʿ ki her giz sākin olmaz lācerem her şaḥıẓ dahı ki bu
çerḫ-i devvāruñ içindedür ol çerḫ bigi ḥarekātda olsa gerek
bu sebebdendür ki her ʿārif ve ṣāḥib-i zevḳ kişiler raḳṣ uru-
cak zevḳ vü ṣafā bulurlar nitekim şeyḫ-i rāsıtiyn ve ḳuṭbü'l
muḥaḳḳıḳıyn Mevlānā Celāleddiyn قل ختنا الله بسره المتين
buyurur ki ربا عی حفظا کم سماع ما بیاذی نبود سر بیت الی
(82a) / هر کس کم سماع ما عاذ نی شخرذ مردار بود طلق عاذ کبود
bes semāʿ ʿāriflerüñ ve ʿāşıḳlaruñ maḳṣad-ı iʿlāsıdur nitekim
bülbül güli göricek söyler görmeyicek söylemez ʿāşıḳlar dahı
semāʿı göricek ṣabrı kalmaz görür ki cümle-i eflāk ve melā-
yike ve cinn ve ins ve ḥayvānāt semāʿdadur anlar dahı ol se-
māʿa şürūʿ iderler n te ki Şeyḫ Saʿdī buyurur

چو چون عاشقان می بر سی کنند باواز دولاب مستی کنند
چو دولاب آیند اندر وار چو دولاب بر خود بگریند زار

çünki bu süznāk aṣavāt neġamātı ki kimi ẓāhirdür kimi bāṭın işideler şöyle ki aġaclarun yapraġından ve nebātlarun ḥare-
(82b) kātından / bilāḳal bi-lisānü'l ḥāl ol ṣavtları işideler nite ki buyurmışlardur ممر عالی بیرست نعمه و ساز عاشقی کوله بشود زار
صمه علم صرابی نعمه اوست خود بداند هرانك عقل و روست

ve dahı dimişlerdür ki semā'a vaḳt gerekdür ki vaḳtsüz olıcak bīzevḳ olur ve dahı muvāfıḳ yārenler gerekdür ki ol semā'da ṣafā vü vefā ḥāṣıl ola Salavatul Asfiyā'de aydur 'Āyişe anamuz katında bir 'avret ṣi'r aydurdı Resūl ḥażreti girüp geldi ol
(83a) 'avret dinmedi andan 'Ömer geldi 'Ömer gelicek dindi / 'Ömmer ayıtdı bu ne ḥāldür Resūl ayıtdı ṣi'r aydur 'Ömmer ayıtdı biz dahı işidelüm Resūl ol 'avrete işāret eyledi 'avret girü başladı ayıtdı Resūl anı işitmekile öğrenmeğe inkār eylemedi ve dahı bir gün Resūl ḥażreti turdı aṣḥāb-ı ṣuffa katına vardı aṣḥāb-ı ṣuffanun bir dāne üzümi bulundı Resūlün önine kodılar Resūl anı kırk biş kişiye baḥş eyledi ve bu ḥadiyeği anda buyurdı ki بید القوم خادمهم bes anda aṣḥāb naġme kıldılar bunda iḫtilāf vardur baġẓılar aydurlar ki Resūl turdı üç kez
(83b) çaġrındı cebrā'yil geldi Resūli tutdı ayıtdı tur yā Resūl / Allah dönmez ayruk ki yirlerx ve göklerx ve uçmaġ ve tamu bile döner didi ve ba'ẓılar aydur Resūl üç kez başın sallādı tā ki ridāsı mübārek omuzından düşdi þes semā' 'āşıḳlara ḥelāl oldı Seriyy Sakatiy R.a. aydur semā' dostlar göñlini taşurur ve ẓa'yifler ve günahkārlar göñlini korkıdur ve müşfiḳlerün göñlini cūşa getürüp od bıraġur Zünnün'a sordılar ki ḥelāl semā' nedür ayıtdı semā' bir nesnedür ki göñüle girür Tengriye irdürür her ki ḥaḳıyḳatdan işidür aña raḥmetdür ve her ki nefsiyçün işidür aña miḥnet Ca'fer-i Huldī aydur Cüneyd-i Baġdādī'-
(84a) den sordum ayıtdı / üç vaḳt içinde raḥmet iner dervişlere bir semā' vaḳtinde ki anda kelām-ı ḥaḳ söylene ikinci nāḥaḳ işden kimseye dimeye ve dahı Ebu'l Ḳāsım Naṣr Âbādī ayıtdı her maḥlūḳun katığı olur ammā cānun katığı semā'dur Sehl Ibn 'Abdullah aydur semā' 'ilmi Tengri katından gelür ve hiç Tengriden artuk kimse anı bilmez Ebū 'Ömer aydur semā' ehlinün ki göñli diri ve teni ölmiş ola semā' aña ḥelāldür ve her kirün ki göñ-

li ölmiş ve teni diri ola semāʿ ana ḥarāmdur Muḥammed bin Ḥarīr aydur her endāmuñ naşiybi vardur semāʿdan her kaçan ki ol naşiybden göze irişe ağlasa gerek ve her kaçan ki dile
(84b) düşse naʿra / urur ve çağırur ve her kaçan ki ele düşse tonın yırtar ve her kaçan ki ayaġa düşe rakş urur ammā semāʿ muḥtaçdur üç nesneye evvel vaḳt gerek ikinci muvāfıḳ yār gerek üçünci ʿāşıḳ gerek ammā ādāb-ı semāʿ üçdür evvel gülmeyeler ikinci söz söylemeyeler üçünci çevre yaña bakmayalar. Der beyān-ı maḳām-ı ehl-i ḥizmet Ḥizmet maḳāmı ki fükelikdür derecesi āʿlādur ve her ki ḥizmetkārlıġa saklaya cümle nesne aña geñez ola zīrā ki Allah teʿālā cümle enbiyāya ve evliyāya ḥizmet buyurdı bunuñ şerḥi yukaru geçdiammā fükelere eyü ḫulḳ gerek ve tevāzuʿ
(85a) ehli gerekdür nite ki / Ḥażret-i Risālet buyurdı ki

اول ما یوضع فی المیزان یوم القیمة حسن الخلق

yaʿnī ḳıyāmet güninde ki ʿameller tartıla terāziye evvel eyü ḫulḳdan artuk nesne komayalar ve andan aġır ʿamel olmaya ki eyü ḫulḳ kişiyi gündüz oruc tutup gice namāz kılanlar mertebesine irişdürür ve dahı ḥizmetkār güler yüzlü gerekdür ki türşi yüzlü olmaya ve şoḥbeti tatlu ola ġarīybleri sevici ola ve ġarıyblerden ayru hiç ṭaʿām yimeye ve her işde Tengri adın zikrinden gidermeye ve dayim ḥizmet maḳāmında el kavuşa tura ve dayim tonı ve teni ṭāhir ola ve ābdestsüz ve ṭahāretsüz yir başmaya ve göñli şāfī ola ve her kaçan ki ḥizmete surūʿ ide şuffanuñ sol yanından çıka ve sağ ayaġını yukaru base çün otura arkasın ādemīlere virmeye ve çırāġ arasına ol otura ve sağ dizin yukaru tuta çünki elin çırāġa şuna aydur ki بسم الله الله نور السموات والارض یا ذا الجلال والاکرام یا حی یا قیوم diye andan söyle edebile tura ki bir mü'min namāzda turur gibi veyāḫud ṣırāṭ üstinde ṭurur gibi tursa gerekdür zīrā ki çırāġ yandurmak Allah teʿālā كقوله تعالى و جعل الشمس سراجا Allah
(86a) teʿālā çırāġı güneş lafẓın birle zikr eyledi bes / nice ki güneşüñ luṭfı ve nūrı ʿāmdur mecmūʿı berri ve baḥri ve taġları ve şaḥrāları ve mü'min ve kāfiri ol nūrda berāber kodı aḫīlere dahı çırāġ ehli dahı ḥizmet ehli olana lāzım dur ki luṭf ve ḫulḳ ve kerem ve iḥsānda mecmūʿı ḫalḳa luṭfı ʿām ola ve dāyim ḫavf ve edeb ve iḥtiyātıla ola ve her kaçan ki sofrayı eline ala ayda "بسم الله و انت خیر الرازقین"

andan sufrayı arkuncakı koya ve sağ yañadın ḳoya ve çırāğı iki eliyile tuta ve eğer bir eliyile tutarsa ol ṭaʿāmı ve ol ṭaʿām ıssını ḫorlamış olur andan ekmeğe ʿizzet kıla ve çanak altında
(86b) / etmek komaya bes ṭaʿāmdan soñra fātiḥa dileye ve ṭaʿām ve çırāğ ıssını ẕikr eyleye andan ayda نعمت خليل خفرۂ خليل ارواح
مشايخ جان مصطفى را تكبير كريم

diye andan cārūyı şoḫ eline ala ve sağ yañadın başlaya arkun arkun elin yastaya tamām olıcak bardağı eline ala ve iki eliyle tuta andan su içen kişiye toluncak tura ve elin kavşura ve sağ elin sol el üstine koya ve sağ ayağın sol ayğı üstine koya bu erkān Selmān-ı Fārisiy'den kaldı ve baʿżılar aydur Bilāl-i
(87a) Ḥabeşiy'den kaldı dirler dürüst budur / ki Selmān'dan kaldı zīrā ki anuñ sol ayağınuñ beş barmağı yoğidi çün Resūl'üñ katına geldi ve aṣḥāb cemʿ olıcak ol ḫizmet ideridi ammā ol barmağından utanurıdı Resūl ayıtdı ḫizmet vaḳtında ṣağ ayağuñ barmağını ṣol ayağuñuñ üstine ko didi andan şu tamām olıcak fātiḥa dileye ve ol iḳliymüñ beğin ve pāzişāhın ve Emīrü'l mü'minīn ʿAlī ve Ḥamza ve Ebū'l Müslim ve Ḥasan ve Ḥüseyn'i fātiḥada añā zīrā ki ʿAlī fütüvvetdārlaruñ muḳaddemidür ve Ḥamza'yı anuñçün añalar ki dāyim ʿAlī ṭaʿāmdan soñra Ḥamza'yı
(87b) añaridi ustāẕum /dur diyü fātiḥa okuridi ve hem Resūl ḥażreti dahı Hamza'yı ṭaʿāmdan sonra anaridi ve aṣḥābile fātiḥa okuridi zīrā islām diyninde evvel Hamza şehīd oldı ammā Ebū'l Müslim'i anuñçün añalar ki müslümanlaruñ atasıdur ve hem yiğitlerüñ rüknidür amma Ḥasan ve Hüseyn'i anuñçün añalar ki Resūl anlara yiğit didi andan soñra füke ṣalavāt dileye zīrā ki fātiḥadan soñra ṣalavāt gerekdür ki ayıda Selmān-ı Fāris Müzdinā peyġāmber cānına ṣalavāt virelüm diye bu ḫizmetler tamām olma-
(88a) yınca / füke hiç söz söylemeye erkānı çokdur ammā biz gereklüsin beyān kılduk tā ki bu zaʿīfi dahı fātiḥadan añalar şol nesne ki fütüvvet ehline gereklüdür añduk ve yazduk vāḳıʿa da budur ki eğer kişinüñ Nūh ve Loḳman ömrinden dahı artuk ömri ola erkān-ı fütüvveti yazmaya tamam zīrā ki Kurān ʿilmüñ deñizidür ve aḥādīs bī pāyāndur amma gereklüsini bizde vārını ki fütüvvet meẕhebine muvāfıḳidi yazduk ammā edeb bābın dahı beyān kılalum ki ādāb-ı fütüvvet tamām ola zīrā ki cümle ʿulūmuñ ve envāʿı
(88b) meẕāhibüñ efḍali edebdür nite ki / Resūl ḥażreti buyurur ki

ادب النفس حیراً من ادب الدرست

bes her kimde ki edeb var anda ḥayā var ve her kimde ki hayā var anda iyman var nite ki Resūl ḥażreti buyurur الحیاء من الایمان ve dahı ḳuṭbü'l ʿārifiyn sulṭānü'l muḥaḳḳıḳıyn helālü'l multū'l ḥaḳ ved'diyn ḳaddesenā Allah bi sırreti'l mutiyn (قطب العرفین سلطان المحققین حلال الملة و الدنیی الحق قدسنا الله بسرة المتین) buyurur ki ادب بر اداب محرومم کشت از لطف رب ازخدا جوییم توفیق ادب ve dahı ekābir-i diyn buyurmışlar ki şiʿr

هر کسی که ادب طلب نکند بر باط شرف طرب نکند

(89a) / ادب آموزی کر صرخواصی تا رمانی ترا ادب لکند

B ā b آداب طعام خوردن ṭaʿām yimekde oniki edeb vardur evvel sağ dizini yukaru dike ve şol dizin aşağa koya ikinci lokmayı kiçi kese üçünci evvel şağ yanıyıle çeyneye ve ṭaʿāmı dökmeye temizli yiye dördünci aġzında ṭaʿām variken söylemeye eğer ol söz gevher dahı olursa bişinci kimsenuñ lokmasın gözlemeye altıncı gövdesin ve başın kaşımaya yidinci çevre yaña bakmaya sekizinci

(89b) etmeği ısırup aşına bandurmaya ṭokuzınçı gülmeye onuncı / sözin arkun arkun söyleye on birinci tekellüf vę ʿizzile yiye yaʿnī ḥırsıla sözümüzlükle yimeye on ikinci şol nesne ki ṭaʿāmde yinmez sünük gibi kendü öninde koya ve yabana bırakmaya on üçünci ṭaʿāmdan soñra elin yuya B ā b آداب الخورد ن şu içmekde üç edeb vardur evvel iki elle tuta ikinci کیچه içe üçünci üstine dökmeye در آداب سخن گفتن söylemekde biş edeb vardur evvel

90a) katı söylemeye ikinci aġzından yarı saçılmaya üçünci /bir kişiyile söyleşürken çevre yaña bakmaya dördünci sen ben deyü söylemeye siz biz diyü söyleye bişinci eliyle söylemeye ادا ب جامه پوشید ن ton geymekde biş edeb vardur evvel sağ yanından eğnine ala ikinci sağ yiğnine elin soka üçünci dülbendin otururiken sarmaya dördünci başmağın evvel şağ ayağın geye bişinci evvel şol ayağın çıkara. ادا ب ازخانه بیرون آمید ن evden çıkmakda biş edeb vardur evvel işikden taşra şol ayağın

90b) başa ikinci güle güle / çıkmaya üçünci kakıyu kak yu çıkmaya dördünci yukaru bakmaya bişinci Tengri adın zikr eyleye ادا ب راه رفتن yol yürimekde tokuz edeb vardur evvel katı katı yürimeye ikinci öñine baka üçünci canavarcukları basmaya

dördünci dört yañs baka baka yürimeye bişinci taşdan taşa seğirmeye altıncı ırlamaya yidinci kimsenüñ dönüp ardınca bakmaya sekizinci kendüden ulunuñ öñinee yürimeye tokuzuncı kęmseyile gideriken kendü bir işe olup anı muntaẓır eylemeye

(91a) رفتن درمحله / آداب mahallede yürimekde dört edeb vardur evvel işi olmadukı maḥalleye varmaya ikinci karşudan gelen kişiye yakın yürimeye üçünci pençerelere ve açuk kapulara bakmaya dördünci oğlancuklara öpmeye آداب در بازار رفتن bāzārda yürimekde biş edeb vardur evvel omuzın kimseye urmaya ikinci ırkadağı kişiye çağırmaya üçünci gülüp lāğ eylemeye dördünci ādemīlere karşu tükürmeye ve sünkürmeye bişinci ḥalḳa karşu yimeḳ yimeye ve şu içmeye در آداب بیع و شرا

(91b) / nesne şatun almakda üç edeb vardur evvel satıcıya yumşak söyleye ikinci çāşnı azacuk ala belki hiç almaya üçünci aldığı nesneyi girü virmeye در اداب خانه چیزی بردن eve nesne getürmekde üç nesne vardur evvel eteğine koymaya ikinci ḥalḳa karşu āşikāre getürmeye üçünci eve varmayınca ol ṭaʿāmdan yemeye

در اداب درامدن بخانه eve girmekde biş edeb vardur evvel kapuda çağıru söylemeye ikinci şeḳ ayağın içerü başa üçünci

(92a) şağ yanına / selām vire dördünci dört yañs bakmaya bişinci kapudan içerü giricek بسم الله الرحمن الرحیم diye در اداب نشستن oturmakda dört edeb vardur evvel şağ dizini yukaru dike ikinci kendü yirini bile üçünci ayağın örte dördünci ev ıssı söylemeyince ol söylemeye در اداب مهمانی رفتن konuklığa varmakda üç edeb vardur evvel kıdırmağa gelen kişinüñ önince yürimeye

(92b) ikinci yiyecek mi var diyü sormaya üçünci ṭaʿāmdan / soñra çoğ oturmaya در اداب دعوة احباب ādem okıyu varmakda üç edeb vardur evvel selām vire ve tapu kıla ikinci başmağın öñine çevüre üçünci kendü önce yüriye در اداب لفش کردانی başmak çevürmekde dki edeb vardur evvel başmağı şol eliyle çevüre ikinci konuk geymeyince kendü geymeye در اداب صحبت امرا beğler katına varmakda biş edeb vardur evvel biy-vaḳt varmaya ikinci varıcak

(93a) ikrāmıla ṭapu kıla / üçünci ırak otura dördünci çok söylemeye bişinci çok yimeye در اداب بیمار پرسیدن ḥaste şormakda biş edeb vardur evvel ikindüden soñra varmaya ikinci vardığı vaḳt güle güle gire üçünci şol yanından ṭolana ve şağ yanına otura dördünci çok oturmaya bişinci ḥātiha okıya tizcek ḳalka در اداب عزا

عزایه varmakda altı edeb var evvel dülbendin yire urmaya ikinci
(93b) eliyle göğsin döğmeye üçünci varduğı / vaḳt الحكم لله diye dördünci çok ağlamaya bişinci öğüt ve naṣıyḥat vire altıncı gitdiği vaḳt عظم الله اجرك diye در بیا خیارنه مقبر maḳbereye varmakda dört edeb vardur evvel الله اكبر الله اكبر diye ve andan Fātiḥa okıya ikinci arkun arkun ḫuzūʿ ve ḫuşūʿ ile yüriye üçünci tükürmeye ve sümkürmeye dördünci gülmeye ve şāẕī kılmaya در اداب تفرج teferrüce varmakda üç edeb vardur evvel
(94a) fesād ehliyile yürimeye / ikinci çok söylemeye üçünci kimsenüñ ekinin basmaya ve ḫasārat itmeye در اداب فراغت ferāġata varmakda on iki edeb vardur evvel ādem görecek yirde oturmaya ikinci öniñ ḳıbleye dönmeye üçünci arkasın dahı dönmeye dördünci güneşe ve aya karşu oturmaya ve arkasın dahı dönmeye bişinci kelām söylemeye altıncı tükürmeye yidinci taşı eline alıcak üç kez yire kaka sekizinci şol eliyle istince ide to-
(94b) kuzuncı ol ḫurūc olan nesneye bakmaya / در اداب حمام ḥammāma girmekde sekiz edeb vardur evvel kimse ṭubbānın görmeye ikinci elin üç kez yunadın ḥavża şokmaya üçünci dizinden yukarusın ve göbeğinden aşağısın kimseye göstermeye dördünci futasın şişup oturmaya bişinci gülmeye altıncı ırlamaya yidinci kimseyile çekişmeye sekizinci bedenin kimseye tokındurmaya در اداب حمام حرمن ḥammāma ḫızmet kılmakda üç edeb vardur
(95a) evvel üç kez الله اكبر diye ikinci / yuduğı kişinüñ üstine derin ṭamlatmaya üçünci şağ yanırdan başlaya در اداب اب در كونه كردن bardağa su koymakda iki edeb vardur evvel şu koyariken yabāne dökmeye ikinci toldurduğı vaḳt aġzın serpe Bāb اداب حفتن döşeğe yatmakda dört edeb vardur evvel sol yanından geçe ikinci ve şağ yanında otura üçünci üç kez istiġfar getüre Emīrü'l mü'minīn ʿAlī ḳavlinde on kez ayıda dördünci ṭahāretsüz yatma-
(95b) ya Bāb اداب از خواب بیدر شدن döşekden / turmakda iki edeb vardur evvel şağ yanına döne ikinci الحمد لله الذى احيانا بعد ما اماتنا و اليه النشور diye enbiyā ve evliyā ve peẕişāhlardan yidi-
yüz kırk edeb vardur Anūşervān ayıtdı her ki kırkın tutsa temām dürd-i edeb olmayınca ṣevāb ele girmez amnā ol yidiyüzden yi
yigirmi dört ādāb riʿāyet ide yüz biñ yigirmi dört bin peyġa-
bere ḫızmet itmiş ṣevabın bula ve dahı ʿulemā dimişlerdür ki
bir mü'minüñ gövdesinde yidi kat burc vardur iymāndan ve ol

(96a) burcler / cümlesi edebdür her kişi ki ol burcları bekleyeme-
se şöyledür ki ol yidi kat burcı İbliys'e virüp gönli taḫtını
Şeyṭān'a aldurmakdur şakınmak gerek ki ol burcları Şeyṭān'a
aldurmaya tā ki cehenneme müsteḥhiḳ olup cennet'den maḥrūm
kalmaya bes her şeyḫ ve aḫī ve yiğit bu yüz yigirmi dört ādā-
bı bilse gerek ve tutsa gerek ve eğer bilmezse öğrense gerek
ammā şeyḫler yidi yüz kırk edeb bilse gerek ve dahı bu ṭarıyḳ-ı
fütüvvete maʿnī gerekdür ve daʿvī maʿnīsüz bāṭıldur yaʿnī bir
(96b) kişi ayıtsa ki benüm atam yiğididi veyā aḫīyidi / veyā şeyḫidi
indi ben dahı hemān anlaruñ yirindeven ya baña mīrāsdur veyā
ceddümden baña vaṣıyyetdür dimeğe yaramaz ve dahı aḫī ve yiğit
ve şeyḫ kendü oğlından maḳaş almak ve kuşak kuşanmak ve çıraġ
virmek dürüst değüldür nite ki Kelām-ı Ḳadīm'de Allah teʿālā
buyurmışdur (××III:101) فاذا نفخ فى الصور فلا انساب بينهم يومئذ ولا يتساءلون
yaʿnī kaçan ki ḳıyāmet kopsa ve ṣūr urıla ḫalāyıḳuñ arasında
hiç kimseye neseb ululuġından fayide yokdur eğer kişinüñ atası
(97a) peyġāmber olursa baña ol sebebile cennet / ḥāṣıl olmaz ḥikāyet
Aṣmaʿī dirler bir şeyḫ varidi ol aydur hacca vardum bir gice
ay aydınidi dilediim ki Kaʿbe'yi ṭavāf kılam bir iñüldi ve zārī
evāzın işitdüm vardum gördüm bir ḫūb ṣūretlü yiğit Kaʿbe'nüñ
perdesine yapışmış aġlar aydur iy benüm nāzişāhur dükeli göz-
ler uyudı ve ılduzlar uyakdı ve kamu pāzişāhlar kapuların
yabdılar velī sen uyḫudan münezzeh pāzişāhsın ve kapuñ muḥtāc
kullaruña dayim açuk ve ḥācib ve buvvāb ve nüvvāb yokdur ben
(97b) miskin ve bīçāre sāyil kapuña dilenü / geldüm azıġum az
ve yolum uzak azıġum azlığına mı aġlayayın veyāhud yolum uzak-
lığından mı şikāyet ideyin kapuña raḥmet uma geldüm beni maḥ-
rūm gönderme diyü zār zār şol kadar aġladı ki düşdi uşşı git-
di ilerü vardum gördüm ki Hüseyn oğlı Zeynü'lʿābidiyn imiş
başın dizim üstine kodum aġladum çünki ʿaḳlı geldi aydur kim-
dür beni ḥālümde komayan ayıtdum Aṣamiʿīven iy benüm seyyi-
düm néyiçün aġlarsın bunca ġuṣṣa yirsin atañ Hüseyn dedeñ
ʿAlī dahı aʿlā ceddüñ peyġāmberdür didüm bir kez derdi e āh
(98a) itdi / ve ayıtdı heyhāt heyhāt ve bu āyeti okudı ki (××III:101)
فاذا نفخ فى الصور فلا انساب بينهم يومئذ
bes fütüvvet dahı ceddile ve nesebile olmaz Resūl'den İbrāhiym
peyġāmbere değin yigirmi üç atadur ve Resūlden Âdem peyġāmbere
değin elli bir atadur Resūl'üñ عم leri tokuzdur ʿAbbās ve

Ḥāriṯ ve Zübeyr ve Mukavvim ve Ebū Leheb ve Caʿfer-i Ṭayyār ve Ebū Tālib ve Ḥamza ve عاجل ammā ḥālisi altıdur Eymene ve Beyżā ve Murrehe ve ʿĀtike ve Ṣafiyye Urviyye دربیان اولاد رسول
(98b) Resūlüñ dört oġlı varidi / ve dört kızı varidi ammā oġlanları Ḳāsım ve İbrāhiym ve Ṭāhir ve Ṭayyib üçi Ḫadiyceti'l Kübrā'dandur ve İbrāhiym Mariye'dendür ve kızları Fāṭıma ve Zeyneb ve Ruḳiyye ve Ümmi Külṯüm ammā kendü kendüye on biş kābin kıldı on ikisin aldı ve üçin almedı ṭalāḳ virdi evvel Ḫadiyce bintü Huveyldi ikinci Sevde bint Remʿa üçünci Ṣafiyye binti ʿÖmer dördünci Ümmehānī binti Ḫaḫr bişinci Zeyneb binti Ḫuzeyme altıncı Ümmi Seleme binti Ümeyye yidinci Cuveyre binti Ḥarīṯ.
(99a) sekizinci / ʿAyişe binti Ebū Bekir tokuzuncı Ḥafṣa binti Ḥubbī onuncı Meymūne binti Ḥāriṯ on birinci Ümmi Külṯüm on ikinci Ümmi Ḥabiybe ve dahı Resūl'üñ üç zırıhı vardı birisi Dāvud peyġamber giyüp Cālūt cengine varduġı ki Cebrā'Īl anı peyġāmbere Bedr güninde getürdi ikinci Maḳraʿa üçünci Ḳuḍaybe ki anuñ altundan kuşaġı vardı ve dahı üç kılıcı varidi biri Zü'l-feḳār ki anı ʿAlī'ye virdi ve ikinci Ḍaḥḥāk kılıcı ki anı Ḥamza peyġambere getürdi üçünci Ṣamṣām ve dahı üç yaya varidi / biri Kāfūr ikinci Leybūḥ üçünci Miḫfer dahı biş atı varidi birinüñ adı
(99b) Tuḥayf ikinci Azāz üçünci Ṣarūḳ dördünci Ḳaseb bişinci Düldül dahı bir katırı varidi adı Berḏā ve bir eşeği vardı adı Ġafiyr ve dahı üç deveyi vardı biri Ġaḍbā ikinci Cezʿā üçünci Fuṣūl dahı cübbesi varidi diybācdan yiñleri tar idi ve bir cübbesi dahı varidi anuñ içine geyürdi ve dahı bir ferecisi varidi yiñiyle eteġi berāberdi ve bir ḳaftanı dahı varidi atlasdan ṭonları çoḳidi ve illā bunları velīkin vaḳtlā geyürdi ve bir şemasi varidi ak yüñden ve bir kara ʿimāmiyesi varidi üstine ak sarınurdı dört üsküfi varidi birinüñ biş terki varidi bürd-i yemenīyidi Ḥassān-ı şāʿir bahşiş vermişidi ki Resūl'e medh ayduridi ʿĀlāmetü'l Vesiyle kitabında aydur şindi ol üsküfi Resūl'üñ
(100a) haliyfesi ʿAbbās heziymesi içindedür ve dahı iki kara ediüği varidi işbu cümle zikr olan libāsda hiç kızıl ve şaru yoḳidi ve
(100b) bir āyinesi varidi ki her dem / anā naẓar kılurdı ve ayduridi الحمدلله الذی حسن خلقی و خلقی diridi ve dört bıçaġı varidi ve üç altun ṭabaḳı varidi ve üç altun çanaġı varidi ve gümişden bir yüzüği varidi ve ḳaşında üç satır yazılmışidi evvel Allah ikinci Muḥammed üçünci Resūl andan ol yüzüği Ebū Bekir

Şıddıyḳ geydi bir gün ʿOsmān kapusınuñ üstinde otururidi ol yüzüği bermeğinden kuyıya düşürdi ʿOsmān buyurdı ki ol kuyınuñ
101a) şuyını döktireler ol yüzük bulınmadı / ve maʿlūm olmadı در بیان اصل خرقه hırḳabābında aṣl-ı rivāyet Abdulleh bin Ebi Vaḳḳaṣ'dan ve Enes bin Mālik'den ve Ebū Hureyre'den رضوان الله علیهم اجمعین budur ki Resūl A.S. aydur uçmak içinde bir şanduk gördüm nūrdan ve kilidi dahı nūrdan ayıtdum yā Cebrā'īl bu ne şandukdur ve içinde ne vardur Cebrā'īl ayıtdı bilmezem yā Resūlulleh ki içinde ne vardur bes Alleh teʿālādan ḫıṭāb geldi
101b) ki yā Cebrā'īl ol şandukuñ içinde fütüvvet / ḫırḳası vardur anı ḥabiybüm Muḥammed'e geydür ki anı hiç peyġāmbere virmedüm ve hiç yaradılmış geymedi bes cebrā'īl ol şandukı açdı içinden bir yeşil ḫulle çıkardı Resūl'e geydürdi andan Resūl ol ḫulleyı Ebū Bekir'e virdi ol vaḳt ki Ebū Bekir mālını Resūl ʿişḳına yaġma ḳıldı Ebū Bekir ol ḫulleyi ʿAlī'ye virdi Ḫayber'i alıcak در بیان انتقال فتوت anı beyān idelüm ki fütüvveti kim kabūl kıldı ve kimden kime değdi bes fütüvveti Emīrü'l mü'minīn
102a) ʿAlī bin Ebī Ṭālib ḳabūl kıldı / ve bundan artuk kimse fütüvveti ve kusak kuşatmaġı ve ḫırḳa geydürmeği ḳabūl kılmadı ehl-i ṭarīyḳat içinde bir rivāyet oldur ki ʿAlī şeyḫ Ḥasan Baṣriy'ye kuşatdı amma Tuḥfetü'l Veṣāyā'da vardur Selmān-ı Fārişiy'ye kuşatdı ve Selmān-ı Fārisiy'den Ḥuzeyfe bin Yemānî'ye ve Ḥuzeyfe'den Miḳdād-ı Kindiy'ye ve Miḳdād'dan Ebū'l ʿIzz-i Nūbeyā'ya ve Ebū'l ʿIzz'den şeyḫ Baṣriy'ye ve Basriy'den Ḥāfız-ı Kindiy'ye ve Ḥāfızdan ʿAvfu'l ʿAnāniy'ye ve ʿAvf'dan Ebūl Müslim Naḫaʿi'ye ve Ebū
102b) Müslim'den Şeriyf / Ebū'l ʿIzziy'ye ve Ebū'l ʿIzz'den Hilāl'e ve Hilāl'den Behrām'a ve Behrām'dan Rūzbih-i Fārisiy'ye Rūzbih'den Emīr Ḥasan'a Emīr Ḥasan'dan Cuvşu'l Gazāri'ye ve Cuvş'dan Ebūl'l Ḥasan Buḫāriy'ye ve Buḫāriy'den Ebūl Faḍıl'a ve Ebūl Faḍıl'dan Süleymān-ı Nefiys'e ve Süleymān'dan Ḳāyıd Beşliy'ye ve Beşliy'den Faḍıl bin Ziyādu'l Fārisiy'ye ve Faḍıl'dan Mālik Ebī Kencāriy'ye ve Mālik'den Avyā'ya ve Avyā'dan Nāşırü'd-diyn bin Ebū Naʿca'ya
103a) ve Ebū / Naʿca'dan Seyyid ibni ʿAliyy-i Şūfiy'ye ve Şūfiy'den Mehnāü'l Aleviy'ye ve Mehnādan Nuʿmān bin Beziyd ve Nuʿmān'dan Şeyḫ Ebū'l Ḳāsım bin Ebī Cubuyye'ye ve Ebū'l Ḳāsım'dan Nefiys bin ʿAbdulleh ve ʿAbdullah'dan Seyyidüna ve mevlānā el-Ḥākim fi'l-ḫılāfeti Ebū'l ʿAbbās Ahmed bin Ḥasani'n-Nāşırü'd-diyn

emīrü'l mü'miniyne değdi ve andan Sulṭānu'l Muʿazzam Gıyā_
sü'd-dünyā ve'd-diyn kehfü'l islām ve'l müslimiyn Ebū'l Mu-
ẓaffer Ġāziyy-İbni Sulṭān es-saʿiydü'l-ġāziy Yūsuf bin Eyyūb
(103b) rafıyḳu'l-mü'miniyne añā değdi bes indi bu ʿaziyzleri ki be-
yān kılduk cümlesinüñ ḳavli ve ḥükmi şöyle buyururlar ki ka-
çan ki bir kişi yola girmeğe gele ehl-i ṭarīyḳatdan bir kimse
añā hükm ide ki pāymāçāne tura ve naḳıyb ol kişinüñ şol yanına
tura ve ṣağ eline biraz tuz ala ve şol eline şu ala ve ayda

لستحين بالله العظيم من الشيطان الرجيم بسم الله الرحمن الرحيم

diye ve andan fütüvvet ḥutbesin okıya ve andan soñra Benī İsrā-
(104a) ʿīl suresinden / işbu sekiz āyet Ḳurān'ı okıya (XVII:32-39)

بسم الله الرحمن الرحيم ولا تقربوا الزنا انا كان فاحشة وساء سبيلا ولا
تقتلوا النفس التى حرم الله الا بالحق ومن قتل مظلوما فقد جعلنا لوليه سلطانا
ولا يسرف فى القتل انه كان منصورا ولا تقربوا مال اليتيم الا بالتى هى
(104b) احسن حتى يبلغ اشده واوفوا بالعهد تأويلا ولا تقف مالیس لك به
علم ان السمع والبصر والفواد كل اولئك كان عنه مسؤلا ولا تمش فى الارض
مرحا انك لن تخرق الارض ولن تبلغ الجبال طولا كل ذلك كان سيئه عند
ربك مكروها ذلك مما اوحى اليك ربك من الحكمت ولا تجعل مع الله
الها اخر وتلقى فى جهنم ملوما مدحورا

السلام عليكم iy ḥāżırlar işbu kişi er-
andan füke ayıda
kān-ı ṭarıyḳata tesliym oldı ve niyyet kıldı ki bu erenler
(105a) yolına gire / nite ki Allah teʿālā işbu şuyı ṭāhir ve muṭah-
hir kıldı ve bu ṭuzı fāḍıl yaratdı indi işbu ṭāhir suya ve
işbu fāḍıl ṭuza işbu kişinüñ ḳavli birle ve bu ḥāżır cemāʿatuñ
ṭanuklığıyla andı virürem ki bu yolda yüz döndermeye ve ʿömri-
nüñ āḫiri bu kapuda ola diye ve andan ol ṭuzı şuya kata ve ay-
da eğer yüz döndürürise dünyāda ve āḫiretde ḥālini göre andan
füke ayda bilüñ iy ulular ki işbu kişi fulān yiğide veyā fulān
aḫiyye veyā fulān şeyḫe her kimüñ çün geldiyse maḥabbet ve ʿışḳ
(105b) ile cāndan / ve gönülden şefiyḳ ve refiyḳ oldı fulānı ki ḳabūl
ıla andan ol kişi ayıda soruñ ki evvel dahı kimseye niyyet kıl-
ı mı eğer evvelden dahı aḫiyden ve şeyḫden kimseyile niyyet
ıldıysa ḳabūl kılmayalar evvelden kim ki maḳkāş aldıysa girü
alan erkānın dahı ol temām eyleye ve soñra vardugı aḫī ve

şeyḫ ve yiğit nekadar fāḍıl olursa ḳabūl kılmaya eğer ḳabūl iderse ḫilaf-ı ṭariyḳatdur zīrā ki maḳḳāş üstine maḳḳāş ve kuşaḳ üstine kuşak olmaz evvel yiğidüñ maḳḳāşıdur ve aḫīnüñ
06a) / kuşaġıdur evvel eğer soñra yararsa fütüvvet vire ve şeyḫüñ evvel maḳaşdur eğer dirlik ehliyse soñra Icāzet vire ve dahı bu zikr olan erkānı her kimsenüñ katında okımayalar ve değme kişiye dāmeyeler ve bilen kişiler gizleyeler her biyġāneye bu sırrı fāş itmeyelen biz bunı āşikārekılduk ki erkān-ı fütüvvet unıdılmaya ammā sır saklayasız ki ġayri maḥalline düşmeye tā ṭariyḳatda ḥayin olmayasız دربیان ارکان شباب
geldük buña ki yiğitlik erkānı evvel kimden kaldı evvel saç
06b) kesmek ve alın aldurmak bu / nesneden ṭāhir oldı ki Âdem peyġamber A.S. üç yüz biñ yıl aġladı andan tevbesi ḳabūl oldı cebrā'Īl A.S. geldi ve Allah ı teʿālādan Âdem'e beşāret ḫaberin getürdi Âdem başın kaldurdı gördi ki saçı ve sakalı kerçaşmış cebrā'Īl Âdem'i yudı ve saçın sakalın düzdi ve tarādı ve kesdi sakal taramak ve sakal düzmek ve saç kesmek andan kaldı Âdem ol saçı gizledi ve andan yiğitlere miyrāṯ kaldı ve dahı
07a) bir rivāyetde / dinişler ki Resūl'e risālet geldüğinde on yidi kişi müslümān oldı birisi Ebū Ducāneyidi Ebū Ducāne bir gün Mekke kāfirleriyle savaşdı Ebū Cehil ve Ebū Leheb ve Mugayre ve Surāfa لعنهم الله Ebū Ducāne'yi R.A. öldürdiler ve pāre pāre kıldılar Resūl'e ḫaber oldı Resūl geldi Ebū Ducāne'yi ölmiş buldı mübārek ḫāṭırı periyşān oldı derḥāl cebrā'īl geldi Ḥaḳḳ teʿālādan selām getürdi ayıtdı yā Resūlallah Allah teʿālā emr
07b) itdi ki ḥabiybüm / duʿā kılsun Ebū Ducāne dirilsün andan Resūl duʿā kıldı Ebū Ducāne dirildi Resūl ayıtdı yā Ebū Ducāne sen yöğrikidüñ ve ḳuvvetlü kişiyidüñ nite ele girdüñ ve zebūn olduñ didi Ebū Ducāne ayıtdı yā Resūlallah saçum uzunidi saçumdan tutdılar zebūn oldum didi Resūl ayıtdı gel saçuñı keseyin didi çün Resūl anuñ saçın kesdi ʿAlī dahı anda saçın kesdürdi ammā alnı yolmaġıñ aşlı budur ki ʿAliy(nüñ alnında saçı
08a) yoġidi miḥrābidi anuniçün münkirler / ṭaz başlu diyü ṭaʿn iderler idi ve hem Ebū Müslim dahı eyleyidi ve bu āyet Ebū Ducāne'yile ʿAlī ḥaḳḳında nāzil olmışdur ki محلقین رؤسکم و مقصرین لاتخافون (XLVIII:27)
bes Ebū Müslim ʿışḳına sünniyler alınların aldurdılarıdı tā ki Mer ʿāniyler'den anlara farḳ olurdı ve ammā mıḳḳāş ki şeyḫle-

ründür aṣlı budur ki ol vaḳt ki İbrāhiym İsmā'il'i ḳurbān
iletdi kıldı bu ḥikāyet meşhürdur ki cebrā'Īl koç getürdi ve
İsmā'iyl'i azād kıldı nişāniçün alnından mıḳḳāṣ aldı ve ol
108b) mıḳḳaṣı cebrā'Īl İsmā'iyl'e virdi / azādlık nişānı İsmā'iyl'-
üñ oğlanları ol mıḳḳāṣa 'izzet iderleridi andan teselsülile
Resūl'e değdi andan Ebū Bekir'e andan 'Ömer'e andan 'Osmān'a
andan 'Aliy'ye tā añā değin ḫaliyfelerün ḫaziymesi(n)de turur
idi ki Ḥüseyn şehiyd oldı ol vaḳt żāyi' oldı bes bilesiz ki
kitābuñ aḥkāmını her birini bir nüsḫadan çıkardum ve çok fikr
vü تأمل ḥarc eyleyüp 'aḳıl fiẓa kılup zaḥmetler çeküp düz-
düm tā ki ehl-i ṭariyḳat içinde bizden yādgār ola ve her dem
109a) du'ādan unutmıyalar ki / bu kitābı yazana ve düzene Allāh
te'ālā raḥmet kıla inşāallāhı te'ālā ve ve daḫı bilmiş olasın
ki bu kitāb sırr içinde sırrdur cān içinde saklamak gerek ve
ecnebiyden sakınmak gerek tā ki bu esrāra nāmaḥrem kişi muṭṭa-
li' olmaya vesselām temmet

HULASA VE DEĞERLENDİRME

Benzerleri gibi Burgâzî'nin Fütüvvetnâmesi de bir dua ile başlamaktadır. Bu duanın "Tuhfetü'l-Vesâyâ" dan alındığı anlaşılmaktadır. Esasen Fütüvvetnâme'nin bir çok yerinin bu kitapdan tercüme edildiği görülmektedir.

Fütüvvetin ehemmiyetini anlatmakla söze başlayan müellif, kitabı yazış sebebi olarak fütüvvet ehlinin yanlış yollara sapmasını ve bu kişilerin ellerinde amel edecekleri doğru bir fütüvvetnâme olmamasını gösteriyor. Fütüvvetnâme yazanların bu kitapları kısalta kısalta işe yaramaz hâle getirdiklerini anlatıyor.

Müellif eserini yazarken Kur'an tefsiri, Hadîs, peygamber kıssaları, Tezkiretü'l-Evliyâ, Kitâbu'l-Kalâid, Esrâru'l-Ârifîn ve fütüvvet yoluna uygun çeşitli kitaplardan faydalandığını söylüyor.

Eserin türkçe yazılmasının sebebi şöyle izâh ediliyor : "türk dilince yazduğuma sebeb ol oldı ki Rûm halkı ekser türk dilin: mensûbdur biz dahı türk ıstılâhı üzerine yazduk ta ki ekser halayık andan müsteffîd olalar ve dahı bu âyet muktezasına ikdidâ itdük ki (XIV : 4) وما ارسلنا من رسول الا بلسان قومه قال الله تعالى yani Allah teâlâ buyurur ki hiç peygamber viribimedüm illâ kendünün kavmi dilince..." (6a). Eserini XIV üncü asırda yazmış olan müellif, o devirde Anadolu'nun türkleşmiş olduğunu ifâde ediyor. Kur'an-ı Kerîm'in arabca nâzil oluşunun sebebi de gene Kur'an-ı Kerîm'e dayanılarak îzâh ediliyor ki günümüzde bu mevzûda yapılan münakaşalara ışık tutacak değerde bir îzâhtır.

Müellife göre fütüvvetin üç mertebesi vardır. Bunlar yiğitlik, ahîlik ve şeyhlikdir. Yiğitlik başlangıcı, şeyhlik ise kemâl mertebesini ifâde eder. Ebû Bekir şeyhliği öleceği zaman Alî'ye verdi diyen müellifin bu ifâdesi mühimdir. Zirâ fütüvvet daha sonraları şiî karakter kazanmış ve Ebû Bekir'in ismi unuttturulmaya çalışılarak bütün ağırlık Alî'ye verilmiştir. Daha sonra görüleceği gibi Burgâzî Ömer'den de saygı ile bahsetmektedir. Böylelikle sünnî karakterde bir fütüvvet kitabı olarak elimizdeki eser ehemmiyet arzetmektedir.

Eserde zikredilen bazı hadîsler mevzûdur. Meselâ, başka tasavvufî metinlerde de geçen " şeyhi olmayanın dîni yoktur ve şeyhi olmayanın şeyhi şeytandır" bunlardan ikisidir. Ahî terbiyesine girmenin lüzûmunu anlatmak için Kur'an-ı Kerîm'de geçen Mûsâ Peygamber ile Hızır hikâyesi de nakledilir. Mûsâ Peygamber'in "cümle ilmin yiğreği " olan edeb ilmini öğrenmek için Hızır'dan nasıl ders aldığı anlatılır.

Fütüvvetnâmelerin sünnî karakterde olanlarında da Alî'ye büyük ehemmiyet verilir. Alî'nin ehemmiyetini tebârüz ettirmek için bir çok rivâyetler nakledilir. Mevzû hadîsler de bu maksatla sık sık kullanılmıştır. "Alî'den başka yiğit, Zülfikar'dan başka kılıç yok" hadîsi Fütüvvet edebiyatının en tanınmış hadislerinden biridir. Bunun sahîh olma ihtimali fazladır.

Burgâzî'ye göre Allah yedi kişiyi fetâ olamak Hz. Muhammed'e haber vermiştir. Bunlar şöyle sıralanır :

1. İncir ağacı : Cennette çıplak kalan Âdem ve Havva'ya yaprağından vererek Allah'ın kerîm, rahîm ve settâr sıfatlarını taşımasından,

2. Âdem Peygamber : Cennette işlediği günahdan sonra suçunu kabûl edip tevazu' göstererek tövbe etmesinden,

3. Şît Peygamber : İlk defa misâfir ağırlaması ve ikramda bulunmasından,

4. İbrâhim Peygamber : Allah'ı bulduktan sonra türlü eziyetlere uğramasına rağmen yüz döndürmemesinden,

5. Yûsuf Peygamber : Nefsini yenerek şeytan'ın oyununu bozması ve Zelîha ile zinaya yanaşmamasından,

6. Yûşâ bin Nûn : Hz. Mûsâ'ya sadakatla hizmetinden,

7. Ashâbu'l-kehf : "Bâtılı terk edip Allah dergâhına döndükleri için".

Fütüvveti ağaç şeklinde tavsif edip bazı sıfatları da bu ağacın kısımları ile sembolize etmek usûlü bir çok fütüvvetnâmede vardır. Burgâzî'nin başlıca kaynağı olan Tuhfetü'l-Vesâyâ'da da bu ağaç sembolü yer alır. Burgâzî'ye göre bu ağacın dört budağı vardır. Bunlar, mürüvvet, terk, dünya ve âhirettir. Bazı fütüvvetnâmelerde bu fütüvvet ağacının resmi de vardır.

Fütüvvet ehlinde bulunması gereken bazı hususiyetler de şunlardır : Günahları örtücü olmak, yoldaşını kötü işlerden uzak tutmak, ahde vefa kılmak, dünyada kimseye zulm etmemek, dünya nimetlerine bağlanmamak, nefsini şehvetden men etmek, Allaha, peygamberlere ve evliyaya yakın olmak, Allah'ı, insanları ve hayvanları incitmemek.

Fütüvvete giremeyecekler de şu şekilde sıralanıyor :

1. Kâfir : Hakdan bâtılı fark etmediği için,
2. Münâfık : Görünüşü insan olmasına rağmen aslı hayvan olduğu için,
3. Müneccim : Sözünün çoğu yalan olduğu için,
4. İçki içen : Allah'a âsî olduğu ve insanları incittiği için,
5. Dellâk : Hamamda mü'min ve kâfiri bir tuttuğu için,
6. Dellâl : Mal satarken dost ve düşman, kâfir ve müslüman ayırmayıp halkın ziyanını istedikleri için,
7. Vaadini yerine getirmeyen,
8. Kasab : Şefkati olmadığı, cana kasd ettiği için,
9. Cerrab : Halkı daima yaralı görmek istediği için,
10. Ameldâr: Yanlış bir âdet ortaya koyan onu işleyenlerin günahına ortak olur.
11. Avcı : Masum hayvanları yakalayıp yavrularını öksüz bıraktığı için,
12. Mühtekir : Malı ucuz alıp, kıtlıkta pahalı sattıkları için.Bu on iki kişinin tövbe edip, tövbesinden sonra yedi yıl geçmedikçe fütüvvete kabûl edilmeyeceği bildiriliyor ki bütün tasavvufî cereyanlarda böyle bir anlayış görülmektedir.

Fütüvvete halel getiren, kişiyi fütüvvetten çıkaran nesnelerise şöyle sıralanıyor : İçki, zina, livata, gammazlık, münâfıklık, kibir ve enaniyet, kötü kalblilik, hased, kin, vefâsızlık, yalan, emânete hıyânet, şehvet, ayıb aramak, cimrilik, bühtan, hırsızlık, haram yemek.

Ahîliğin şartları şunlardır : Cömertlik, namazı kazaya bırakmamak, edeb ve haya ehli olmak, dünyayı terk ve meşakkatı kabûl etmek, helâl kazanmak ve yemek, ilim taleb etmek, hayır ve şerri bilerek lûtf, sehâ ve kerem sâhibi olmak, beğler kapısına gitmemek.

Ahînin çırağı demek olan "terbiye" de ise şu vasıflar aranıyor : Ahîsinin her emrine muti' olmak, ahînin karşısında gülmemek, tükürmemek, sümkürmemek, peygamber Allah'a nasıl yakın ise ahîye öyle yakın olmak, Ebû Bekir Resûl'e nasıl sâdık ise ahîye öyle sâdık olmak, Ömer Allah'dan nasıl korkarsa ahîden öyle korkmak, Osman Allah'dan nasıl utanırsa ahîden öyle utanmak, Alî Resûl'e nasıl hizmet ederse ahîye öyle hizmet etmek, ashâbı Resûl'ü nasıl severse ahîyi öyle sevmek, Eyyûb ve Circis belâya nasıl sabrettiyse ahînin yolunda öyle belâ ve mihnete sabr etmek.

Ahînin vazîfesi ise bir sanatkârın bir taşı işleyip mücevher yaptığı gibi yetiştirip kemâle erdirmek ve kötü sıfatlarından arındırmaktır.

Fütüvvetin iki nev üzerine bina olduğunu Kitâb-ı Kalâid'e dayanarak söyleyen Burgâzî, bunların kavlî ve seyfî olduklarını bildiriyor. Kavlî, ahî ve şeyh görmeden fütüvvet prensiplerini benimseme ekolüdür. Bu ekole misâl olarak Ebû Bekir zikredilmektedir. Seyfî ise bir ahî veya şeyh tarafından terbiye edilerek fütüvvetin öğretilmesidir. Alî'nin Hz. Muhammed tarafından yetiştirilmesi sebebiyle bu ekole misâl olarak verildiğini görüyoruz.

Bilindiği gibi tasavvufda da tarîkatlar iki kol halinde gelişmiştir. Bir kol Ebû Bekir'e, diğer kol da Alî'ye bağlanır. Esasen fütüvvet ile tasavvuf iç içe gelişen iki çereyan olduğundan aynı esasları benimsemeleri yadırganamaz.

Sofra adâbı eserde şu şekilde tesbit edilmiştir : Sofra büyük olmalı, yemek çok olmakla beraber soğan ve sarımsak bulunmamalı, çünkü gökden inen sofrada yoktur. Burada Kur'an-ı Kerîm'in Mâide Sûresine atıfta bulunuluyor ve gökden Hz. İsâ'ya sofra indirilmesi hâdisesi teferruatıyla anlatılıyor. Yemekten sonra misâfirç, yemeği küçümseyerek "mazur görün" demeli. Ahî ve şeyh her yemeği pişirmesini bilmelidir. Pazarda yemek yemek ve su içmek fütüvvete zarar verir.

Yemek yemenin yirmi erkânı olduğu bildirilmektedir. Bunlar : Helâl yemek, pâk ve temiz yemek, kendi önünden yemek, şükr kılmak, yemekten önce elini yıkamak, yemeğe bismillah deyerek başlamak, çanağın kenarından yemek, ortasından yememek, yemekden sonra elhamdülillah demek, yemek yerken tükürmemek, aksıracağı zaman ağzına mendilini tutmak, elini tutmamak, yemek yerken zarûret olmadıkça su içmemek, yemek yerken dışarıdan gelen olursa yemek yemeyi bırakıp ikram etmemek, ayakta yemek yememek ve su içmemektir. Ayrıca misâfire ikramda bulunan ahî , yemek yedirmeğe beni sebeb kıldı diyerek Allah'a şükr etmelidir. Zirâ nimet Allah'ındır Yemek verdiği kişiyi incitmemesi gerekir, aksi halde yaptığı hayrın kıymeti kalmaz. Yardımlaşmanın dînî-içtimâî temellerini göstermesi bakımından dikkate değer bir örnektir.

Görüldüğü gibi yemek yemenin yirmi erkânı olduğunu söyleyen müellif bunların hepsini saymamaktadır. Buna benzer başka misaller de vardır. Kur'an-ı Kerîm'den verilen ayetlerin de büyük bir kısmında karışıklıklar ve yazılış hataları vardır. Bunlar istinsah edenin hataları değilse müellifin dikkatsizliğine delâlet eden misallerdir.

Ahînin dört nesnesi açık olmalıdır diyen müellif bunları şöyle sıralıyor : Birincisi, eli açık olmalı, malım eksilir demeden vermelidir. Çünkü cömertlik her türlü ayıbı örter. İkincisi, yazılmamış. Üçüncüsü, kapusu açık olmalı, misâfirlere güler yüzle muamele etmeli. Dördüncüsü, sofrası açık olmalı. Bunlara riayet eden ahîye Tanrı'nın nimet, rahmet, cennet ve gönüller kapısı açılır.

Buna karşılık ahînin üç nesnesi de bağlı olmalıdır: Birincisi, gözü bağlı olmalı, kimseye kötü gözle bakmamalı,İkincisi, dili bağlı olmalı, kötü söz söylememeli. Üçüncüsü, şalvarı bağlı olmalı, önünü ve ardını saklamalı. Böylelikle ona günah, azab ve cehennem kapusu kapanır.

Ahî sarı ve kırmızı elbise giymemmelidir. Çünkü hiç bir peygamber bu renklerde elbise giymemiştir. Sâlih ve mütedeyyin kişilerle sohbet etmelidir. Zirâ sâlih kişilerle sohbet yapılan yere Allah'ın rahmeti iner. Zenginlerle ve beğlerle oturmak doğru değildir. Fesad ehli ile yapılan sohbet de fütüvvete halel getirir.

Sema bahsinde, Mevlânâ Celâleddîn Rûmî, Şeyh Sadî gibi tanınmış mutasavvıflardan nakledilen fikirler ile semaın âşıklar için bir ibâdet olduğu anlatılıyor. Bütün kâinatın sema ettiği de ifâde edilmektedir ki , günümüzdeki, müsbet ilimlerle semaın îzâhını yapma çalışmaları hatırlanacak olursa, bu îzâhların ayrı bir değeri olduğu söylenebilir.

Bundan sonraki kısımda iyi ahlâkın ehemmiyeti üzerinde durularak, güneşin kâfir ve müslüman demeden herkesi aydınlattığı gibi ahîlerin de hiç bir ayırım yapmadan bütün halka kerem ve ihsanda bulunması lâzım geldiği anlatılıyor. İnsan Hakları Beyannâmesi'nden asırlarca önce, insanlar arasında hiç bir ayırım yapılmamasını isteyen esasların yazılı metinler halinde tesbit edildiğini gösteren bu misaller içtimaî tarih araştırmaları için çok kıymetli vesikalardır.

Yüz yirmi dört adâbı yiğitlerin ve ahîlerin bilmesi gerek diyen müellif, şeyhler için bu sayıyı yedi yüz kırk olarak veriyor. Görüldüğü gibi günlük hayatta yaşanan her türlü davranış bir esasa bağlanmış ve edebe uygun veya mugayir olarak tasnif edilmiştir. Meselâ, konuşurken muhatabına "sen" diye hitab etmenin doğru olmadığı, "siz" diye hitab etmek lâzım geldiğini söylüyor ki, günümüz muaşeret kaideleri arasında ehemmiyetli bir yer işgal eden hususların XIV üncü asır Türk-İslâm cemiyetinde de tatbik sâhasında olduğunu göstermesi bakımından mühimdir.

Bundan sonra Hz. Muhammed'in amcaları, çocukları, hanımları, eşyalarının isimleri ve vasıfları sayılmaktadır. Müellif, kitabın sonunda bu eseri yazarken çok zahmetler çektiğini ve bu kitabın yabancılardan saklanması gerektiğini ifade ediyor. Fütüvvetde ve tasavvufda bilgiyi ehline verme prensibi, üzerinde çok durulan bir hususdur.

Netice olarak şunu söyleyebiliriz : Elimizdeki fütüvvetnâme, ele aldığı mevzûlar itibâriyle üzerinde dikkatle durulması gereken bir eserdir. XIV üncü yüzyılda Türk cemiyet hayatına yön veren prensipler teferruatlı olarak bu eserde incelenmiştir. Kitapta günümüz mes'elelerine ışık tutacak görüşler de vardır. Bilhassa "sosyal adalet" prensibini gerçekleştirme yolunda teklif edilen davranış şekilleri üzerinde durulabilir. XIV üncü yüzyıl türk insanının zihniyetini tesbit hususunda eser büyük kıymet taşımaktadır. Eserde ortaya çıkan din telakkîleri de ayrıca üzerinde durulmaya değer bir bahistir. Elimizdeki bu fütüvvetnâme dilciler için de bulunmaz bir kaynak olma hususiyetini taşımaktadır.

...o...

S Ö Z L Ü K

(Türkçe ve türkçeleşmiş kelimeler)

arkun arkun : Yavaş yavaş, ağır ağır, tedrîcen.
arkuncak : Yavaşça, hafifçe, sessizce.
artuk :1.Maadâ,başka, gayri.
2.Fazla ,ziyade
assı : Fayda, kâr, kazanç, menfaat.
ayıtmak : Söylemek, demek, anlatmak.
basmak : 1. Altetmek, yenmek.
2. Üstüne oturmak, altına almak.
bay : 1. Zengin,müstağnî.
2. Ulu, kibar, asîl
belinlemek : Korku ile birden sıçramak, irkilmek.
biregü : Bir kimse, başkası.
biti : 1. Mektup, yazılmış şey.
2. Defter-i âmâl.
bugez : Bu kez, bu defa.
buğur : Bundan sonra, bu defa, simdi.
buldan : Bundan.
çedük : Kedi.
çeyzinmek : Dönmek, dolaşmak.
çöngi : Zayıf, kuvvetini kaybetmiş, vazîfesini yapamaz hâle gelmiş.
derece : Pencere.
dinü dinlemek: İki kişinin hafifçe konuştuğu sözlere kulak vermek
dükeli : Hep,cümle, hepsi, bütün, herkes.
dürüşmek : Çalışmak, ıkdam etmek, sebat etmek, sa'y etmek.
eğin : Sırt, arka.
fike : Hizmet eden kişi.
futa : Öne bağlanan peştemal.
genez : Kolay.
göynilmek : Ham meyvenin olgunlaşması.
gözgü : Ayna.
ırlamak :Şarkı söylemek, teganni etmek.
ıssı : 1. Sıcaklık, hararet.
2. Sıcak.
kakımak : 1. Öfkelenmek, kızmak.
2. İtiraz etmek, karşı gelmek.
3. Azarlamak, tekdir etmek.

kanlu : Kaatil.
karcaşmak : Karışmak, birbirine girmek, karma karışık olmak.
kaynak : Yırtıcı hayvan pençesi.
keleci : Söz, lâkırdı.
kığırmak : Çağırmak, dâvet etmek, seslenmek, haykırmak.
kız : 1.Pahalı, ağır pahalı, kıt, az bulunur.
2.Kıtlık, darlık, azlık, pahalılık.
kiçi : Küçük.
kirde : Tandır ekmeği, pide.
küymek : Beklemek, sabretmek, teennî etmek, etrafı gözetlemek.
oda yakmak: Ateşe yakmak, yakmak, ateşe vermek.
oğlan : 1.(erkek olsun kız olsun) evlât.
2.Erkekçocuk, yavru.
çkımak : Çağırmak, dâvet etmek.
örü turmak: Ayağa kalkmak,ayakta durmak.
öykünmek : Taklid etmek, taklide çalışmak, özenmek.
özdek : Gövde.
sımak : Kırmak, bozmak.
sin : Mezer, kabir, merkad.
süci : Şarap,
sünük : Kemik
tapu kılmak: 1. İtaat etmek.
2. Tazîm etmek, hürmet etmek.
3. Hizmet etmek.
tuz : Güzellik, hüsh, melâhat, şirinlik.
tütün : Duman.
uçmağ : Cennet.
uğrulık : Hırsızlık.
ulurak : Daha büyük, en büyük, daha iri.
uş : 1. İşte, şimdi.
2. Çünkü.
3. Ancak.
uvatmak : Ufaltmak, ufalamak, kırmak, parçalamak.
üsküre : Ağzı yayvanca kap, toprak çanak.
üzmek : Koparmak, kırmak, kesmek, ayırmak.
yalıncak : Çıplak, üryân, cascavlak.
yapmak : Kapamak, kapatmak, örtmek.
yastamak : Yaslamak, dayamak, yastık edinmek.
yaşar : Yaşında.
yâr : Tükrük

yiğrek : Daha iyi, müreccah, üstün..
yiyesi : Yiyecek şey, yemek, taam.
yumak : Yıkamak.

Bu Sözlük'ün hazırlanmasında Türk Dil Kurumu'nun Tarama Sözlüğü (Ankara, 1963-1972) ile Abdülbâki Gölpınarlı'nın Burgâzî ve Fütüvvet-Nâmesi makalesinin sonundaki Sözlük esas alınmıştır.

K İ T Â B İ Y Â T

Çağatay, Neşet, Bir Türk Kurumu Olan Ahilik, Ank.,1974

_____, Anadolu'da Ahilik, Belleten, XLVI-182,1982

_____, Fütüvvetçilikle Ahiliğin Ayrıntıları, Belleten, XL-159, 1976

Ergin, Osman Nuri, Mecelle-i Umûr-ı Belediye,1.cilt, İst.,1922

_____, Muallim Cevdet'in Hayatı, Eserleri ve Kütübhanesi, ist., 1937

Gölpınarlı, Abdülbâki, İslâm ve Türk İllerinde Fütüvvet Teşkilâtı ve Kaynakları, İst. Ün. İktisat Fakültesi Mecmuası, 11. cilt

_____-, Burgâzî ve "Fütüvvet-Nâme"si, İst. Ün. İktisat Fakültesi Mecmuası, 15. cilt

Köprülü, Fuad,Anadolu'da İslâmiyet, Edebiyat Fakültesi Mecmuesı, sene: 2, sayı : 5

_____, Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar, Ank., 1976

Muallim Cevdet, Zeyl alâ Fasl-ı "El Ahiyyetü'l-Fityâni't-Türkiyye" fi Rıhleti İbn Batûta, İst., 1932

_____ , İslâm-Türk Teşkilât-ı Medeniyyesinden Ahîler Müessesesi, Büyük Mecmua, numara :5

Taeschner, Franz, İslâm Ortaçağında Futuvva (Fütüvvet Teşkilâtı), İst. Ün.İktisat Fakültesi Mecmuası,15.cilt

Tarama Sözlüğü, Ank.,1963-1972

Ülgener, Sabri F.,İktisâdî Çözülmenin Ahlâk ve Zihniyet Dünyası, İst.,1981

İ N D E K S

A

Abbâs, 42,43
Abbâsî, VIII
Abdullah bin Ebî Vakkas, 44
Abdullah bin Mes'ud, 19
Âdem,6, 7, 8, 9, 10,26, 42 46,49
Alâaddîn Keykubâd, VIII
Alâmetü'l-Vesîle,43
Alî bin Ebû Talib,VIII,4,5, 11,16,17,25,27,38,41,42,43, 44,46,47,48,49,51
Ali Emirî, IX,X,XI
Anadolu, VII,X,48
Arendonk,C.Van, XII
Arif Beğ (Tarih Encümeni azası), IX,XI
Ashabu'l-kehf, 12,13,49
Âtike, 43
Avfu'l-Ananiy, 44
Ayasofya Kütübhânesi, X,XI
Âyişe binti Ebû Bekir, 31, 32, 36,43
Ayvâ, 44
Azâr, 43
Âzer, 9

B

Barkan,Ö.Lütfi, XI
Bâyezid Kütübhânesi,IX,XI
Becker,C.H., XII
Bedr, 43
Behrâm, 44
Benî İsrâil, 45
Berdâ, 43
Beyzâ, 43
Bîbus, 13
Bichr Faris, XII
Bulgar, IX
Bulgar Türk Devleti, IX
Bulukya, 4
Burgaz,IX,
Burgâzî,Yahya bin Halil bin Çoban,IX,X,XII,2,48,49
Cafer-i Huldî, 36
Cafer-i Tayyar,43
Câlût,43
Cebrâil, 7,8,10,11,13,20,43, 44,46,47
Cez'â, 43
Circîs,25,51
Cuvşu'l-Gazârî,44
Cüneyd-i Bağdadî, 13,36
Cüveyre binti Haris,43
Çağatay, Neşet, IX
Dakkak, 43
Dâvûd, 19,20,43
Debernûş,12
Dekayanus,12
DTCF, XI
Düldül,43

E

Ebu'l-Abbas Ahmed bin Hasani' n-Nâsırüd-dîn, 44,45
Ebû Bekir, 4,23,25,26,31,44, 45,47,48,51
Ebû Bekir Varrâk, 13
Ebû Cehil, 46
Ebû Derdâ, 26
Ebû Ducâne,46
Ebu'l-Fâdıl, 44

Ebû Harîre(Ebû Hureyre),18,44
Ebu'l-Hasan Alî, VIII
Ebu'l-Hasan Buharî, 44
Ebû Hureyre, 18,44
Ebu'l-Huseyn,4
Ebu'l-İzzî-i Nûbeyâ, 44
Ebu'l-Kasım Nasr Âbadî,36
EbûLeheb, 18,43
Ebu'l-Muzaffer Gaazî,45
Ebû Müslim,38,46
Ebu'l-Müslim Maharî,44
Ebû Ömer,36
Ebû Talib,43
Edirne,IX
Efsûs (Tarsus),12
Emir Hasan,44
Enes bin Mâlik, 30,44
Esrârü'l-Ârifîn,XII,3,48
Eymene,43
Eyyûb,25,51

F

Fâdıl bin Ziyâdu'l-Farisî,44
Fâtıma,43
Fâtiha (sure),3
Feridüddîn Attar,IX
Fir'avn, 31
Freng,X
Fusûl,43
Fuzayl(Şeyh),13

G

Gölpınarlı,A., IX,X,XI,XII,XIII

H

Hâce Abdullah-ı Ensârî,VIII
Hadîce bintü Huveyld,43
Hâfız-ı Kindî,
Hafsa binti Hubbî, 43
Haleb,X
Hamza, 38,43
Harîr, 31
Hâris(Şeyh), 13,43
Hartburtî,Ahmed ibni İlyâsü'n-Nakkaş,VIII,XII
Hasan, 38
Hasan Basrî,44
Hassanî, 43
Hâtimü't-Tâî, VIII
Havva, 6,10,49
Hayber,44
Hızır,4,5,49
Hilâl,
Huzeyfe bin Yemânî,44
Hüseyn, 38,42,47

İ

İblis,3,6,8,12,18,42
İbnü Abbas, 20
İbrâhim,9,10,42,43,47,49
İktisat Fakültesi Mecmuası,XII
İnkılap Kitaplığı,XI
İnsan Hakları Beyannâmesi,53
İsâ, 27,28,29
İshak, 10
İskenderiye,X
İslimye, IX
İsmail,3,47
İsrâfil,10
İzzeddîn Keykâvus, VIII
Kabe, 3,10
Kadir gecesi,
Kaf dağı, 20
Kâfûr,43
Karantus,13
Kasasü'l-Enbiyâ, 2
Kasım, 43
Kâid Beşlî,44
Kelâm-ı Kadîm,3,4,10,1[illegible],16,20,24

Keseb, 43
Kıtmîr,12,13
Kitâbu'l-Kalâid, XII,2,26,48
Kitâbu'l-Müsemma, 26
Konya Mevlânâ Müzesi,IX,XI
Köprülü,Fuad, IX,XI
Kudayba, 43
Kur'an, XII,2,3,12,13,26,38, 48,49
Lestuyus,13
Leybah,43
Lokman,38
Lutîler,16,17

M

Maide suresi,51
Makra'a, 43
Malik Ebî Kencûrî, 44
Mariye,43
Menhâü'l-Alevî,44
Mekşuliyna,12
Mernuş,12
Mervânî, 46
Merve,3
Meslinya,12
Mesnevî,XII
Mevlânâ Celâleddîn Rumî, 35,53
Meymûne binti Hâris,43
Mısır,X,11
Miftâhü'l-Dakâîk fî Beyanu'l-Fütüvveti ve'l-Hakâyık,IX
Miğfer,43
Mikdâd-ı Kindî,44
Mika' l,10
Mille Kütübhânesi,XI
Mîrâc gecesi, 20
Muallim Cevdet,X,XI,XII
Mugayre,46
Muhammed, XII,32,44,49,53
Muhammed bin'Alî(Şeyh), 14
Muhammed bin Harir,37
Mukavvim, 43
Murreke,43
Mûsâ, 4,5,12,32,49
Murad I.VIII
Mükselemiyna, 12

N

Nâsırî, VIII,XII
Nasır li-Dînillah,VIII
Nasırü'd-dîn bin Ebu Na'ca, 44
Nasr Abadî(Şeyh), 13
Nefîs bin Abdullah,44
Nuh,38
Numan bin Bezîd,44
Nûn, 13

O

Osman, 25,31,44,47,51
Osmanlı Devleti,VIII

Ö

Ömer,25,36,47,48,51

R

Rabus,13
Razavî,Seyyid Muhammed ibnü'l-Seyyid Alâü'd-dîn Hüseynî,IX
Resûl,5,6,7,10,11,16,19,20,21, 23,26,36,44
Risâletü'l-Fütüvve,VIII
Risâletü'l-Kuşeyriyye,XII
Rukiyye, 43
Rûm, 3,12,48
Rûzbih-i Farisî,44

S

Safa,3
Safiyye binti Ömer,43

Salahu'd-dîn(Antalyalı Hoca),X
Samsam, 43
Sârbus, 13
Sâre Hatun,10
Sehl ibn Abdullah,36
Selmân-ı Farisî, 38,44
Sevde binti Rem'a, 43
Seyyid Gaybî oğlu Şeyh Hüseyn, IX
Seyyid ibni Aliyy-i Sûfî,44
Suheyb,13
Sultan Mehmud-ı Gaznî,32
Sultan Veled,31
Surâfa, 46
Sülemî, Ebû Abdurrahman,VIII
Süleyman,19,20
Süleyman-ı Nefîs, 44

Ş

Şam, 13
Şazenûş, 12
Şeddâd bin Evs, 16
Şerîf Ebu'l-İzzî,44
Şeyh Ebu'l-Kasım bin Ebî Cubuyye,44
Şeyh Fuzayl,13
Şeyh Harîs,13
Şeyh Sadî, 35,53
Şihâbü'd-dîn Sühreverdî,VIII
Şît,8,9,10,26,49

T

Taeschnèr,Franz,XII
Tâhir,43
Tarsus(Efsus),12
Tarûk,43
Tayyib,43
Tezkiretü'l-Evliya,XII,2,48
Tuhayf,43
Tuhfetü'l-Vesava,VIII,XII,44,
Tur dağı, 5
Türkmân, 33

U

Umdetü'l-Vesîle,VIII

Ü

Ümmehani binti Hahr,43
Ümmi Habîbe,43
Ümmi Külsüm,43
Ümmi Seleme binti Ümeyye,43
Ürviyye,43

Y

Yelkenci Raif,XI
Yemliha,12,13
Yûsuf,11,12,49
Yûşâ bin Nûn,12,49
Zâhir Gaazî (Haleb emîri),X
Zelîha,11,12
Zeylü İbn Battûta,XII
Zeyneb binti Huzeyme,43
Zübeyr,43
Zül-fekar,43
Zü'n-Nûn,36